

Մակրոտնտեսական իրավիճակը

2001 թվականի առաջին եռամսյակի մակրոտնտեսական միջավայրին բնորոշ էր տնտեսական բարձր ակտիվությունը. գրանցվել են տնտեսական աճի 12.3 % և ՀՆԱ դեֆլյատորի 3.3 % մակարդակներ: Սղաճը նախորդ տարվա նույն եռամսյակի նկատմամբ կազմել է 2.5 %: Նպաստակային ցուցանիշների վրա որոշակիորեն ազդել են նաև նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի նույն ցուցանիշների բավականին ցածր մակարդակները, ինչը նախապես հաշվի էր առնվել դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում:

Ըստ ծրագրի կանխատեսումների՝ ակնկալվում էին դրանց հետևյալ հաշվեկշռային մակարդակները. ՀՆԱ իրական աճ՝ 13.7 %, ՀՆԱ դեֆլյատոր՝ 1.4 %, սղաճ՝ 1 % (նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատ):

Համախառն առաջարկի և պահանջարկի ակնկալվող միտումները նկատելի եղան արդեն առաջին եռամսյակում:

Պահանջարկի տեսանկյունից՝ տնտեսական ակտիվության բարձր տեմպերը պետք է հանգեցնեին ինչպես ներքին պահանջարկի, այնպես էլ զուտ արտահանման ընդլայնման:

Իր հերթին, համախառն առաջարկի կառուցվածքում բարձր տնտեսական աճին առավելագույնս պետք է նպաստեին արդյունաբերության և ծառայությունների ոլորտները: Մասնավորապես, հաշվետու ժամանակաշրջանում արդյունաբերության արտադրանքի իրական ծավալներն աճել են 9.2 %-ով:

Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ արտաքին ապրանքային շրջանառությունը (դոլարային արտահայտությամբ) նվազել է 1.8 %-ով՝ պայմանավորված ներմուծման զգալի կրճատմամբ:

ՀԱՄԱԽԱՐՆ ՊԱՀԱՆՋԱՐԿ**

Համախառն պահանջարկի տարրերի ընդհանուր միտումները համադրվել են ինչպես նախորդ ժամանակահատվածի, այնպես էլ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշների հետ՝ առաջինի դեպքում համախառն պահանջարկի սեզոնային դրսևորումները, իսկ երկրորդի դեպքում՝ տարեկան միտումների ձևավորման առանձնահատկությունները:

Հատկանշական է, որ եռամսյակի ընթացքում գրանցվեց ծրագրայինին համաչափ համախառն պահանջարկ, ինչը համախառն ներքին առաջարկի՝ ծրագրով նախատեսվածից պակաս ընդլայնման պարագայում հանգեցրեց նախատեսվածից փոքր-ինչ ցածր տնտեսական աճի և բարձր ՀՆԱ դեֆլյատորի:

2001 թվականի առաջին եռամսյակի հիմնական մակրոտնտեսական փաստացի և ծրագրային ցուցանիշները

Ցուցանիշը	2000 թ.		2000 թ.
	4-րդ եռամսյակի նկատմամբ՝ փաստ.	1-ին եռամսյակի նկատմամբ՝ ծրագրային	1-ին եռամսյակի նկատմամբ՝ փաստ.
Իրական ՀՆԱ աճ	-9.2	13.7	12.3
Ներքին պահանջարկի իրական աճ	-13.6	9.2	9.0
Իրական սպառման աճ	-11.3	7.5	7.8
Պետական սպառման աճ	-44.6	-13.2	8.4
Մասնավոր սպառման աճ	-7.5	8.9	7.8
Իրական կապիտալ ներդրումների աճ	-25.1	20.5	16.5
Պետական կապիտալ ներդրումների աճ	-67.9	58.0	33.9
Մասնավոր կապիտալ ներդրումների աճ	-11.3	16.8	14.8
Իրական արտահանման աճ	-2.9	19.5	17.8
Իրական ներմուծման աճ	-25.6	5.6	-11.3
Զուտ արտահանման աճ	46.9	6.9	37.6

* Տվյալների աղբյուրը ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության «ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2000 թվականի հունվար-մարտին» տեղեկագրի նախագիծն է: Առաջարկի ներկայացված ցուցանիշները վերաբերում են թողարկման ընդհանուր ծավալին և ոչ թե ավելացված արժեքին, քանի որ վերջինիս տվյալները բացակայում են:

** Համախառն պահանջարկի տարրերին վերաբերող տվյալները հաշվարկված են ՀՀ ԿԲ կողմից հարթեցված ցուցանիշների հիման վրա: Ընդ որում, պետական հատվածի ցուցանիշները վերաբերում են համախմբված բյուջեին, իսկ մասնավոր և արտաքին հատվածների ցուցանիշները՝ ՀՀ ԿԲ գնահատումներն են:

ՄԱՍՆԱԿՈՐ ՄՊԱՌՈՒՄԸ 2001 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում (իրական արտահայտությամբ) նախորդ եռամսյակի համեմատ նվազել է 7.5 %-ով, իսկ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ՝ աճել 7.8 %-ով: Եռամսյակի ընթացքում, երբ առկա էր ընդհանուր տնտեսական ակտիվության սեզոնային անկում, սպառման միտումների վերաբերյալ ծրագրային կանխատեսումները ընդհանուր առմամբ իրականացան:

ՄԱՍՆԱԿՈՐ ՆԵՐՂՐՈՒՄՆԵՐԻ ցուցանիշը հաշվետու ժամանակաշրջանում, նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատությամբ, աճել է (իրական արտահայտությամբ) 14.8 %-ով՝ ծրագրված 16.8 %-ի փոխարեն: Նախորդ եռամսյակի համեմատ մասնավոր ներդրումների նվազումը կազմել է 11.3 % (2000 թվականի առաջին եռամսյակում՝ 2.7 %):

Համախառն ներդրումների մեջ նշանակալիորեն աճել է կապիտալ շինարարության ծավալը (իրական արտահայտությամբ)՝ մոտ 3.8 %-ով: Բարձր է նաև ձեռնարկությունների միջոցների հաշվին կապիտալ շինարարության ֆինանսավորման ցուցանիշը՝ ընդհանուր ֆինանսավորման կառուցվածքում՝ մոտ 44.1%:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՊԱՌՈՒՄԸ նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատ ավելացել է (իրական արտահայտությամբ) 8.4 %-ով՝ ծրագրված 13.2 % նվազման փոխարեն և անվանական արտահայտությամբ կազմել 25 մլրդ դրամ: Ծրագրում պետական սպառման նվազման ակնկալումը կապված էր նախորդ տարվա առաջին եռամսյակում դրա աննախադեպ բարձր մակարդակի հետ՝ պայմանավորված պետական ծախսումների կառուցվածքում ներդրումների կրճատման հաշվին սպառման աճով և, ընդհանուր առմամբ, տարվա ընթացքում պետական սպառման հարթ սցենարի ապահովման նպատակով: Դրան զուգահեռ, ներդրումների 33.9 %-ով աճը պայմանավորված է նախորդ տարվա առաջին եռամսյակում դրանց 52.4 % նվազմամբ:

Պետական սպառման և ներդրումների ցուցանիշում սպառման տեսակարար կշիռը կազմում է մոտ 82.5 %՝ նախորդ տարվա 84.4 %-ի փոխարեն: Պետական սպառման և ներդրումների ցուցանիշը անվանական արտահայտությամբ կազմել է 30.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի 25.1 մլրդ դրամի փոխարեն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՏՎԱԾՈՒՄ, նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատությամբ գրեթե նույն ակտիվության պայմաններում, գրանցվել է զուտ արտահանման 37.6% իրական աճ՝ ծրագրված 6.9 %-ի փոխարեն:

Դա նախ և առաջ կապված է ծրագրված 5.6 % աճի փոխարեն ներմուծման 11.3 % նվազման հետ՝ պայմանավորված ներմուծման որոշ հոդվածների ցուցանիշների չկանխատեսված նվազմամբ ու ներմուծման փոխարինման՝ ընդհանուր առմամբ պահպանված միտումներով: Արտահանումը իրական արտահայտությամբ աճել է 17.8 %-ով՝ ծրագրված 19.5 %-ի փոխարեն:

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

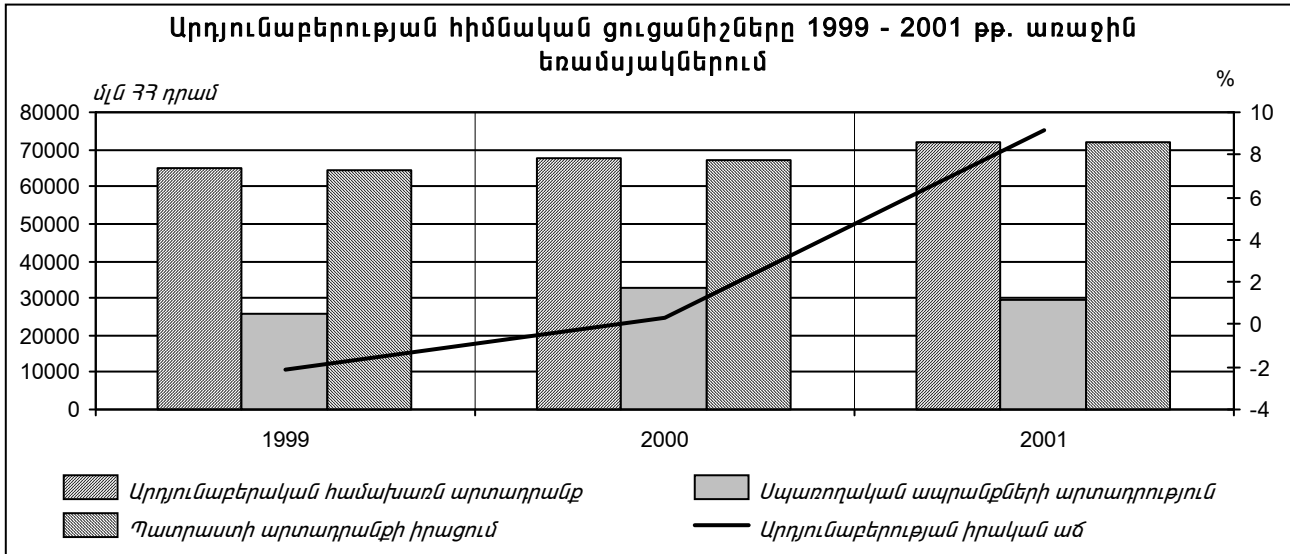
Համախառն պահանջարկի աճին զուգահեռ, տեղաշարժեր են գրանցվել համախառն առաջարկի և գների դրսևորումներում: Դրանք նույնպես կրում են ինչպես սեզոնային, այնպես էլ պահանջարկի գործոնների կառուցվածքային փոփոխությունների համընթաց բնույթ:

ԱՐԴՅՈՒՆԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆ. 2001 թ. առաջին եռամսյակում արդյունաբերության համախառն արտադրանքը կազմել է 72 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա 67.7 մլրդ դրամի փոխարեն: Ընդ որում, արդյունաբերական արտադրանքի ֆիզիկական ծավալի ինդեքսը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ, գերազանցելով նախորդ երկու տարիների մակարդակը, կազմել է 9.2 % (2000 թ.՝ 0.3 %), իսկ անվանական աճը զիջել է իրականին և կազմել 6.4 %:

Իրական աճի կառուցվածքը ըստ արդյունաբերության ճյուղերի ունեցել է հետևյալ պատկերը.

- Լեռնահանքային արդյունաբերության ֆիզիկական ծավալի աճը պահպանել է անցյալ տարվա աճի միտումը և կազմել 41.5 % (2000 թ. 1-ին եռամսյակ՝ 23.9 %):
- Էլեկտրաէներգիայի արտադրության, գազի ու ջրի մատակարարման ոլորտներում իրական անկումը կազմել է 6.9 % (2000 թ. 1-ին եռամսյակ՝ 2.1 %):
- Վերամշակող արդյունաբերությունում, որը կազմում է ամբողջ արդյունաբերության մոտ 58.2 %-ը, գրանցվել է 18.4 % իրական աճ: Նման աճը պայմանավորել են հետևյալ ճյուղերը:

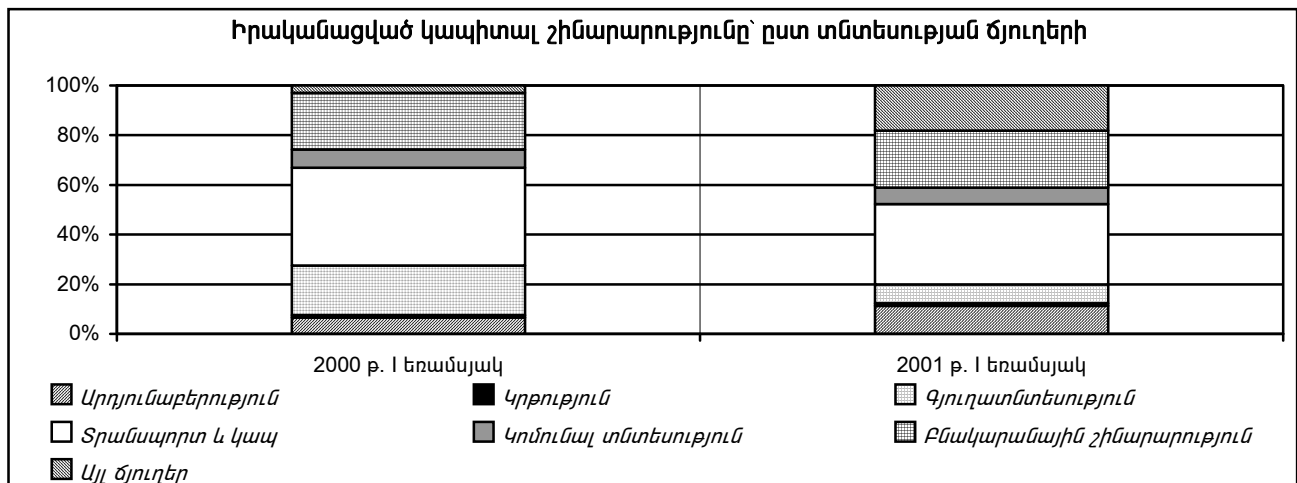
Արդյունաբերության ճյուղեր	Տեսակարար կշիռը վերամշակող արտադրության արտադրանքի մեջ (%)	Իրական աճը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ (%)
Սննդամթերքի արտադրություն	57.0	18.0
Մետալուրգիական արդյունաբերություն	11.5	73.3
Թանկարժեք իրերի արտադրություն	11.0	17.2
Քիմիական նյութերի և քիմիական արտադրանքի արտադրություն	5.5	260

Ի տարբերություն 2000 թ. առաջին եռամսյակի, երբ արդյունաբերական համախառն արտադրանքի աճի հիմնական աղբյուրը սպառողական ապրանքների արտադրությունն էր (23.2 % աճ), 2001 թ. առաջին եռամսյակում գրանցվել է ընդամենը 10 % աճ և իր տեղը զիջել ներդրումային ապրանքների արտադրության ոլորտին: Այդ միտումը կարելի է համարել դրական, քանզի մատնանշում է ներդրումային ապրանքների արտադրության ոլորտի հզորությունների աստիճանական վերագործարկման գործընթացը:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ. Հաշվետու ժամանակաշրջանում գյուղատնտեսության ֆիզիկական ծավալը, անցյալ տարվա առաջին եռամսյակի նկատմամբ, աճել է 0.5 %-ով, այնինչ նախորդ տարի նույն ժամանակահատվածում գրանցվել էր 0.8 % իրական նվազում: Այս տարվա իրական աճին մեծապես նպաստել է բուսաբուծության իրական աճը, որն արտացոլվել է նաև ցանքատարածությունների զգալի ավելացման մեջ:

ԿԱՊԻՏԱԼ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ. Զգալի աշխուժացում է գրանցվել նաև կապիտալ շինարարության ոլորտում: Այսպես, 2001 թ. հունվար-մարտ ամիսներին ՀՀ-ում իրականացվել է մոտ 8.7 մլրդ դրամի կապիտալ շինարարություն, իսկ դրա իրական աճը կազմել է 3.8 %՝ նախորդ տարվա 2.9 %-ի փոխարեն:

Կապիտալ շինարարության ծավալների բաշխումն ըստ տնտեսության ճյուղերի ունի հետևյալ պատկերը:

Իրականացված կապիտալ շինարարության հիմնական ֆինանսավորման աղբյուրներ են հանդիսացել ձեռնարկությունների, բնակչության և մարդասիրական օգնության միջոցները: Ընդ որում, վերջին երկու աղբյուրներից ֆինանսավորվել է առավելապես ոչ արտադրական նշանակության օբյեկտների կապիտալ շինարարությունը:

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. 2001 թ. առաջին եռամսյակում ծառայությունների ոլորտի աշխուժացումը նախ և առաջ պայմանավորվել է մանրածախ ապրանքաշրջանառության 14.2 % աճով (2000 թ. առաջին եռամսյակ՝ 7.4 %): Միևնույն ժամանակ, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների ֆիզիկական ծավալի աճը կազմել է 2 %՝ նախորդ տարվա 6.7 %-ի փոխարեն:

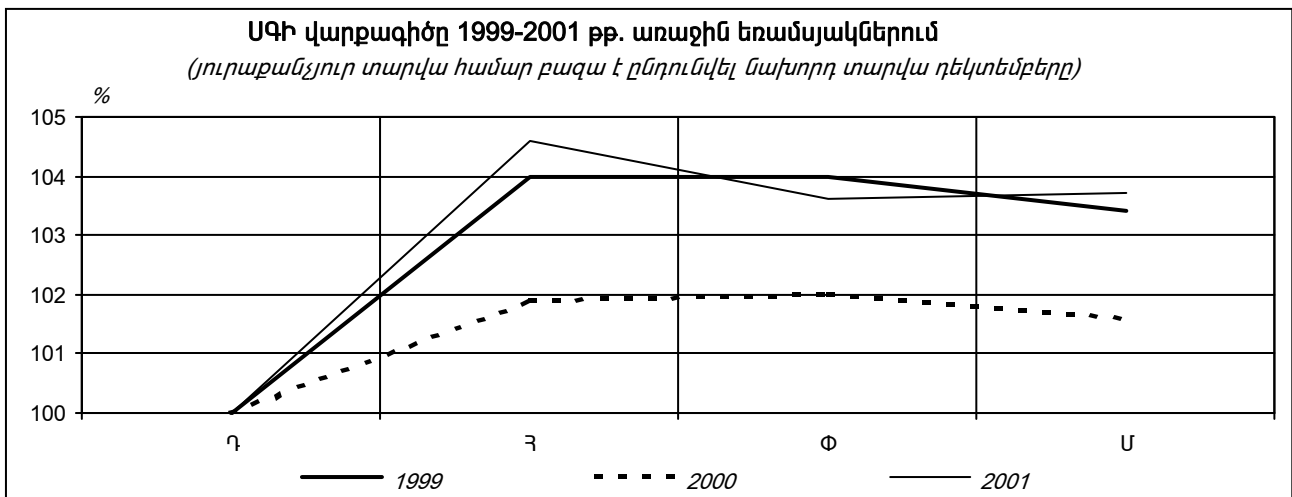
Տրանսպորտի ոլորտում շարունակվել է նախորդ տարիների ընթացքում գրանցված՝ բեռնափոխադրումների ծավալի նվազման կրճատման միտումը, որի արդյունքում իրական նվազումը կազմել է 10.6 % (նախորդ տարվա 15.5 % նվազման փոխարեն): 27.8 % իրական նվազում է արձանագրվել նաև բեռնաշրջանառության ոլորտում, այն դեպքում, երբ անցյալ տարի գրանցվել է այդ ցուցանիշի 14.7 % իրական աճ:

Հատկանշական է կապի ոլորտում գրանցված 10.4 % իրական աճը, որին մեծապես նպաստել է հեռախոսային խոսակցությունների վճարումներից ստացված հասույթի 16.9 % իրական աճը:

ԳՆԵՐ ԵՎ ՍԱԿԱԳՆԵՐ

2001 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով սահմանվել էին սղաճի՝ ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ և միջին տարեկան ցուցանիշների, համապատասխանաբար՝ 3.5 % և 3.4 % մակարդակներ, ընդ որում՝ դրանցից 3.2 և 4.3 տոկոսը պետք է ապահովվեին առաջին եռամսյակի ընթացքում:

Տնտեսական աճի՝ ծրագրային մակարդակից ցածր և ՀՆԱ դեֆլյատորի՝ ծրագրայինից բարձր ցուցանիշների պայմաններում սղաճի փաստացի ցուցանիշը շեղվեց ծրագրային մակարդակից. հաշվետու ժամանակահատվածում գրանցվել է 3.7 % սղաճ (2000 թ. 1-ին եռամսյակ՝ 1.6 %): Ընդ որում, նշված ցուցանիշն ըստ ամիսների բաշխվել է հետևյալ կերպ. հունվարին՝ 4.6 % սղաճ, փետրվարին՝ 0.9 % դեֆլյացիա, մարտին՝ 0.02 % սղաճ:

Եռամսյակի ընթացքում գրանցված սղաճի ցուցանիշի վրա հիմնականում ազդեցություն են ունեցել հետևյալ գործոնները.

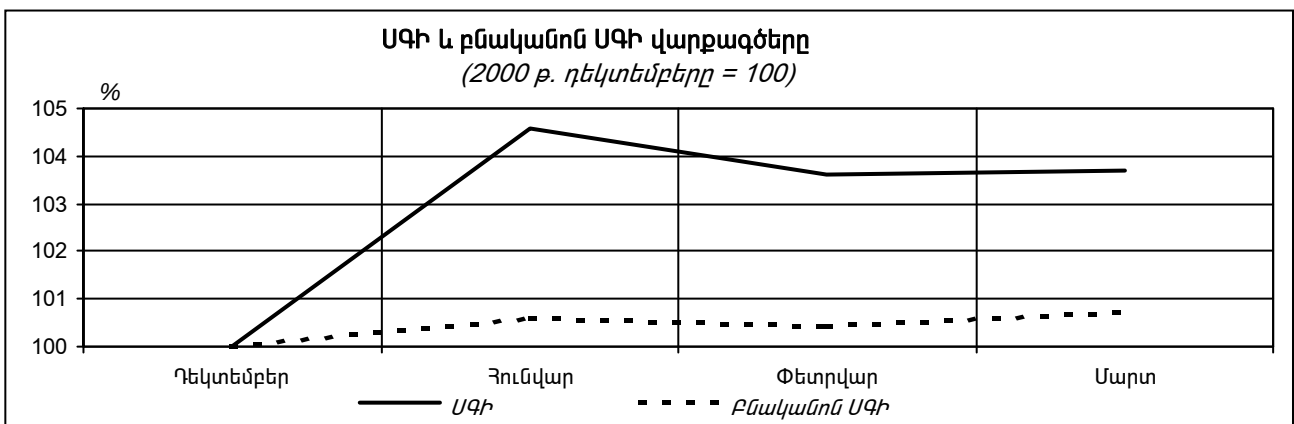
- 2000 թ. երկրորդ կիսամյակում իրականացված ընդլայնողական դրամավարկային քաղաքականությունը և տարվա վերջին երկու ամիսների ընթացքում պետական բյուջեի մեծածավալ ծախսումները, որոնք պատճառ դարձան 2001 թ. հունվարին գրանցված՝ նախորդ տարիների համեմատ ավելի բարձր սղաճի մակարդակի,
- նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատ հաշվետու ժամանակահատվածում հավաքագրված անուղղակի հարկերի ավելի բարձր մակարդակը:

Վերոնշյալ գործոններով պայմանավորված՝ եռամսյակային ՍԳԻ վարքագիծը կարելի է ներկայացնել սպառողական զամբյուղի 3 հիմնական՝ պարենային (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ), ոչ պարենային և վճարովի ծառայությունների խմբերի միջոցով:

	Հունվար	Փետրվար	Մարտ
ՍԳԻ	104.6	103.6	103.7
Սպառման ապրանքներ	105.3	104.2	104.2
Պարենային ապրանքներ (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ)	106.5	105.2	105.3
Ոչ պարենային ապրանքներ	100.1	99.8	99.2
Ծառայություններ	100.4	100.4	100.2

Եռամսյակի ընթացքում պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների աճը հիմնականում բաժին է ընկել հունվարին և պայմանավորվել սեզոնային գյուղատնտեսական ապրանքների (բանջարեղենի՝ 53.6 % և մրգի՝ 29.3 %) գների աճով: Ոչ պարենային ապրանքների և ծառայությունների շուկաներում գների կտրուկ տատանումներ չեն արձանագրվել, բացառությամբ հունվարին՝ դեղամիջոցների և փետրվարին՝ փոստային ծառայությունների գների՝ միջին արտահայտությամբ 11.5 % և 12.5 %-ով աճի:

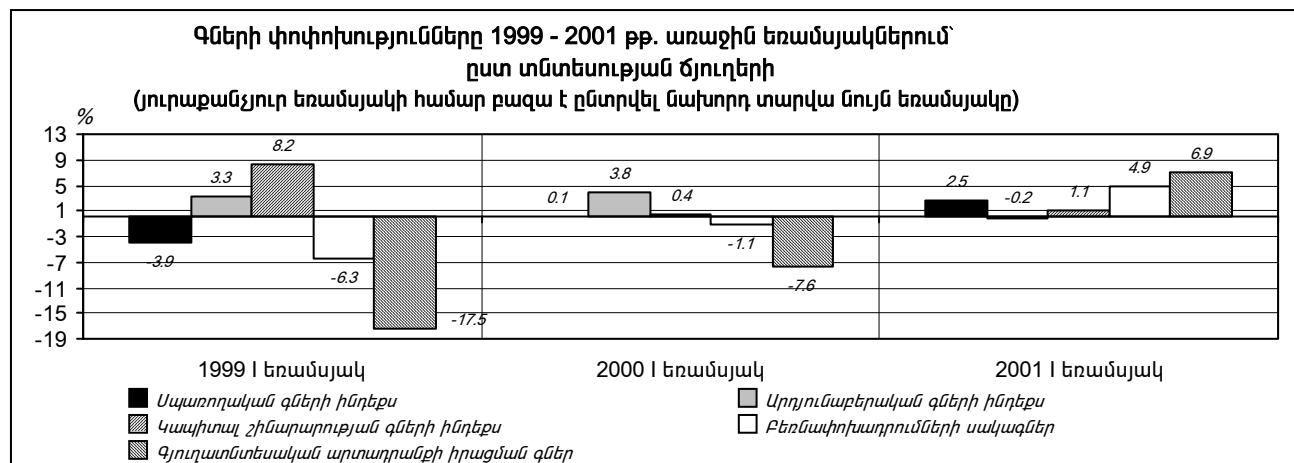
Առաջին եռամսյակի ընթացքում գրանցվել է 0.66 % բնականոն սղաճ* (2000 թ. 1-ին եռամսյակ՝ 0.4 % բնականոն դեֆլյացիա):

Համաձայն բնականոն սղաճի հաշվարկների՝ նշված ժամանակահատվածում պետության կողմից կարգավորվող և լրիվ կամ մասնակի մենաշնորհային գների փոփոխություն գրեթե տեղի չի ունեցել, իսկ սեզոնային գյուղատնտեսական ապրանքների գների աճի արդյունքում գրանցվել է 3.1 % սղաճ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում գրանցված 2 % -ի փոխարեն:

2001 թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում, ճյուղային գների փոփոխությունների արդյունքում, ՀՆԱ դեֆլյատորի ցուցանիշը 0.8 տոկոսային կետով գերազանցել է սպառողական գների միջին տարեկան ինդեքսը:

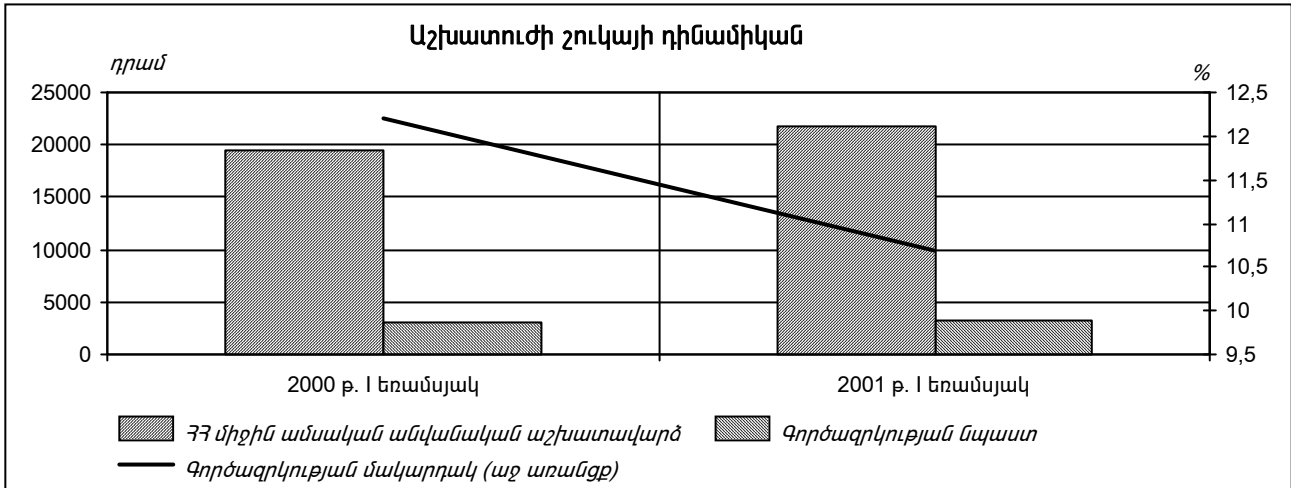
Ըստ ՀՀ մարզերում անցկացրած դիտարկումների արդյունքների՝ 2001 թվականի առաջին եռամսյակում ՀՀ բնակավայրերում գներն աճել են 1.9 %-ից 4.6 %-ի սահմաններում: Ընդ որում՝ սղաճի առավել ցածր մակարդակ է գրանցվել է Թալինում, ամենաբարձրը՝ Եղեգնաձորում:

* Բնականոն սղաճի ցուցանիշները ՀՀ ԿԲ գնահատումներն են:

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻ ՇՈՒԿԱ

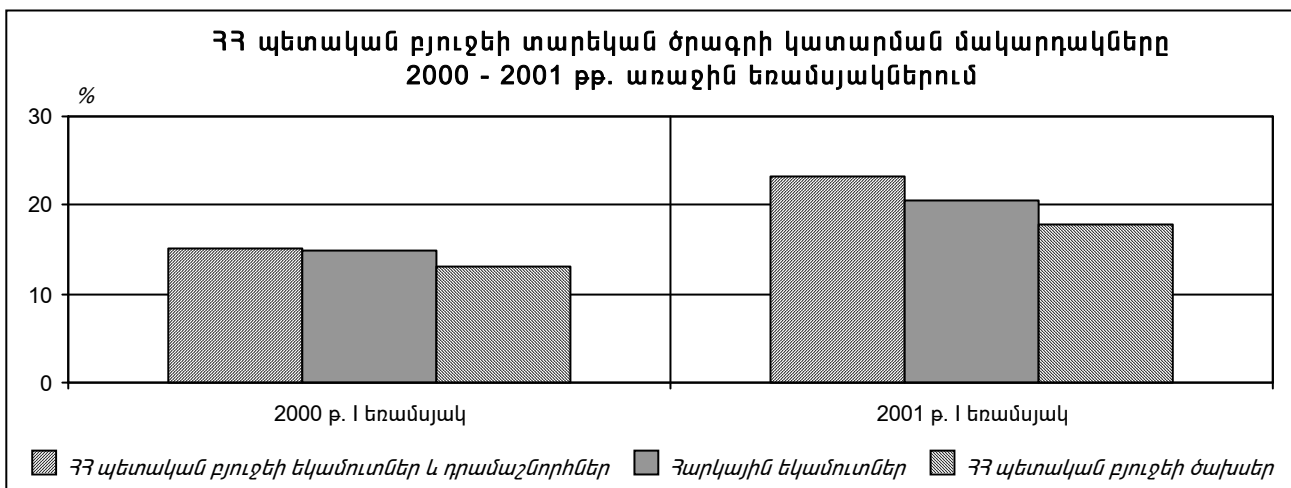
2001 թ. առաջին եռամսյակում տնտեսության զգալի աշխուժացումը ուղեկցվել է աշխատուժի շուկայի դրական տեղաշարժերով: Այսպես, գործազրկության մակարդակը, նվազելով եռամսյակի ընթացքում, մարտի վերջի դրությամբ կազմել է մոտ 10.7 %՝ նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի 12.2 %-ի փոխարեն: Դրան զուգահեռ, նախորդ տարվա հունվար-մարտի նկատմամբ 12 %-ով աճել է ՀՀ-ում միջին ամսական անվանական աշխատավարձը և կազմել 21.8 հազար դրամ: Ընդ որում, բյուջետային կազմակերպություններում միջին աշխատավարձը, նախորդ տարվա համեմատ աճելով 13.4 %-ով՝ կազմել է 14.2 հազար դրամ, իսկ ոչ բյուջետային կազմակերպություններում այդ ցուցանիշները համապատասխանաբար կազմել են՝ 12.9% և 28 հազար դրամ:

Փոխհարաբերությունները պետբյուջեի հետ

ՀՀ պետբյուջեի հետ փոխհարաբերությունների առումով 2001 թվականի առաջին եռամսյակն էապես տարբերվել է նախորդ տարվա առաջին եռամսյակից՝ հիմնականում պայմանավորված այն հանգամանքով, որ ՀՀ կառավարությունը 2001 թ. մուտք է գործել հարկային դաշտում կատարած զգալի փոփոխություններով:

ՀՀ պետբյուջեի 2001 թ. տարեկան ծրագրի հաստատումից հետո, առաջին եռամսյակում, Կառավարության թիվ 68 որոշման համաձայն՝ սահմանվել են նաև տարեկան ծրագրի եռամսյակային համամասնությունները՝ հաշվի առնելով նաև հարկային օրենսդրությունում տեղի ունեցած նոր փոփոխությունները, որի հիմնական նպատակներն էին թեթևացնել տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային բեռը և մեծացնել հարկերի հավաքագրման արդյունավետությունը, հարթել եռամսյակների միջև հարկերի հավաքագրման սեզոնայնությունը: Նշված պայմանների ապահովման դեպքում ՀՀ պետբյուջեի եկամուտներն ու դրամաշնորհները եռամսյակի ընթացքում պետք է կազմեին տարեկան ծրագրվածի 21.7 %-ը, հարկային եկամուտները (ներառյալ պետական տուրքի գումարները)՝ 20.5 %-ը, ծախսերը՝ 16.7 %-ը (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում նշված ցուցանիշները համապատասխանաբար կազմել էին՝ 18 %, 18 % և 15 %): Ընդ որում, ծախսերի նման ցածր մակարդակը պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ առաջին եռամսյակում նախատեսվում էր նախորդ տարում ծախսված 8.2 մլրդ սեփականաշնորհման գումարների վերադարձ (որոնց մի մասը պետք է վերադարձվեր ընթացիկ եկամուտների հաշվին):

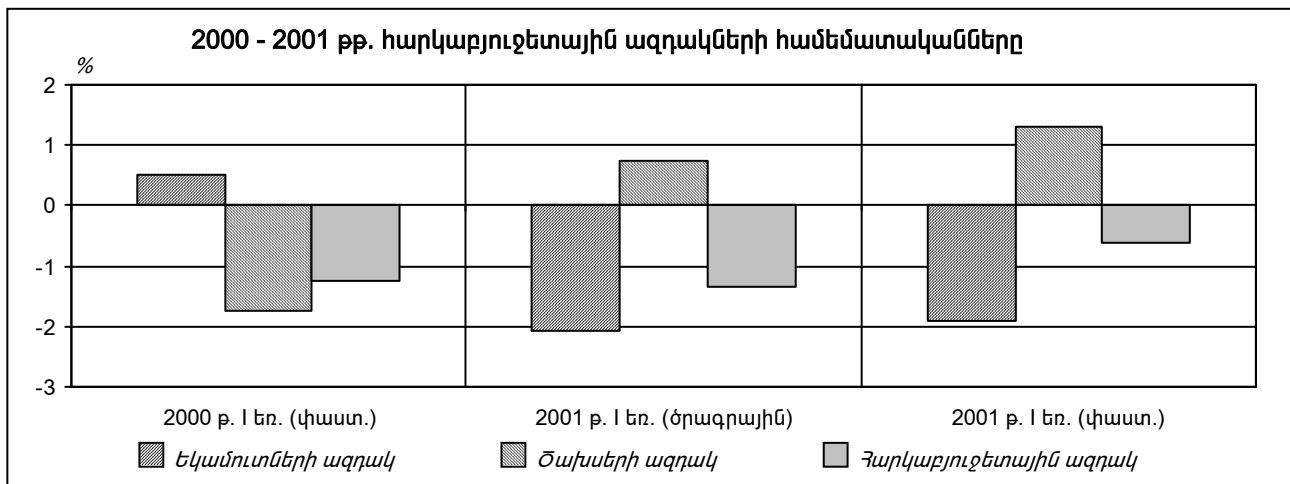

Բյուջեի եռամսյակային ծրագրի կատարման արդյունքում ապահովվեցին բյուջեի ցուցանիշների առավել հարթ համամասնություններ ինչպես նախատեսվածի, այնպես էլ նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատությամբ: Այսպես, եկամուտների և դրամաշնորհների գծով կատարվեց տարեկան ծրագրվածի 23.3 %-ը*, հարկային եկամուտների գծով (ներառյալ պետական տուրքի գումարները)՝ 20.6 %-ը, ծախսերի գծով՝ 17.8 %-ը:

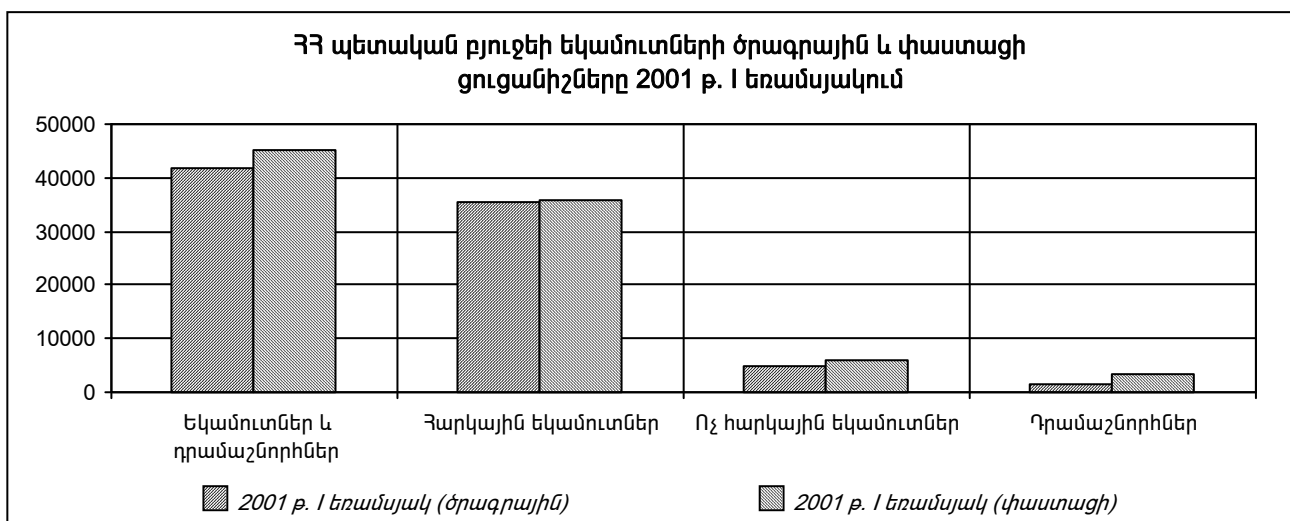
Ընդհանուր առմամբ, եռամսյակի ընթացքում հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ամբողջական պահանջարկի վրա ունեցել է գրեթե չեզոք՝ -0.6 % ազդեցություն, որը, սակայն, 0.7%-ով ավելի պակաս զսպողական բնույթ ուներ, քան ծրագրով նախատեսվածը (-1.3%): Ընդ որում, եկամուտների մասով քաղաքականությունն ունեցել է -1.9% զսպողական ազդեցություն՝ նախատեսված -2.1%-ի փոխարեն**, իսկ ծախսերի գծով՝ 1.3% ընդլայնող ազդեցություն՝ նախատեսված 0.7%-ի փոխարեն:

* Օգտագործված ցուցանիշները նախնական են:

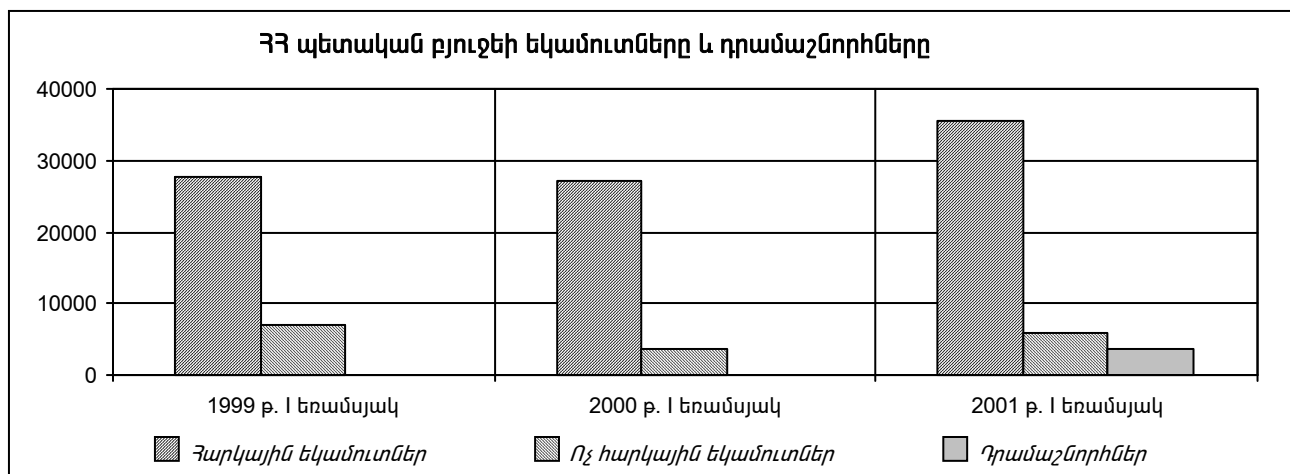
** Մարտի վերջին երկու օրերի ընթացքում բյուջե մուտքագրված և միասնական հաշվում կուտակված 2.8 մլրդ դրամի չափով հարկային եկամուտների ազդեցությունը առավելապես դրսևորվել է երկրորդ եռամսյակում, այդ իսկ պատճառով առաջին եռամսյակում եկամտային քաղաքականության բնույթը որոշելիս հաշվի չի առնվել:

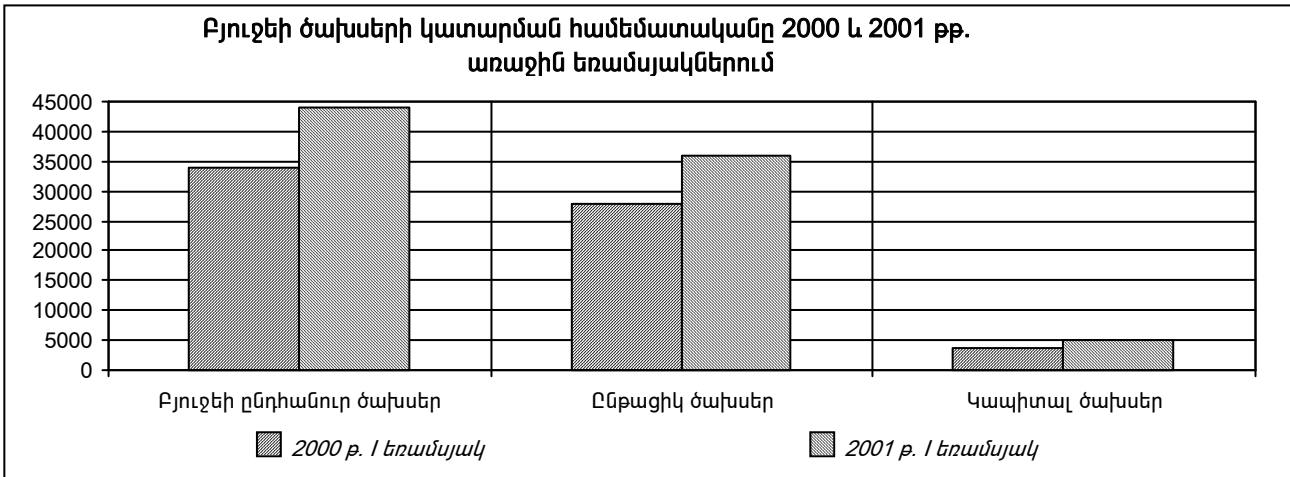
2001 թ. առաջին եռամսյակում Կառավարությունն ապահովել է պետբյուջեի եկամուտների և դրամաշնորհների՝ եռամսյակային ծրագրով նախատեսվածի 107.7 %-ը, հարկային եկամուտների՝ 100.4 %-ը (ծրագրված 35480 մլն դրամի փոխարեն հավաքագրվել է 35641 մլն դրամի եկամուտ), իսկ ոչ հարկային եկամուտների և դրամաշնորհների գծով գրանցվել են, համապատասխանաբար՝ 121 % և 233 % կատարման մակարդակներ: Ոչ հարկային եկամուտների հավաքագրման նման բարձր մակարդակի վրա էական ազդեցություն է ունեցել 3.8 մլրդ դրամի շահույթի գումարը, որ փոխանցել էր ՀՀ ԿԲ-ն:

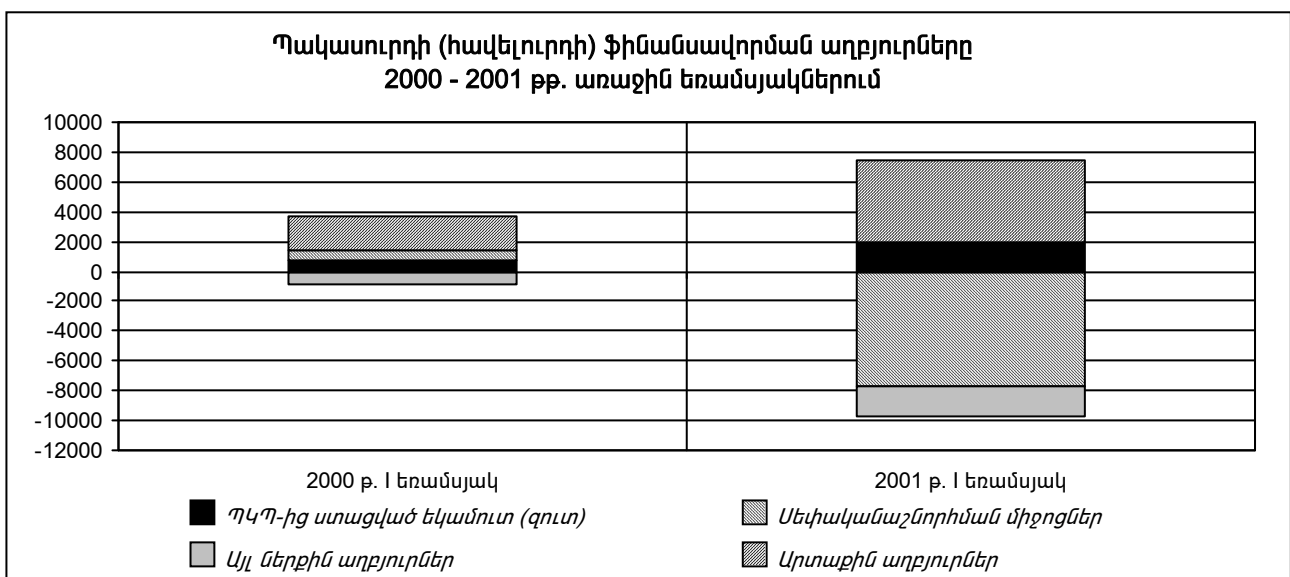
Ընդհանուր առմամբ, նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատ այս տարվա նույն ժամանակահատվածում ՀՀ պետբյուջեի եկամուտներն ու դրամաշնորհներն ավելացել են 46.4 %-ով, իսկ հարկերը՝ 31 %-ով, այդ թվում՝ անուղղակի հարկերը՝ 45.7 %-ով:

Եռամսյակի ընթացքում բյուջեի ծախսերը կազմել են եռամսյակային ծրագրով նախատեսվածի 106.6%-ը, ընդ որում, ընթացիկ ծախսերը կատարվել են 109.6%-ով, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ 85.5%-ով: Չնայած չի ապահովվել կապիտալ ծախսերի՝ եռամսյակային ծրագրով նախատեսված ցուցանիշը, բայց նախորդ տարվա նույն եռամսյակի նկատմամբ գրանցվել է փաստացի 47.7% աճ (ծրագրվել էր 72.9%) և կազմել տարեկան ծրագրով նախատեսված ցուցանիշի 9.9%-ը: Համանման աճի տեմպ է նկատվել նաև ընթացիկ ծախսերի գծով. վերջիններս նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ ավելացել են 28.6%-ով (ծրագրվել էր 17.4%) և կազմել տարեկան ծրագրվածի 19.4%-ը, ինչով և հիմնականում պայմանավորված էր ծախսային քաղաքականության ընդլայնողական բնույթը:

Արձանագրված դրական տեղաշարժերի, մասնավորապես բյուջեի կատարման եռամսյակային համեմատությունների բարելավման հետ միաժամանակ, հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացումը հարթ ընթացք չի ունեցել հատկապես ըստ եռամսյակային ծրագրի կազմված ամսական ծրագրերի կատարման ժամանակ: 2001 թ. հունվար, փետրվար և մարտ ամիսների վերջին շաբաթներին միջին հաշվով բաժին է ընկել ամսական եկամուտների 51 %-ը (նախորդ տարվա առաջին եռամսյակում նշված ցուցանիշը կազմել էր 42 %), ընդ որում, ամսվա վերջին երկու օրերի ընթացքում հավաքագրվել է ամսվա եկամուտների 27 %-ը: Նշվածի հետևանքով կտրուկ տատանումներ են արձանագրվել բանկերի թղթակցային հաշիվների և կանխիկի վարքագծերում: Մասնավորապես, շրջանառության մեջ կանխիկի կտրուկ ավելացում և թղթակցային հաշիվների նվազում է նկատվել հունվար-մարտ ամիսների վերջին մի քանի օրերի ընթացքում, երբ հավաքագրված մեծածավալ անկանխիկ հարկային մուտքերի հաշվին կատարվել են կանխիկ բնույթի ծախսեր:

Առաջին եռամսյակում բյուջեի եկամուտների և ծախսերի փաստացի կատարման արդյունքում ձևավորվել է 4.8 մլրդ դրամի հավելուրդ: Վերջինս պայմանավորված էր նրանով, որ այս ժամանակահատ-

վածում վերադարձվեց 2000 թ. ծախսերի համար սեփականաշնորհման գումարներից ծախսված 8.2 մլրդ դրամից 7.7 մլրդ դրամը, որի համար աղբյուրներ հանդիսացան՝ հոլանդական դրամաշնորհի (2.3 մլրդ դրամ), ՀՀ ԿԲ շահույթի (3.8 մլրդ դրամ) և մոնետիզացման (1.6 մլրդ դրամ) գումարները: Իսկ ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության և ՀՀ ԿԲ քաղաքականությունների արդյունավետ կոորդինացման արդյունքում հնարավոր եղավ նույն մակարդակին պահել պետական արժեթղթերի՝ նախորդ տարեվերջի ցածր տոկոսադրույքները և նպաստավոր միջավայրում տեղաբաշխել եռամսյակի համար ծրագրված ցուցանիշի 147 %-ը (ծրագրված 1.7 մլրդ դրամի փոխարեն ապահովվել են 2.5 մլրդ դրամի զուտ մուտքեր): Ֆինանսավորման արտաքին միջոցներից ստացվող զուտ մուտքերը կազմել են եռամսյակի համար ծրագրված մակարդակի 116.8 %-ը, ինչը բացատրվում է առաջին եռամսյակում նախատեսված՝ Ռուսաստանի պարտքի մարման գումարի հետաձգումով:

Ամփոփելով նշենք, որ 2001 թ. առաջին եռամսյակում բյուջեի ցուցանիշների նման կատարողականի պահպանման դեպքում հնարավոր կլինի տարվա արդյունքներով ապահովել ամբողջական պահանջարկի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցության ցանկալի մակարդակը:

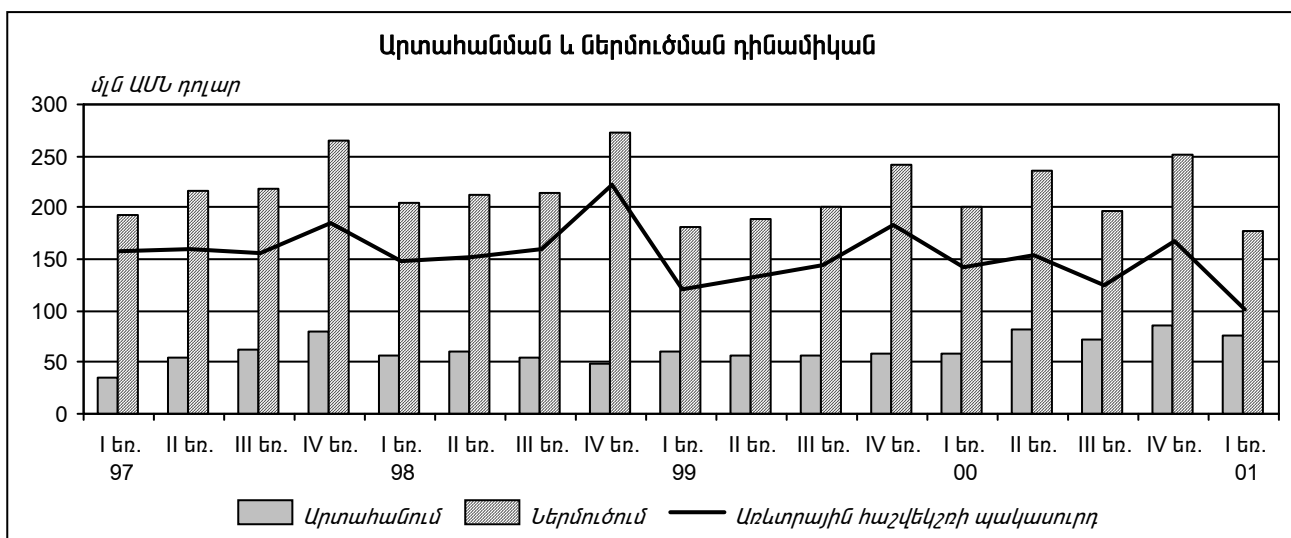
Արտաքին հատված

2001 թվականի դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսվում էր տարեկան արտահանման 18.0 %-ով և ներմուծման 11.1 %-ով աճ և դրա արդյունքում՝ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի խորացում՝ 7.8 %-ով: Մինչև ժամանակ, ընթացիկ հաշվի մյուս հոդվածների հաշվին սպասվում էր ընթացիկ հաշվի պակասուրդի 1.3%-ով լավացում և ՀՆԱ-ում դրա տեսակարար կշռի 8.1 %-ով նվազում:

Իրականում, 2001 թ. հունվար-մարտ ամիսներին ապրանքների արտահանումը (FOB գներով) կազմել է 76.7 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ աճելով 30.7%-ով՝ ծրագրով նախատեսված 31.6 %-ի փոխարեն: Արտահանման նման աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել «Պատրաստի սննդի արտադրանք» հոդվածի ցուցանիշների 2.3 անգամ (ծրագրային՝ 1.25 անգամ) և «Պլաստմասսա և դրանցից իրեր» հոդվածի ցուցանիշների շուրջ 4.9 անգամ (ծրագրային՝ 2.5 անգամ) աճով: Որոշ ապրանքախմբերի արտահանման ծավալների՝ 2000 թ. կեսերից նկատված կայուն աճի միտումները պահպանվել են նաև 2001 թ. առաջին եռամսյակում: Արդյունքում՝ նախորդ տարիների համեմատ այս տարվա առաջին եռամսյակում գրանցվել է արտահանման աճի ամենաբարձր ցուցանիշը: Արտահանման բարձր աճի տեմպը, ըստ Կենտրոնական բանկի գնահատումների, կպահպանվի նաև 2001 թ. հաջորդ եռամսյակներում:

Նույն ժամանակահատվածում ներմուծումը (CIF գներով) կազմել է 178.8 մլն ԱՄՆ դոլար, որը նախորդ տարվա համեմատ կրճատվել է 11.2 %-ով՝ ծրագրով նախատեսված 7.7 % աճի փոխարեն: Ներմուծման կրճատման պատճառը «Քիմիա և դրա հետ կապված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք» հոդվածի ցուցանիշների 37.9 %-ով (ծրագրով նախատեսված էր 8.7 % աճ) և «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» հոդվածի ցուցանիշների 40.7 %-ով (ծրագրով նախատեսված էր 0.3 % աճ) կրճատումներն էին: Նշված հոդվածների կրճատումը ներմուծման կառուցվածքում ունի դիսկրետ բնույթ, պայմանավորված, մի կողմից՝ հարկային օրենսդրության փոփոխությամբ, մյուս կողմից՝ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների՝ սպասվածից ավելի ցածր մակարդակով: Առաջին եռամսյակում «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» հոդվածի ապրանքախմբի արտահանման և ներմուծման ծավալները կրճատվել են 0.7% և 19.8%-ով՝ ծրագրով նախատեսված՝ 22% և 7.6% աճի փոխարեն: Մինչև ժամանակ, վերը նշված հոդվածների հաշվին ներմուծման ծավալների կրճատումը, ըստ Կենտրոնական բանկի գնահատումների, ունի ժամանակավոր բնույթ, և հաջորդ եռամսյակներում կգրանցվի ներմուծման աճ:

Արտահանման և ներմուծման՝ վերը նշված դինամիկայի հետևանքով զգալիորեն կրճատվել է առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը (102.1 մլն ԱՄՆ դոլար, ծրագրային՝ 139.6 մլն ԱՄՆ դոլար, 2000թ. հունվար-մարտ՝ 142.6 ԱՄՆ դոլար):

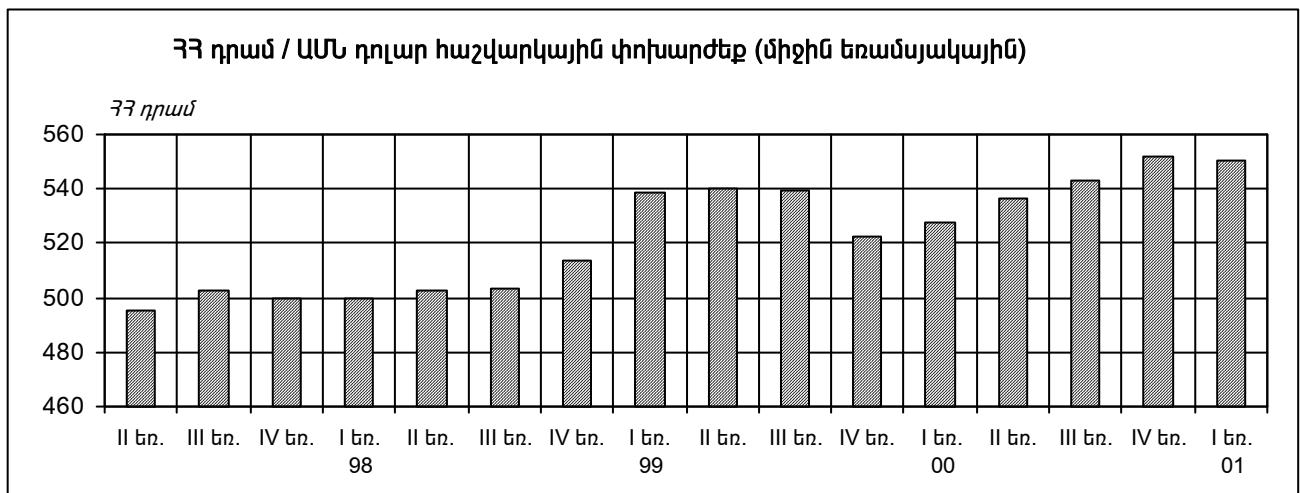

Արտաքին հատվածի հիմնական ցուցանիշների վարքագիծը եական ազդեցություն չի ունեցել անվանական փոխարժեքի վրա, սակայն նկատելի է եղել ազդեցությունը առևտրային բանկերի զուտ արտաքին ակտիվների վրա, որը նախորդ եռամսյակի նկատմամբ աճել է 3.5 մլրդ դրամով:

Պահպանելով ազատ լողացող փոխարժեքի քաղաքականության սկզբունքը՝ արժութային շուկայում ՀՀ կենտրոնական բանկի մասնակցության հիմնական նպատակը եղել է փողի բազայի ծրագրային մակարդակի ապահովումը: Հունվարի սկզբին առկա էր փողի բազայի կրճատման խնդիր՝ պայմանավորված դրամի նկատմամբ պահանջարկի սեզոնային անկմամբ և արտարժույթի նկատմամբ պահանջարկի աճով: Կենտրոնական բանկը հունվար-փետրվարին իրականացրեց 8.5 մլն ԱՄՆ դոլարի վաճառք: Ընդհանուր առմամբ, եռամսյակի ընթացքում փոխարժեքն ունեցել է կայուն վարքագիծ՝ դրսևորելով արժեքավորման որոշակի միտում: Փոխարժեքի տատանումներ են գրանցվել մասնավորապես փետրվար-մարտ ամիսների վերջին օրերին և հաջորդ ամսվա սկզբի օրերին: Դա պայմանավորված էր այն հանգամանքով, որ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների զգալի մասը հավաքագրվել է ամսվա վերջին օրերին՝ առաջ բերելով դրամի նկատմամբ պահանջարկի աճ, արժութային շուկայում՝ արտարժույթի լրացուցիչ առաջարկ:

Առաջին եռամսյակում ՀՀ դրամի անվանական փոխարժեքը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ կազմել է միջինը 550.52 դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ արժեզրկվելով շուրջ 4.4 %-ով, իսկ նախորդ եռամսյակի համեմատ արժեքավորվել է 0.2 %-ով: Եռամսյակի վերջի դրությամբ փոխարժեքը կազմել է 544.68 դրամ:

ՀՀ դրամի իրական արդյունավետ փոխարժեքը 2001 թ. առաջին եռամսյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ, արժեզրկվել է 7.9 %-ով՝ ծրագրով նախատեսված 8.9 %-ի փոխարեն: Սա պայմանավորված էր ՀՀ սղաճի* համեմատ (2.5 %) գործընկեր երկրներում միջին կշռված սղաճի բարձր մակարդակով (11.4 %) և դրամի անվանական արդյունավետ փոխարժեքի 1.0 % արժեքավորմամբ: Իրական արդյունավետ փոխարժեքի շեղումը ծրագրայինից հիմնականում պայմանավորված է եղել Հայաստանում գրանցված փաստացի 2.5 % սղաճով՝ ծրագրված 1 % սղաճի փոխարեն և մի քանի գործընկեր երկրների անվանական փոխարժեքների՝ ծրագրայինից բարձր արժեզրկման տեմպերով, մասնավորապես, դրամի՝ եվրոյի նկատմամբ 2.3%-ով արժեքավորմամբ՝ ծրագրով նախատեսված 1.7 %-ի փոխարեն:

* Հաշվարկված է 2001 թ. առաջին եռամսյակի միջինը՝ 2000 թ. առաջին եռամսյակի միջինի նկատմամբ:

Դրամավարկային քաղաքականություն

2001 թվականի դրամավարկային ծրագրում առաջին եռամսյակի համար, տվյալ ժամանակահատվածին բնորոշ փողի պահանջարկի նվազմանը համահունչ, նախատեսվել էր կրճատողական քաղաքականության իրականացում, սակայն որոշ առանձնահատկություններով: Այսպես.

1. 2000 թվականի չորրորդ եռամսյակում փաստացի իրականացված բյուջետային ծախսերի հետևանքով տարեվերջին փողի բազան զգալիորեն գերազանցել էր ծրագրված առավելագույն սահմանը, որի կրճատումն ամբողջությամբ պետք է իրականացվեր առաջին եռամսյակում,
2. Հայաստանում Քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն ընդունելու 1700-ամյակի տոնակատարությունների հետ կապված՝ սպասվում էր համախառն պահանջարկի էական ընդլայնում և արտարժույթային միջոցների զգալի ներհոսք, և այդ պայմաններում, նախորդ տարիների նույն ժամանակահատվածի համեմատ առավել ընդլայնողական քաղաքականություն էր նախատեսվում:

Տարեվերջի համեմատ, նշված հանգամանքներով պայմանավորված, եռամսյակի վերջին ակնկալվում էր փողի զանգվածի և դրամային զանգվածի նվազում՝ համապատասխանաբար 7 %-ով և 16.4 %-ով, որը ապահովելու նպատակով ԿԲ-ն պետք է փողի բազան կրճատեր 13 %-ով: Իսկ եռամսյակի ընթացքում, նշված ցուցանիշների գծով միջին հաշվով նախատեսվում էր, համապատասխանաբար՝ 0.8 % աճ և 2.5 % նվազում, որի դեպքում փողի բազայի աճի տեմպը պետք է կազմեր 1.8 %:

Փողի բազայի կրճատումը նախատեսվում էր իրականացնել հունվար-փետրվար ամիսներին: Կրճատումը ուղեկցվելու էր հիմնականում ԶԱԱ մակարդակի նվազմամբ՝ պայմանավորված տնտեսավարողների կողմից 2000 թ. տարեվերջին իրականացրած խոշորածավալ ներմուծման դիմաց կատարվելիք վճարումների անհրաժեշտությամբ:

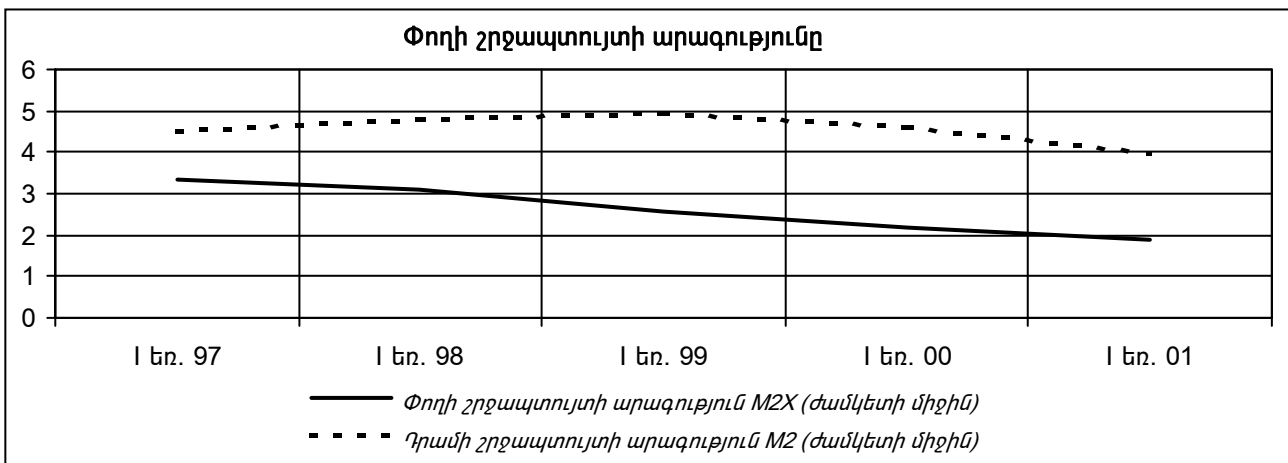
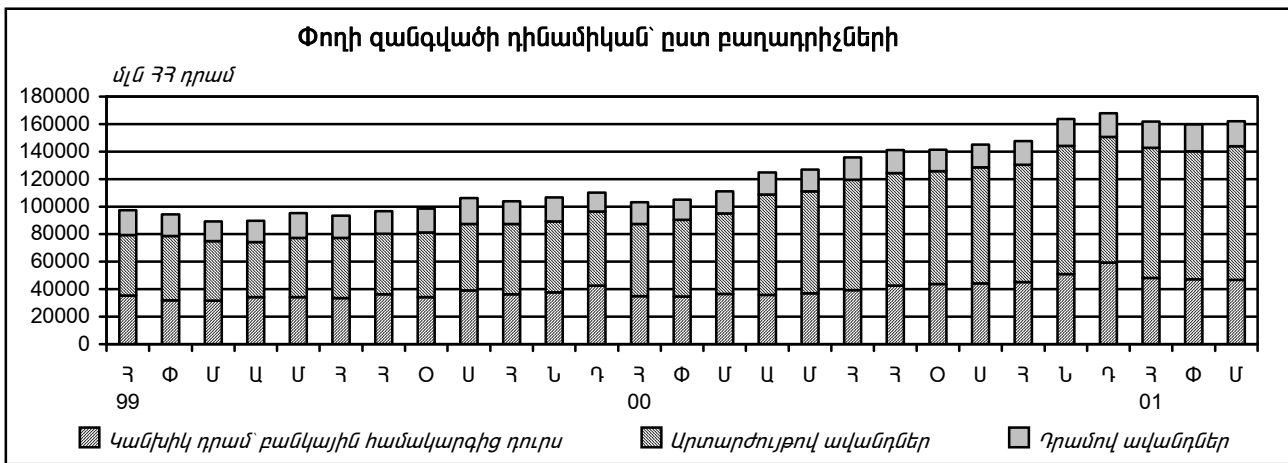
Փողի բազայի ծրագրված մակարդակը ապահովելու նպատակով դրամավարկային քաղաքականության գործիքակազմում նախապատվությունը հունվարին տրվելու էր արտարժույթի վաճառքի իրականացմանը, իսկ փետրվարին՝ նաև հակադարձ ռեպո գործիքի կիրառմանը:

Այնուհանդերձ, դրամավարկային ծրագրի իրականացման տեսանկյունից, եռամսյակի ընթացքում առկա էին որոշակի ռիսկեր, որոնք հիմնականում առնչվում էին Կառավարության հետ փոխհարաբերություններին. անորոշ էին ԿԲ շահույթի՝ բյուջե փոխանցվող մեծությունը, սեփականաշնորհման արտարժույթային հաշվից ծախսված միջոցների վերականգնման ուղղությունները և Գանձապետարանի միասնական հաշվի միջոցների վարքագիծը:

ՓՈՂԻ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿ

Փողի նկատմամբ պահանջարկի ցուցանիշի կանխատեսումները, ըստ էության, առաջին եռամսյակի ընթացքում իրականացան: Փողի նկատմամբ պահանջարկի նվազման տեմպը եղել է ավելի ցածր, քան սպասվում էր: Մասնավորապես, եռամսյակի վերջին, տարեվերջի համեմատ, փողի զանգվածի նվազման տեմպը կազմել է 4.5 % (ծրագրված էր 7 %), իսկ դրամային զանգվածինը՝ 15.2 % (ծրագրված էր 16.4 %): Հաշվետու ժամանակաշրջանի միջին ցուցանիշների գծով համապատասխանաբար ծրագրվել էին 0.8 % աճ և 2.5 % նվազում, սակայն, պայմանավորված ծրագրվածի համեմատ փողի պահանջարկի նվազման ավելի դանդաղ տեմպերով, արձանագրվեց համապատասխանաբար 3.5 % և 1.5 % աճ: Փողի նկատմամբ պահանջարկի նվազումը ամբողջությամբ արտացոլվել է շրջանառության մեջ առկա կանխիկ դրամի վարքագծում՝ կրճատվելով՝ 12 մլրդ 581 մլն դրամով, այն դեպքում, երբ դրամով ցափհանջ ավանդները ավելացել են 202 մլն դրամով, արտարժույթային ավանդները՝ 4 մլրդ 898 մլն դրամի չափով: Ի դեպ, կանխիկ դրամի նվազման ծավալը, նախորդ տարիներին գրանցված ցուցանիշների համեմատ, եղել է ամենաբարձրը: Արտարժույթային ավանդների մակարդակի բարձրացումը հիմնականում պայմանավորված էր տնտեսավարողների՝ ցափհանջ և բնակչության՝ ժամկետային ավանդների աճով:

Փողի շրջապտույտի արագության եռամսյակային ցուցանիշը կազմել է 1.89 (ծրագրված էր 1.91), իսկ դրամի շրջապտույտի արագությունը՝ 3.96 (ծրագրված էր 4.08): Ըստ էության, գրանցվել են փողի և դրամի շրջապտույտի արագությունների փոքր շեղումներ, որոնք վկայում են, որ փողի առաջարկի աճն առավել համապատասխան է եղել փողի պահանջարկի վերաբերյալ ԿԲ կատարած գնահատումներին:

ՓՈՂԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Բանկային համակարգի ՁԱԱ-ը 8 մլրդ 330 մլն դրամի չափով կրել են ԿԲ ՁԱԱ-ի նվազման և 3 մլրդ 536 մլն դրամի չափով՝ բանկերի ՁԱԱ-ի աճի ազդեցությունները, որի արդյունքում դրանք նվազել են շուրջ 4 մլրդ 800 մլն դրամով:

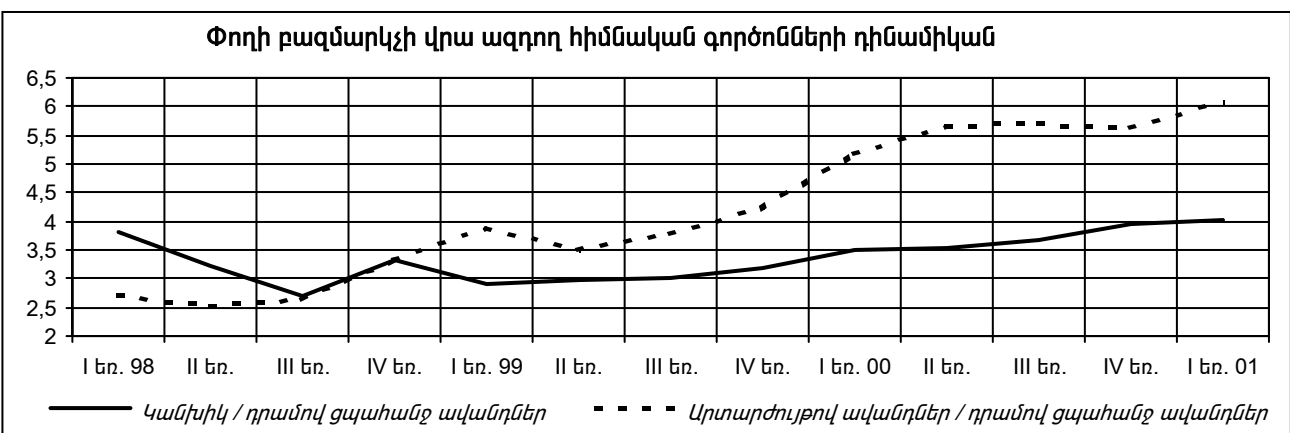
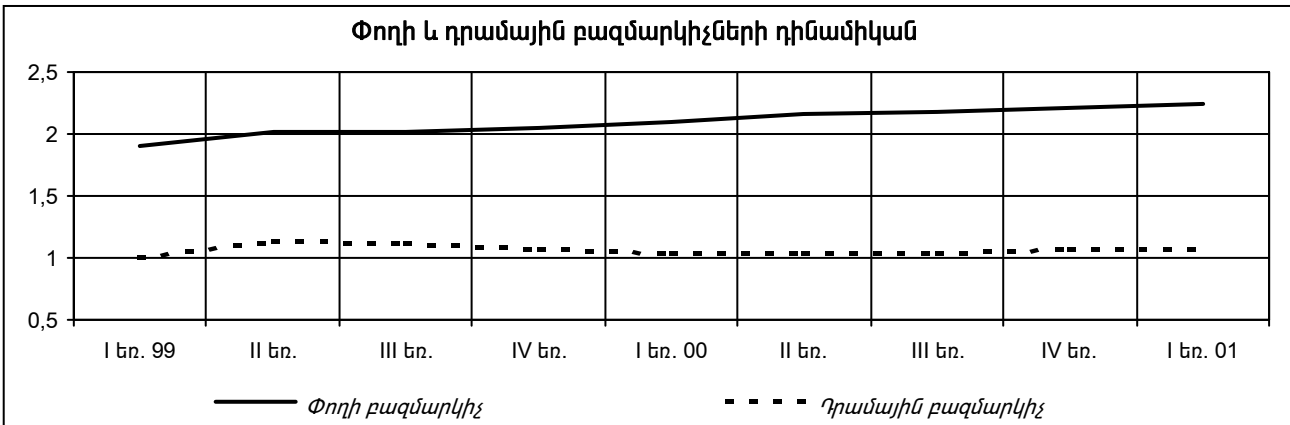
Եռամսյակի վերջի դրությամբ տնտեսության վարկավորման փաստացի ծավալները նվազել են 1.4 %-ով (դրամավարկային քաղաքականության ծրագրով նախատեսվել էր տնտեսության վարկերի 2.2%-ով նվազում): Տնտեսության ֆինանսավորման ցուցանիշն առավելապես նվազել է արտարժույթային վարկերի կրճատման հետևանքով: Դրա կառուցվածքում հիմնականում նվազել են տնային տնտեսություններին տրված վարկերը, իսկ ձեռնարկություններին տրամադրված վարկերը ունեցել են աճի միտում: Թեև գրանցվել է դրամով վարկերի որոշակի աճ, այնուհանդերձ, դրանց մակարդակը զգալիորեն ցածր է արտարժույթային վարկերի ծավալից: Արտարժույթային ավանդների, մասնավորապես ցախահանք ավանդների աճի պայմաններում տնտեսության վարկավորման ցուցանիշի նվազումը վկայում է, որ բանկերը նախընտրել են արտարժույթային ռեսուրսներն ուղղել բարձր իրացվելի ակտիվների արտարժույթային հաշիվներին, որն էլ դրսևորվել է բանկերի ՁԱԱ աճով:

Կառավարության նկատմամբ բանկային համակարգի պահանջների ցուցանիշը եռամսյակի վերջին նվազել է շուրջ 3 մլրդ 700 մլն դրամով՝ կրելով Գանձապետարանի միասնական հաշվում միջոցների խոշորածավալ կուտակումների և բանկային համակարգում Կառավարության ավանդների աճի ազդեցությունները: Սակայն եռամսյակի ընթացքում վերոնշյալ ցուցանիշը դրսևորել է ավելի բարձր մակարդակ, քանի որ Գանձապետարանի միասնական հաշվում միջոցների մնացորդը տատանվել է միջին հաշվով 400 մլն դրամի շուրջ: Ջուտ այլ ակտիվների աճը կազմել է 3 մլրդ 260 մլն դրամ, որի կառուցվածքում մեծ կշիռը բաժին է ընկել ՀՀ կառավարությանը փոխանցված ԿԲ Հաիույթի գումարին:

ՓՈՂԻ ԲԱԶՄԱՐԿԻՉ

Առաջին եռամսյակի ընթացքում փողի բազմարկիչը դրսևորել է աճի միտում՝ եռամսյակի միջին ցուցանիշը կազմել է 2.23 (2000 թ. չորրորդ եռամսյակում՝ 2.19)՝ ծրագրված 2.19-ի պարագայում: Փողի բազմարկիչի վարքագծի վրա մեծապես ազդել են շրջանառությունում կանխիկի նվազումն ու արտարժույթային ավանդների աճը: Դրամային բազմարկիչը հաշվետու ժամանակահատվածում դրսևորել է զրեթե կայուն վարքագիծ, և միջին մեծությունը կազմել է

1.06, այն դեպքում երբ եռամսյակի ընթացքում նախատեսվում էր դրա նվազում (1-ին եռամսյակի ծրագրային ցուցանիշը՝ 1.03): Բացի նշված գործոններից, դրամային բազմարկչի վարքագծի վրա ազդեցություն են ունեցել դրամով ավանդների աճը, բանկերի ավելցուկ պաշարների մակարդակի նվազումը, ինչպես նաև բանկերի դրամարկղային մնացորդների կրճատումը:

ՓՈՂԻ ԲԱԶԱ

Եռամսյակի ընթացքում ԿԲ կողմից փողի առաջարկի առավելագույն կրճատումը ամբողջությամբ համահունչ է եղել տնտեսության՝ փողի նկատմամբ դրսևորած պահանջարկին, քանի որ իրականացված քաղաքականության պայմաններում շուկայական տոկոսադրույքների բարձրացում ընդհանուր առմամբ չի նկատվել, իսկ փետրվարին դրանց որոշակի նվազում է գրանցվել:

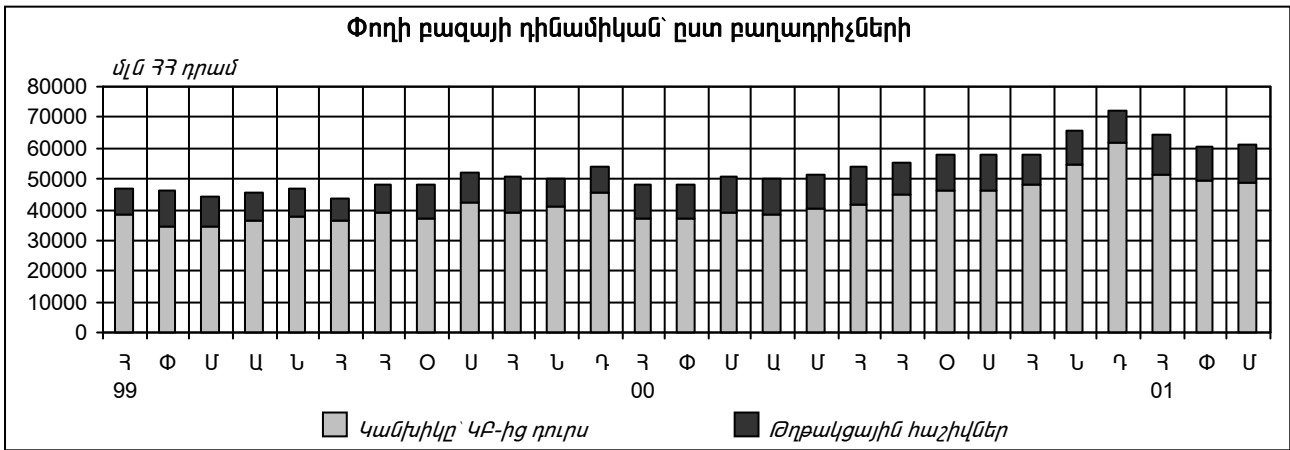
Փողի բազայի կրճատումը, որն իրականացվել է հունվար-փետրվար ամիսներին, մեծամասամբ պայմանավորված էր արտարժույթի վաճառքով, բյուջեի՝ սեփականաշնորհման հաշվից նախապես ծախսված գումարների վերականգնմամբ, ինչպես նաև Քանձապետարանի միասնական հաշվում միջոցների մեծածավալ կուտակումներով: Նշված ժամանակահատվածում տնտեսությունում արտարժույթի նկատմամբ ավելի քիչ պահանջարկ է դրսևորվել, քան սպասվում էր, որի հետևանքով ԿԲ-ն վաճառել է ընդամենը 4 մլրդ 680 մլն դրամին համարժեք արտարժույթ*:

Մարտին արդեն փողի բազայի կառավարումը եղել է ընդլայնողական: Մասնավորապես, բանկերի հետ կնքվել են 429 մլն դրամի ռեպո գործարքներ, և 953 մլն դրամի չափով իրականացվել են արժեթղթերի առքի գործառնություններ՝ աջակցելով արժեթղթերի առաջնային թողարկումներին:

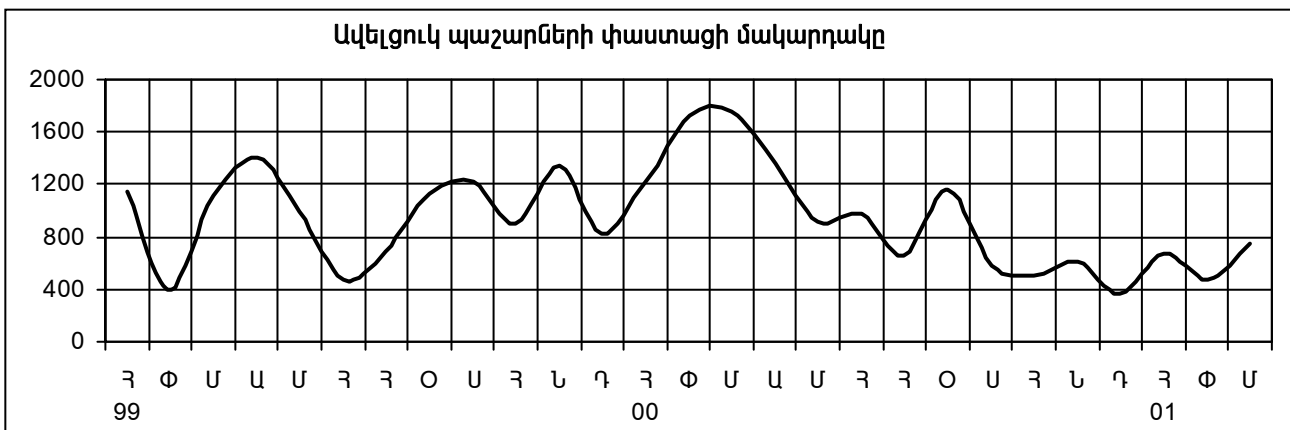
Եռամսյակի բոլոր ամիսների վերջին օրերին Քանձապետարանի միասնական հաշվում կուտակվել են մեծածավալ հարկային մուտքեր, որոնք ճիշտ է, ծախսվել են հաջորդ ամսվա սկզբին, սակայն լուրջ խնդիրներ են առաջացրել դրամավարկային ծրագրի իրագործման տեսանկյունից: Ընդ որում, նշված միջոցները հավաքագրվել են բանկերի թղթակցային հաշիվներից՝ խոչընդոտելով բանկային իրացվելիության արդյունավետ կառավարումը:

Եռամսյակի ընթացքում փողի բազայի միջին ցուցանիշն աճել է 1.8 %-ով, իսկ եռամսյակի վերջին, տարեվերջի համեմատ, նվազել 15.1 %-ով: Եռամսյակի արդյունքներով՝ փողի բազայի կառուցվածքային տարրերը դրսևորել են հետևյալ վարքագիծը. ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամը նվազել է 20.8 %-ով, իսկ թղթակցային հաշիվները՝ աճել 18.2 %-ով:

* Ներառված են միայն ԿԲ կողմից միջբանկային շուկայում իրականացված արտարժույթային գործառնությունները:

Բանկերի ավելցուկային իրացվելիության վարքագիծը եռամսյակի ընթացքում եղել է բավականին տատանողական: Բանկային իրացվելիության համեմատաբար բարձր մակարդակ է ձևավորվել հատկապես հունվարին, որը մեծապես պայմանավորված էր տվյալ ժամանակահատվածում կանխիկ դրամի կրճատմամբ (ավելցուկ պաշարների մակարդակը 12.01 - 25.01 կազմել է 1.9 մլրդ դրամ): Հակառակ դրան՝ փետրվարին և մարտին բանկային համակարգում արձանագրվել է ավելցուկ պաշարների ցածր մակարդակ: Ավելցուկ պաշարների վարքագիծը եռամսյակի ընթացքում մեծամասամբ կրել է հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը, այն է՝ համեմատաբար ցածր մակարդակ՝ ամսվա վերջին օրերին, երբ հարկային խոշոր մուտքեր են փոխանցվում Գանձապետարանի միասնական հաշվին և բարձր մակարդակ ամսվա մնացած օրերին՝ երբ ՀՀ կառավարությունը դրանք ծախսում է հաջորդ մի քանի օրերին:

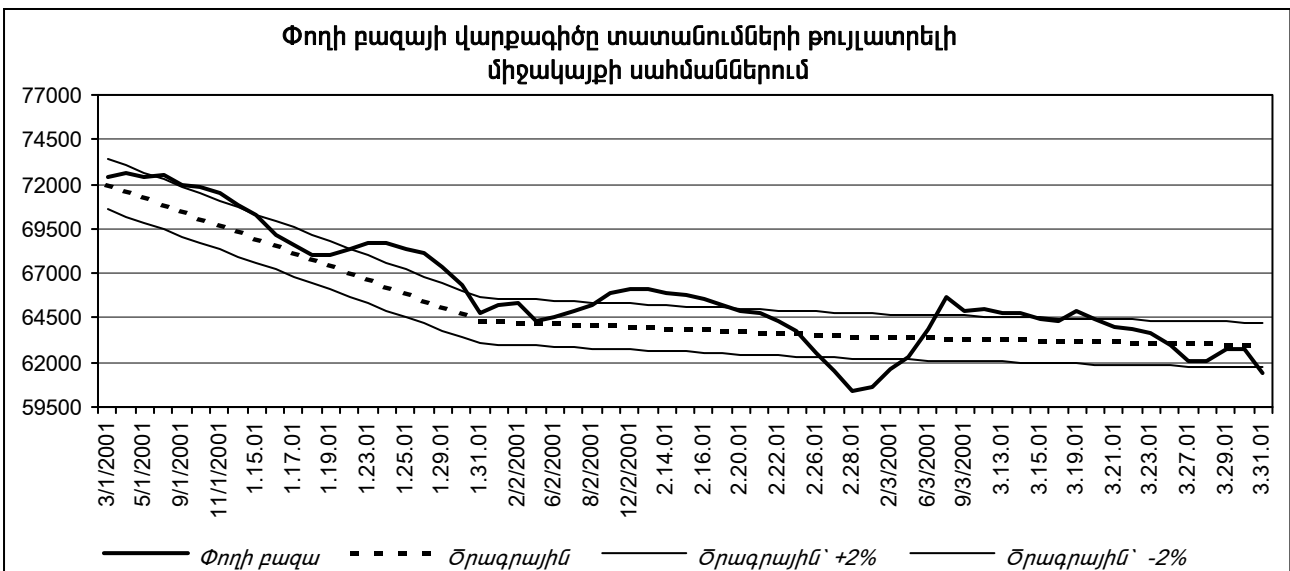
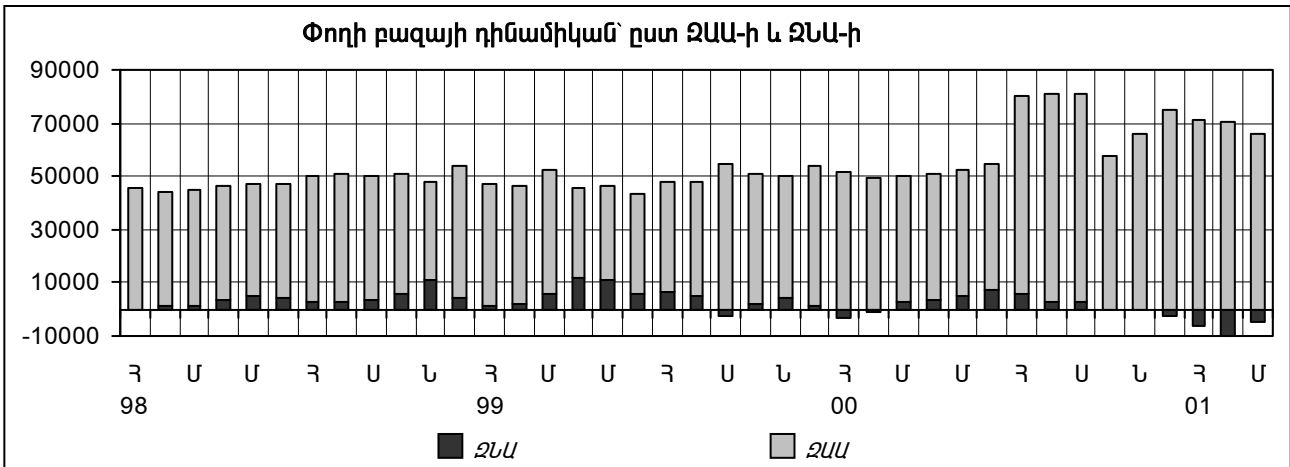

ՀՀ ԿԲ ՁԱԱ կառուցվածքային շարժերի հիմնական պատճառ են հանդիսացել՝ բյուջեի սեփականաշնորհման արտարժույթային հաշվից նախապես ծախսված միջոցների՝ 7 մլրդ 755 մլն դրամի չափով վերականգնումը, արտաքին պարտքի՝ 2 մլրդ 760 մլն դրամի չափով սպասարկումը, 4 մլրդ 680 մլն դրամին համարժեք արտարժույթի վաճառքի գործառնությունները և 3.1 մլրդ դրամի սահմաններում արտարժույթային մուտքերը: Արդյունքում, եռամսյակի վերջին ՁԱԱ մակարդակը կազմել է 66.0 մլրդ դրամ (տարեվերջի նկատմամբ նվազումը՝ 8.8 մլրդ դրամ)՝ ծրագրված 64.5 մլրդ դրամի պարագայում:

ՀՀ ԿԲ ՁՆԱ-ը եռամսյակի ընթացքում նվազել են 2.2 մլրդ դրամով՝ առավելապես պայմանավորված Կառավարության պարտավորությունների և բանկերի պարտավորությունների ցուցանիշների փոփոխություններով: Վերջինս հիմնականում կրել է տարեվերջին տրամադրված լոնբարդային վարկերի մարման ազդեցությունը: Եական է եղել ԿԲ «Ջուտ այլ ակտիվներ» ցուցանիշի փոփոխությունը (հարկ է առանձնացնել Կառավարությանը ԿԲ շահույթի փոխանցումը՝ 690 մլն դրամ՝ հունվարին և 3100 մլն դրամ՝ մարտին, ՀՀ պահուստների կառավարումից ստացված եկամուտները):

Եռամսյակի ընթացքում փողի բազան, ընդհանուր առմամբ, տատանման թույլատրելի միջակայքի սահմաններում էր: Իսկ որոշ օրերին գրանցված շեղումները տեղի են ունեցել Կառավարության ֆինանսական գործառնությունների արդյունքում: Մասնավորապես, փետրվար և մարտ ամիսների վերջին օրերին, Կառավարության միասնական հաշվում միջոցների խիստ կարճաժամկետ կուտակումների հետևանքով, փողի բազայի ցուցանիշը տատանումների թույլատրելի միջակայքի ներքին սահմանից ցածր

մակարդակի վրա էր: Եվ քանի որ այդ միջոցները ծախսվել են հաջորդ ամսվա առաջին մի քանի օրվա ընթացքում, ԿԲ-ն նպատակահարմար չի համարել այդ կարճ հատվածում ձեռնարկել իրացվելիության ներարկման քայլեր:

ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐ

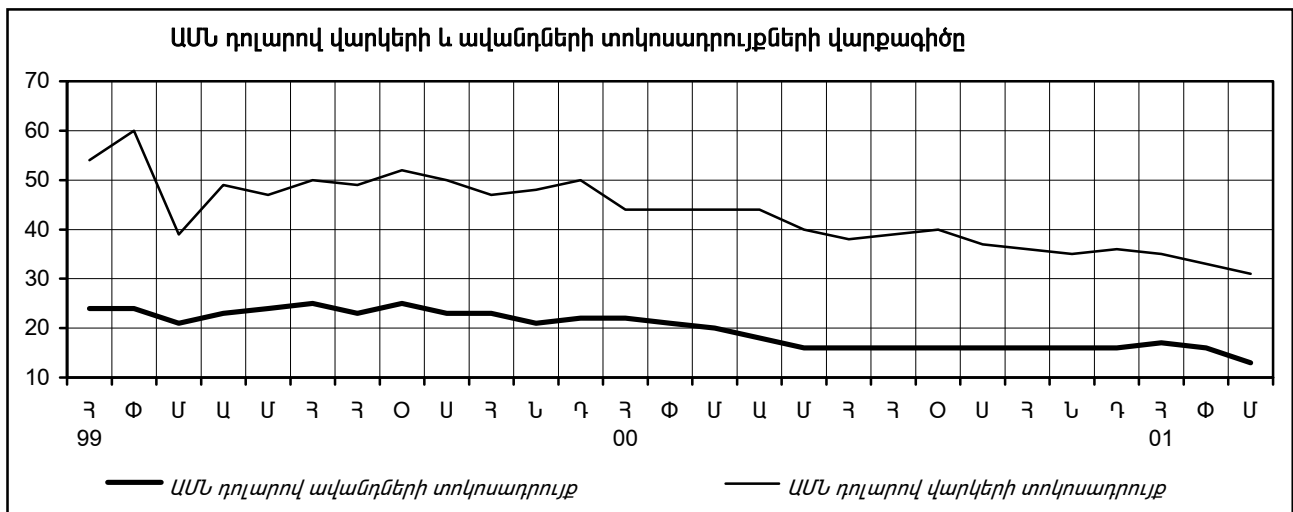
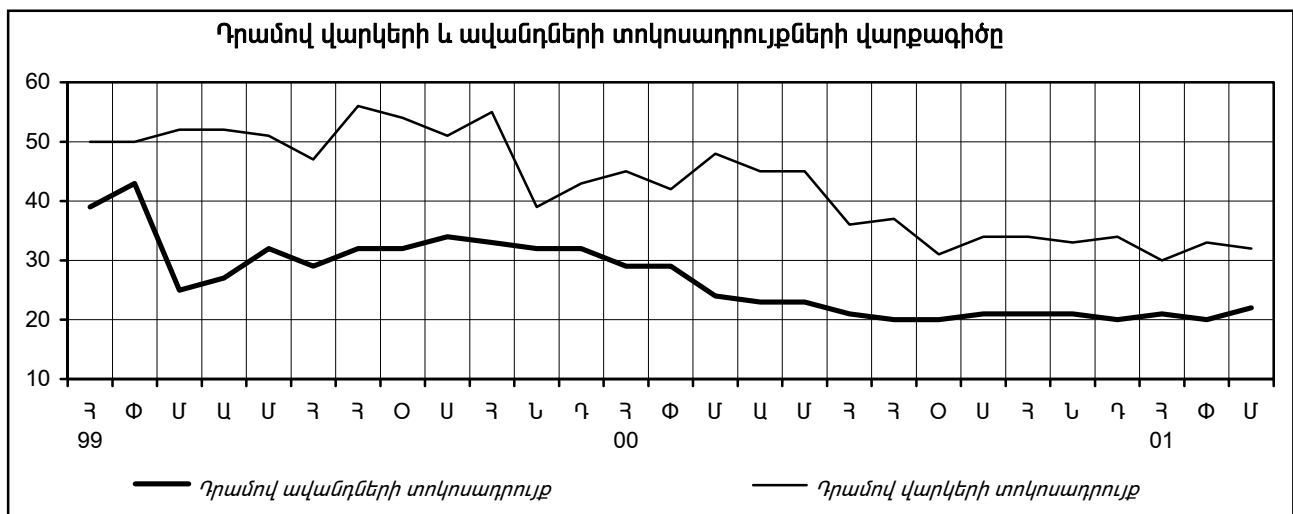
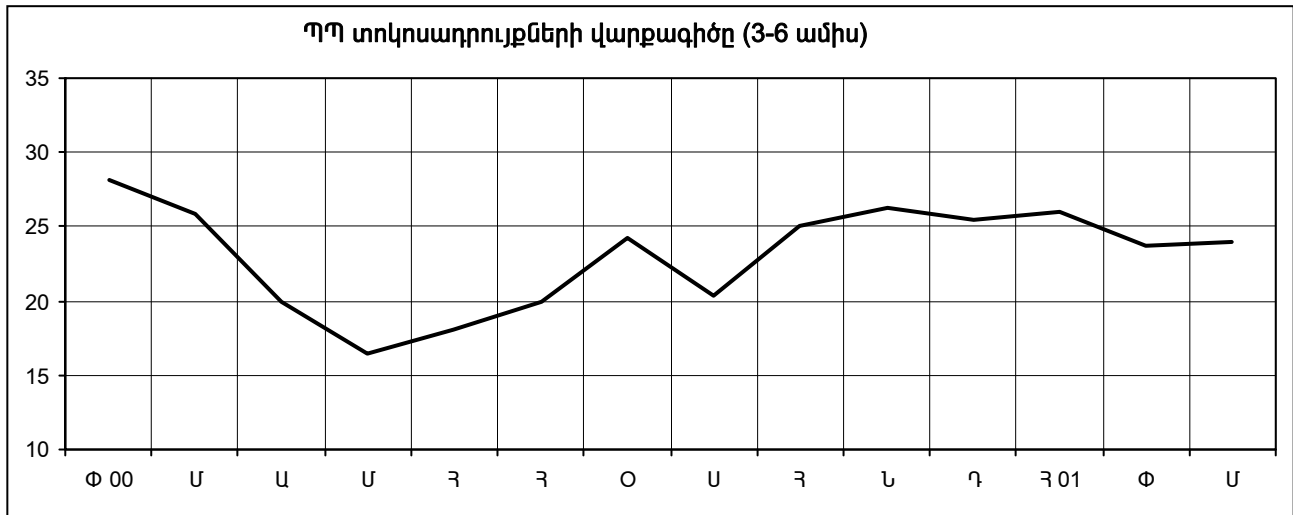
Եռամսյակի ընթացքում ՊՊ տոկոսադրույքները ընդհանուր առմամբ դրսևորել են նվազման միտում՝ բացառությամբ մարտի երկրորդ կեսի, երբ տոկոսադրույքների մակարդակը որոշակիորեն բարձրացել է: Դա հիմնականում պայմանավորվել է հետևյալ գործոնների ազդեցությամբ՝

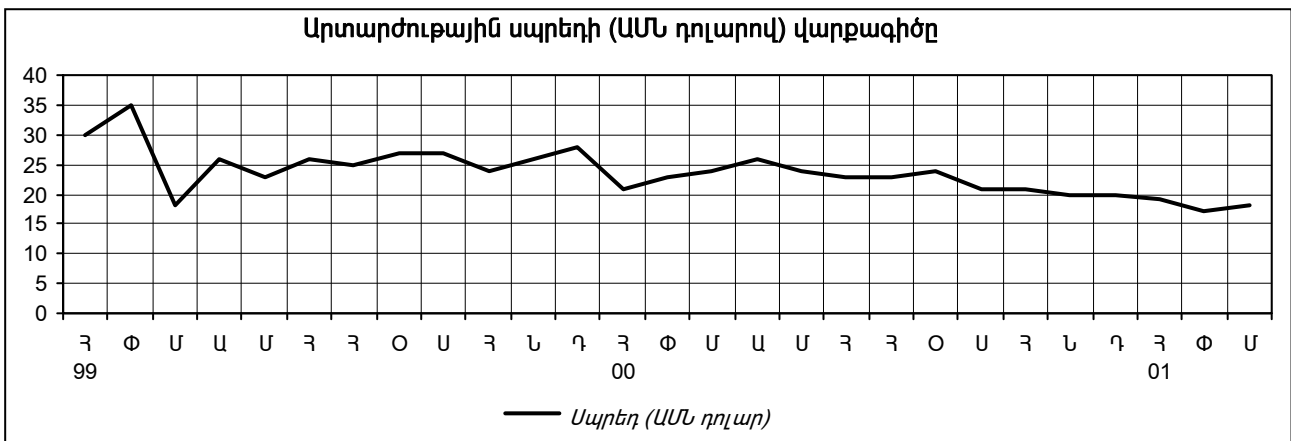
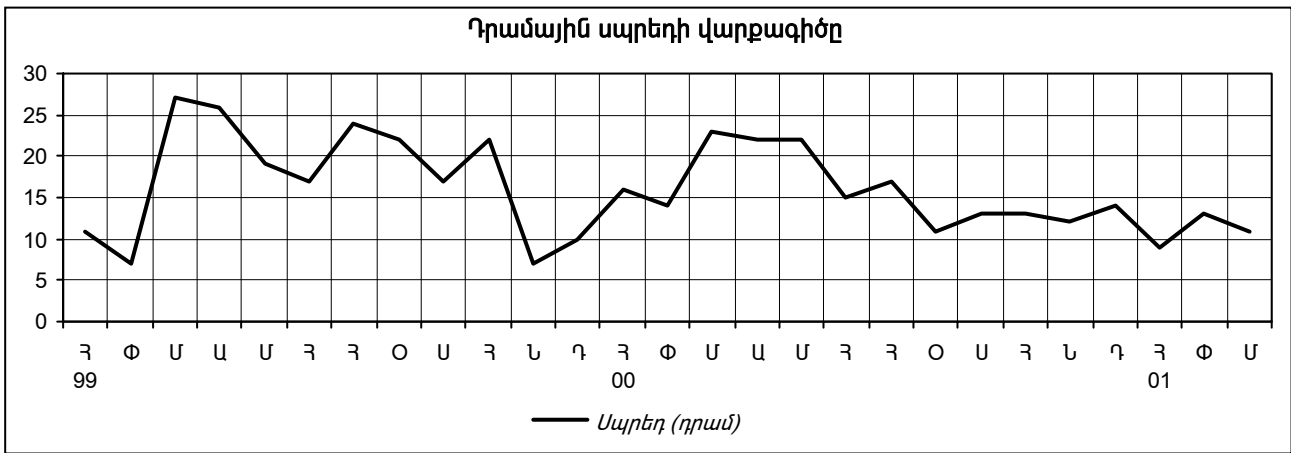
1. տվյալ ժամանակահատվածում բանկային համակարգում ավելցուկային իրացվելիության ցածր մակարդակի առկայություն,
2. տեղաբաշխման ներկայացված արժեթղթերի՝ համեմատաբար բարձր ժամկետայնություն,
3. ՊՊ տեղաբաշխման ժամանակային գրաֆիկի ոչ ճիշտ ընտրություն. ՊՊ տեղաբաշխումները համընկել են խոշոր հարկային եկամուտների հավաքագրման օրերին:

Ավանդային և վարկային շուկաների տոկոսադրույքների հիմնական փոփոխությունները առավելապես արձանագրվել են մարտին, իսկ առաջին երկու ամիսների ընթացքում դրանց վարքագիծը համեմատաբար կայուն է եղել: Մասնավորապես, մարտին ավանդային շուկայում արձանագրվել է դրամով ավանդների տոկոսադրույքի բարձրացում, իսկ արտարժույթով ավանդների տոկոսադրույքի՝ նվազում: Ի տարբերություն ավանդային շուկայի, վարկային շուկայի տոկոսադրույքները դրսևորել են նվազման միտում, բացառությամբ փետրվարին դրամով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքի (33 %՝ նախորդ ամսվա 30 %-ի համեմատ):

Դրամով տրամադրված վարկերի և ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքների տարբերությունը (սպրեդը) եռամսյակի ընթացքում դրսևորել է տատանողական վարքագիծ՝ առավելապես կրելով դրամով

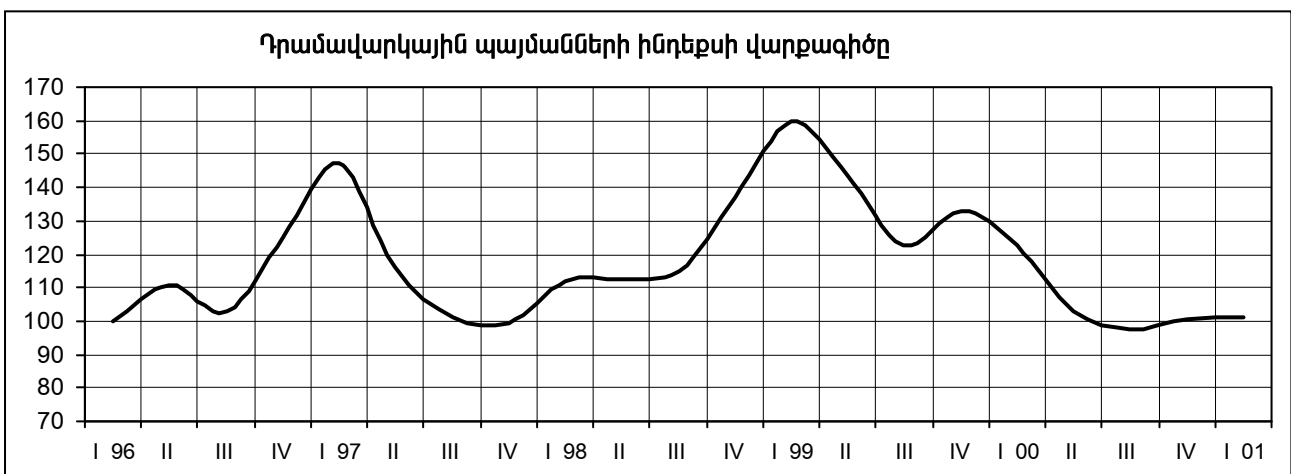
տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքների ազդեցությունը: Արտաբաժնային տրամադրված վարկերի և ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքների տարբերության՝ նախորդ տարվանից սկսված նվազման միտումը պահպանվել է, բացառությամբ մարտ ամսվա, երբ վարկերի տոկոսադրույքների նվազման նկատմամբ ավանդների տոկոսադրույքների նվազման տեմպի գերազանցման արդյունքում աճ է արձանագրվել:

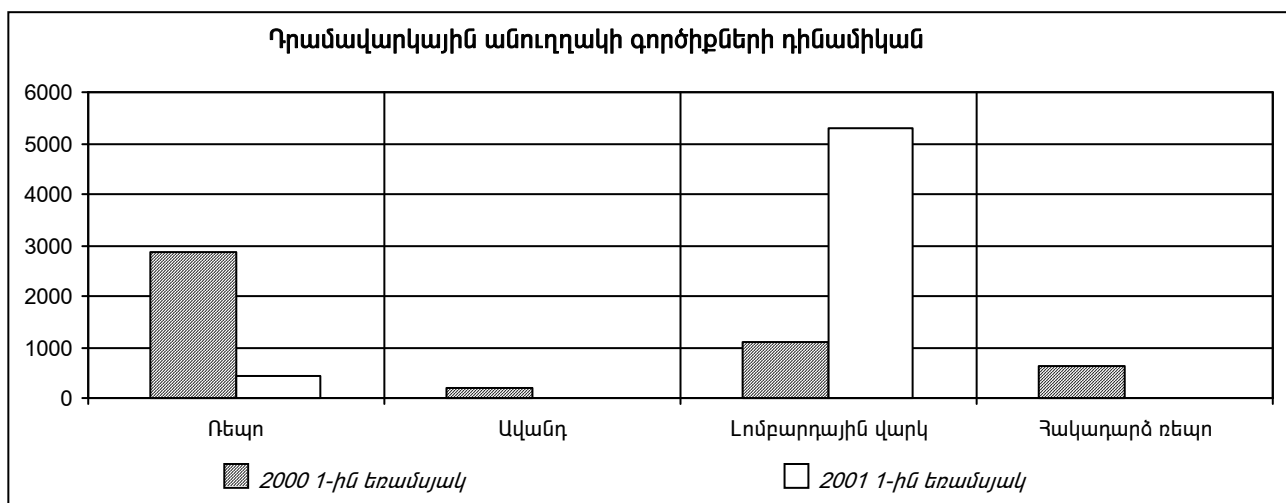
ԿԲ խորհուրդը նպատակահարմար է համարել ֆինանսական շուկայում ԿԲ գործառնությունների, մասնավորապես ռեպո համաձայնագրերի և արժեթղթերի առքուվաճառքի գործառնությունների տոկոսադրույքը հունվար-փետրվար ամիսներին, տարեվերջի համեմատ պահպանել նույն մակարդակի վրա, քանի որ տվյալ ժամանակահատվածում ԿԲ կողմից ֆինանսական գործառնությունների իրականացում չէր նախատեսվում: Մարտին ՀՀ ԿԲ խորհուրդը ռեպո համաձայնագրերի տոկոսադրույքը իջեցրել է 23 %-ի, իսկ արժեթղթերի տոկոսադրույքը՝ 25 %-ի: Մշտական հնարավորության գործիքների տոկոսադրույքի փոփոխություն չի արձանագրվել: Լոմբարդային վարկերի համար սահմանվել է 45 %, իսկ մշտական ավանդների համար՝ 8 %:

Առաջին եռամսյակի ընթացքում իրականացված քաղաքականության վարքագիծն է բնութագրում դրամավարկային պայմանների ինդեքսի ցուցանիշը, որը հաշվետու ժամանակահատվածում, նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի համեմատ, դրսևորել է գրեթե կայուն վարքագիծ, իսկ 2000 թվականի առաջին եռամսյակի համեմատ զգալիորեն նվազել է՝ արտացոլելով իրականացված դրամավարկային քաղաքականության առավել ընդլայնողական բնույթը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

Ֆինանսական շուկա

Հիմք ընդունելով դրամավարկային քաղաքականության ծրագրային դրույթները, ի տարբերություն նախորդ տարիների նույն ժամանակահատվածի, 2001 թ. առաջին եռամսյակում ՀՀ ԿԲ-ն ընդհանուր առմամբ ձեռնպահ է մնացել դրամային շուկաներում մեծածավալ գործառնություններ իրականացնելուց: Փոխարենը, հունվար-փետրվար ամիսներին, փողի բազայի ծրագրային կրճատումը ապահովելու նպատակով, ՀՀ ԿԲ-ն միջբանկային շուկայում իրականացրել է շուրջ 8.5 մլն ԱՄՆ դոլարի վաճառք: Այս պայմաններում ՀՀ ԿԲ-ում առևտրային բանկերի թղթակցային հաշիվների միջին ամսական մնացորդները եռամսյակի ընթացքում աստիճանական նվազման միտում են ունեցել: Հունվարի՝ միջինը մոտ 13412.0 մլն դրամից փետրվարին կազմել են 13227.0 մլն դրամ, իսկ մարտին հասել են 12550.0 մլն դրամ մակարդակի (պարտադիր պահուստավորման հաշվարկային մեծությունը՝ 12200.0 - 13100.0 մլն դրամ): Այսինքն եռամսյակը բնութագրվել է բանկային համակարգի ավելցուկային իրացվելիության համեմատաբար ցածր մակարդակով: Դրանով էր պայմանավորված նաև առաջին եռամսյակում բանկային համակարգի կողմից լոմբարդային վարկերի նկատմամբ դրսևորած բարձր պահանջարկը:

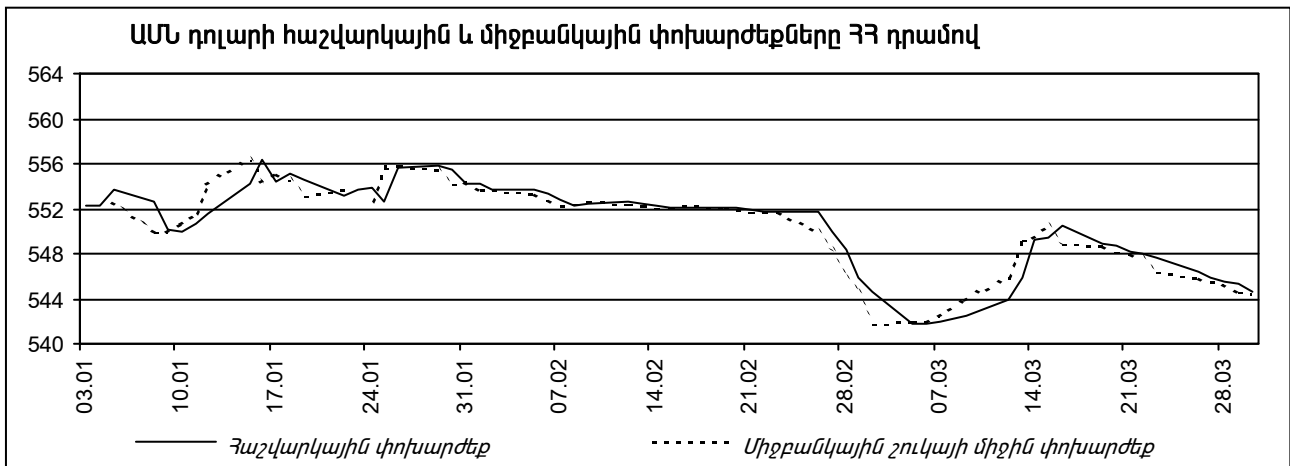

Արդյունքում, 2001 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում ՀՀ առևտրային բանկերին տրամադրվել է մոտ 5276.0 մլն դրամի լոմբարդային վարկ՝ սահմանված տարեկան 45 % -ով:

ՀՀ ԿԲ կողմից ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ սահմանված ՀՀ դրամի հաշվարկային փոխարժեքը, ենթարկվելով տատանումների, 2001 թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում ընդհանուր առմամբ դրսևորել է արժեքավորման միտում: Փոխարժեքի այդպիսի վարքագիծը հիմնականում պայմանավորված էր յուրաքանչյուր ամսվա վերջին օրերին իրականացվող հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ:

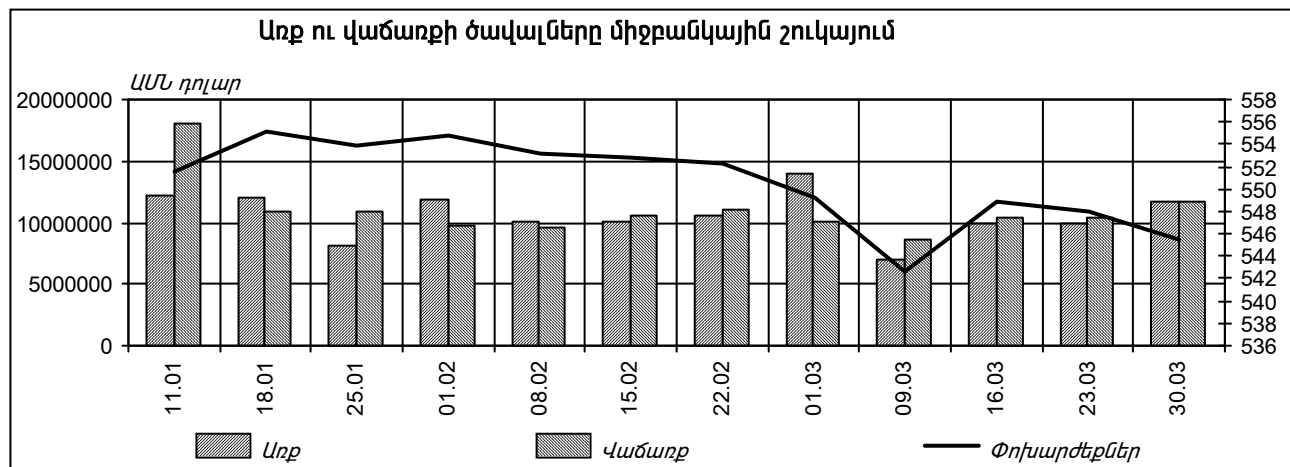
Եռամսյակի սկզբին ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքը սահմանվել է 552.18 դրամ և ժամանակահատվածի վերջին կազմել 544.68 դրամ՝ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց (արժեքավորում՝ 1.36 %, միջին շեղում՝ 3.85 դրամ): Քանի որ ՀՀ ԿԲ հաշվարկային փոխարժեքը արտացոլում է միջբանկային շուկայում ձևավորված փոխարժեքը, ապա հարկ է նշել, որ այստեղ նույնպես արձանագրվել է արժեքավորում՝ 552.65 դրամից 544.40 դրամ (արժեքավորում՝ 1.5 %, միջին շեղում՝ 4.09 դրամ), իսկ ոչ բանկային շուկայում՝ 561.5 դրամից 544.5 դրամ (արժեքավորում՝ 3.1 %, միջին շեղում՝ 4.43 դրամ):

Հունվար-փետրվար ամիսներին Կենտրոնական բանկը միջբանկային շուկայում հանդես է եկել միայն որպես արտարժույթ վաճառող. հունվարին վաճառել է 7.15 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 550.80 դրամ միջին կշռված փոխարժեքով, փետրվարին՝ 1.35 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 553.00 դրամ միջին կշռված փոխարժեքով: Մարտին ԿԲ-ն՝ զերծ մնալով արժույթային շուկայի գործառնություններից, միայն կնքել է ռեպո գործառնություններ, որոնց ծավալը կազմել է ընդամենը 429 մլն դրամ՝ սահմանված տարեկան 23 % տոկոսադրույքով:

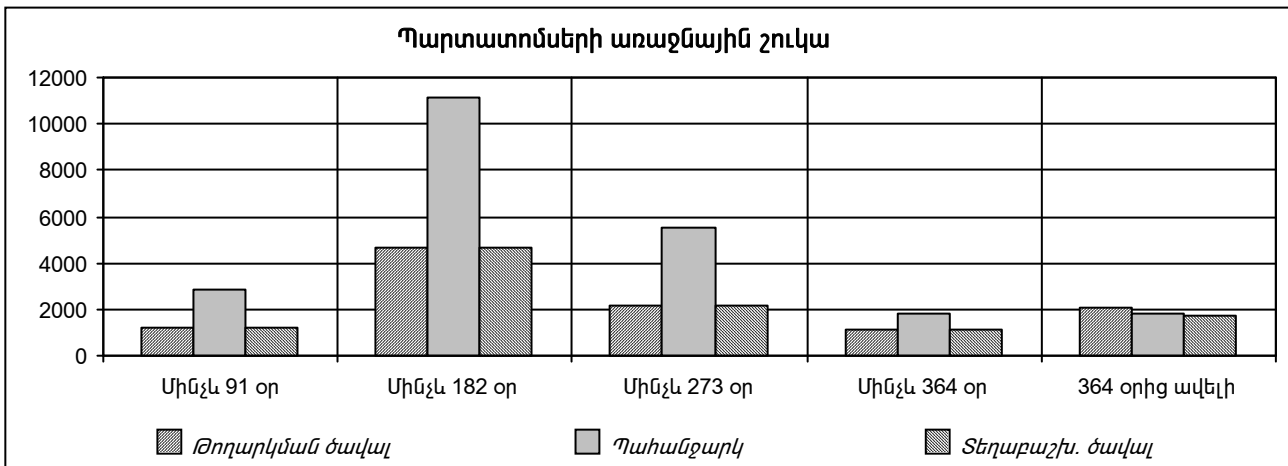
Նշված ժամանակահատվածում արժույթային շուկայում ձևավորվել են ԱՄՆ դոլարի առքի ու վաճառքի գործառնությունների հետևյալ ծավալները. երեք ամսվա ընթացքում առքի ծավալները համապատասխանաբար կազմել են՝ 42.07 մլն, 45.77 մլն և 39.55 մլն ԱՄՆ դոլար, վաճառքինը՝ 47.83 մլն, 42.44 մլն և 41.10 մլն ԱՄՆ դոլար: Միջին կշռված փոխարժեքները, համապատասխանաբար՝ 553.75 դրամ, 553.17 դրամ և 546.22 դրամ: Արժույթային շուկայի համախառն ծավալը՝ մոտ 259.6 մլն ԱՄՆ դոլար (միջին կշռված փոխարժեքը՝ 550.26 դրամ)՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 251.8 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն:

Միաժամանակ, Կենտրոնական բանկը առաջին եռամսյակի ընթացքում մեծաքանակ արժույթային գործառնություններ է իրականացրել՝ որպես ՀՀ կառավարության միջնորդ: Երեք ամսվա ընթացքում Կառավարությունից գնել է 3.14 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 545.12 դրամ միջին կշռված փոխարժեքով, վաճառել՝ 12.51 մլն ԱՄՆ դոլար՝ 552.15 դրամ միջին կշռված փոխարժեքով:

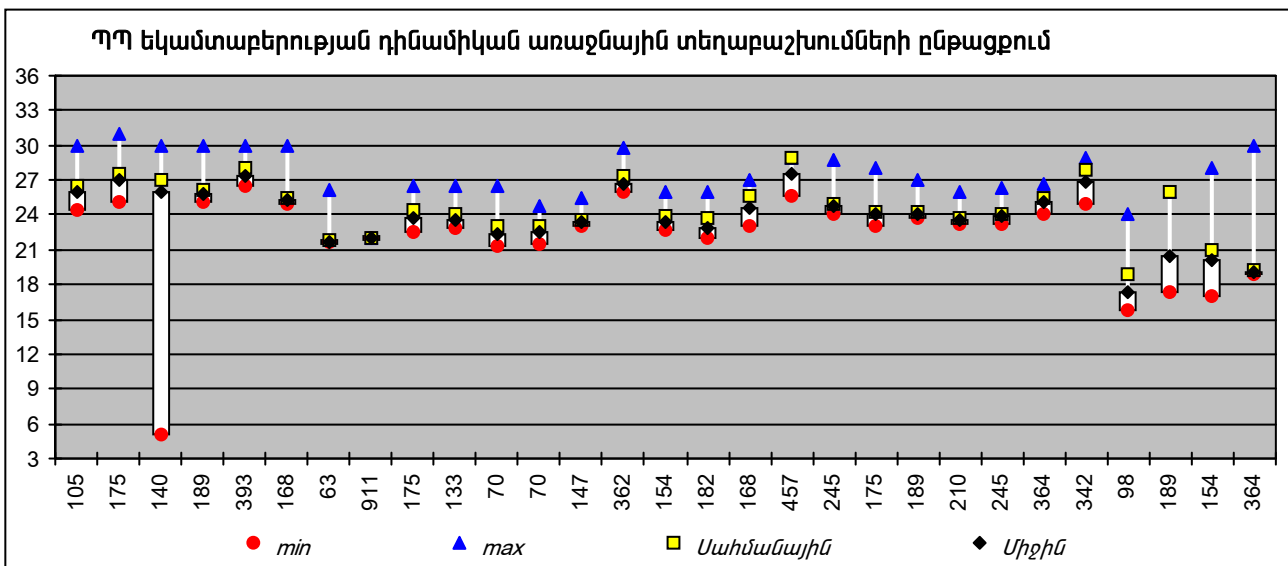
2001 թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում իրականացվել է պետական կարճաժամկետ պարտատոմսերի 21 թողարկում՝ 8300.0 մլն դրամ ընդհանուր ծավալով, որից 1200.0 մլն դրամը՝ 29 - 91 օր շրջանառության ժամկետով, 4700.0 մլն դրամը՝ 92-182 օր շրջանառության ժամկետով, 2200.0 մլն դրամը՝ 183-273 օր շրջանառության ժամկետով և ընդամենը 200 մլն դրամը՝ 274-364 օր շրջանառության ժամկետով: Նույն ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել նաև պետական միջին ժամկետայնության մասնակի մարումներով արժեկտրոնային պարտատոմսերի 5 թողարկում՝ 3026.0 մլն դրամ ծավալով (տեղաբաշխվել է 2619.0 մլն դրամի):

Ինչպես նախորդ, այնպես էլ այս եռամսյակի ընթացքում կարճաժամկետ պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորվել է բավականին բարձր պահանջարկ՝ կազմելով թողարկման ծավալի 242.40%-ը (20119.1 մլն դրամ): Արժեկտրոնային պարտատոմսերի նկատմամբ պահանջարկը ցածր էր՝ ընդամենը 99.60 % (3013.6 մլն դրամ): 5420.55 մլն դրամի ՊԿՊ մարումների դիմաց տեղաբաշխվել է 8300.0 մլն դրամի արժեթուղթ, որից ստացված հասույթը 7480.0 մլն դրամի էր: Տեղաբաշխված 2618.6 մլն դրամ արժեկտրոնային պարտատոմսերից ստացված հասույթը 2619.2 մլն դրամ էր:

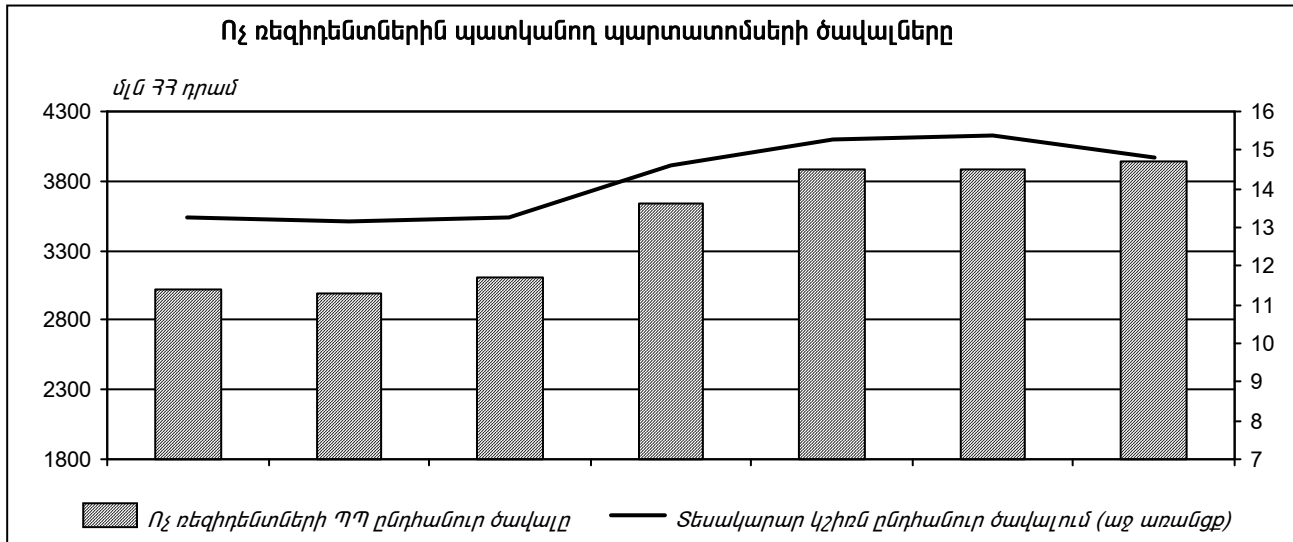
Արդյունքում, մարտի 30-ի դրությամբ շրջանառության մեջ գտնվող պետական պարտատոմսերի ընդհանուր ծավալը, նախորդ ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 3738.65 մլն դրամով՝ կազմելով 26533.30 մլն դրամ, ինչը պայմանավորված էր արժեկտրոնային պարտատոմսերի տեսակարար կշռի աճով:

Առաջին եռամսյակի ընթացքում, պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորված բարձր պահանջարկի պայմաններում, ՊՊ տոկոսադրույքների տատանման միջակայքը կազմել է միջին տարեկան 25.93 %-ից մինչև 23.17 %: Ընդ որում, հունվարին միջին եկամտաբերությունը 25.93 % էր, փետրվարին՝ 23.17 %, մարտին՝ 24.16 %: Թեև պահանջարկը (բացարձակ մեծությամբ) եռամսյակի ընթացքում պահպանվել է զրեթե նույն մակարդակին, այնուամենայնիվ պարտատոմսերի թողարկման ծավալների մեծացումը հանգեցրել է պահանջարկի հարաբերական կրճատման՝ մարտին կազմելով թողարկման ծավալի 220.83 %-ը՝ հունվարի 279.32 %-ի փոխարեն: Եռամսյակի ընթացքում ՊՊ տոկոսադրույքները պահպանվել են ակնկալվող կայուն մակարդակի վրա:

Միաժամանակ, նշված ժամանակահատվածում ՊՊ երկրորդային շուկայում նկատվել է որոշակի աշխուժացում: Իրականացված գործառնությունների ծավալները նախորդ եռամսյակի համեմատությամբ ավելացել են 1719.8 մլն դրամով՝ հասնելով 14210.2 մլն դրամի, իսկ երկրորդային շուկայի միջին շաբաթական շրջանառությունը կազմել է մոտ 900 մլն դրամ: Իրականացված գործառնությունների միջին եկամտաբերությունը 23.84 % էր: Հաշվետու եռամսյակի ընթացքում ՀՀ ԿԲ իրականացրած գործառնությունները կազմել են ընդհանուր ծավալի 13.75 %-ը (նախորդ ժամանակահատվածի համեմատությամբ փոքր-ինչ նվազել են և կազմել 1953.338 մլն դրամ): Ինչպես և նախորդ եռամսյակում, այնպես էլ այս եռամսյակում ՀՀ ԿԲ-ն ՊՊ երկրորդային շուկայում հանդես է եկել միայն որպես գնորդ:

Եռամսյակի վերջի դրությամբ, նախորդ ժամանակահատվածի համեմատությամբ, տեղի է ունեցել ոչ ռեզիդենտ և ռեզիդենտ ոչ դիլեր ներդրողներին պատկանող պետական պարտատոմսերի ծավալների որոշակի աճ: Ոչ ռեզիդենտներին պատկանող պարտատոմսերի տեսակարար կշիռն աճել է 2.08 տոկոսային կետով՝ մոտ 1030.0 մլն դրամով: Արդյունքում՝ մարտի 30-ի դրությամբ ռեզիդենտներին պատկանող պարտատոմսերի ընդհանուր ծավալը կազմել է շրջանառության մեջ գտնվող պետական պարտատոմսերի ամբողջ ծավալի մոտ 85.17%-ը՝ 22597.33 մլն դրամ, իսկ ոչ ռեզիդենտներինը՝ 14.83 %-ը՝ 3935.98 մլն դրամ:

ՀՀ բանկային համակարգի զարգացման հիմնական միտումները

2001 թվականի մարտի 31-ի դրությամբ Հայաստանում գործել է 30 բանկ՝ 218 մասնաճյուղով:

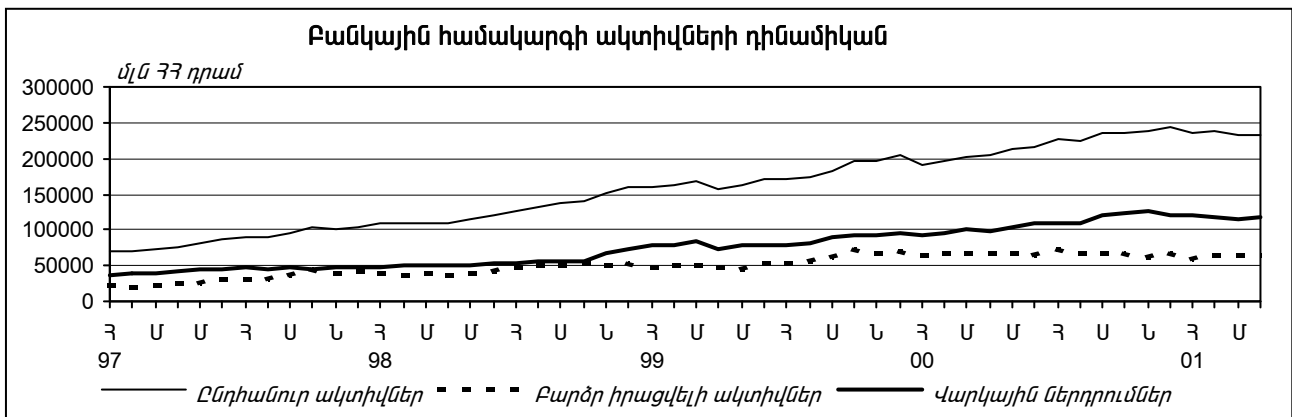
Բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալը I եռամսյակի ընթացքում նվազել է 12%-ով և կազմել 29.6 մլրդ դրամ:

Փաստացի համալրված կանոնադրական հիմնադրամը աճել է 0.4 %-ով և կազմել 29.7 մլրդ դրամ, իսկ օտարերկրյա կապիտալի մասնակցությունը կազմել է 45.5%:

2001 թ. I եռամսյակում առևտրային բանկերի վնասը կազմել է 3.2 մլրդ դրամ, իսկ նախորդ տարիների վնասը՝ 3.4 մլրդ դրամ:

Եռամսյակի ընթացքում շահութաբեր գործունեություն է ծավալել 15 բանկ:

Բանկային համակարգի ընդհանուր ակտիվները նվազել են 1.6 %-ով և 31.03.2001 թ. դրությամբ կազմել 232.6 մլրդ դրամ: Ընդ որում, բարձր իրացվելի ակտիվներն աճել են 9.2 %-ով և կազմել 64.1 մլրդ դրամ: Բարձր իրացվելի ակտիվների և ընդհանուր ակտիվների գումարների հարաբերակցությունը նախորդ եռամսյակի համեմատ, աճել է 2.8 տոկոսային կետով և 31.03.2001 թ. դրությամբ կազմել 27.6 %: Պետական արժեթղթերում ներդրումների ծավալը նվազել է 0.7 %-ով՝ 31.03.2001 թ. դրությամբ կազմելով 27.2 մլրդ դրամ:

Եռամսյակի ընթացքում 3.8 %-ով նվազել է եկամտաբեր ակտիվների ծավալը՝ կազմելով 144.9 մլրդ դրամ, իսկ դրանց տեսակարար կշիռն ընդհանուր ակտիվներում նվազելով 1.4 տոկոսային կետով՝ կազմել է 62.3 %: Այս առումով ակտիվների կազմում կարևորվում է վարկային ներդրումների որակը և տեսակարար կշիռը: Վարկային ներդրումները եռամսյակի ընթացքում նվազելով 4.3 %-ով՝ 31.03.2001 թ. դրությամբ կազմել են 116.7 մլրդ դրամ: Վարկային ներդրումների հիմնական մասը՝ 85.1 %-ը, տրամադրվել է ՀՀ ռեզիդենտներին:

Վարկային ներդրումների նվազումն ուղեկցվել է նաև ժամկետանց վարկերի 8.5 % նվազմամբ: Դրանց մեծությունը եռամսյակի վերջին 13.4 մլրդ դրամ էր կամ՝ բանկային համակարգի ընդհանուր կապիտալի 45.3 %-ը:

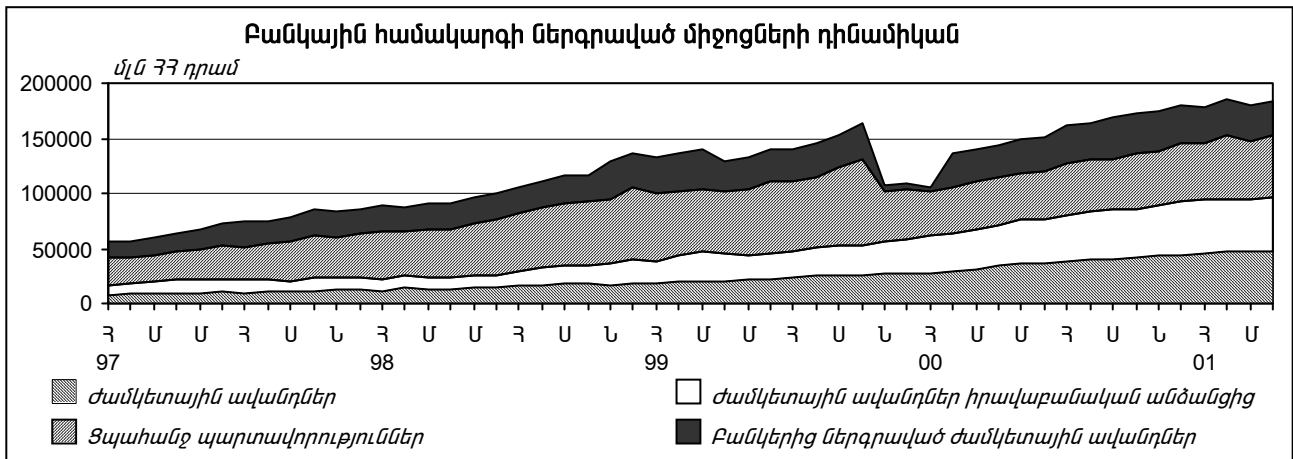
Եռամսյակի ընթացքում վարկային պորտֆելում 0.1 տոկոսային կետով նվազել է դասակարգված վարկերի տեսակարար կշիռը և կազմել 6.1%: 31.03.2001 թ. դրությամբ վարկային պորտֆելն ունեցել է հետևյալ կառուցվածքը. «ստանդարտ» վարկերը կազմել են վարկային պորտֆելի 93.9%-ը, «ոչ ստանդարտ» վարկերը՝ 3.7%-ը, «կասկածելի» վարկերը՝ 2.5%-ը:

Բանկային համակարգի ներգրավված միջոցներն ավելացել են 0.1 %-ով և 31.03.01 թ. դրությամբ կազմել 203.0 մլրդ դրամ: Բանկերի ստանձնած ցպահանջ պարտավորությունները եռամսյակի ընթացքում ավելացել են 9.9 %-ով՝ կազմելով 56.9 մլրդ դրամ, ընդ որում, ցպահանջ ներգրավված միջոցների 23.6 %-ը դրանով են: Թղթակցային հաշիվները նվազելով 24.2 %-ով՝ կազմել են 8.5 մլրդ դրամ:

Իրավաբանական անձանցից (բացառությամբ բանկերի) ներգրավված միջոցները եռամսյակի ընթացքում աճել են 0.7 %-ով և կազմել 49.3 մլրդ դրամ, որոնց 77.5 %-ը արտարժույթով են:

Ֆիզիկական անձանց ժամկետային ավանդները եռամսյակի ընթացքում ավելացել են 5.9 %-ով՝ կազմելով 47.4 մլրդ դրամ, ընդ որում, արտարժույթով ներգրավված ավանդները՝ 4.2 %-ով, իսկ դրամով ներգրավվածները՝ 23.8 %-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում բանկերից ներգրավված ժամկետային միջոցները նվազել են 12.4 %-ով և կազմել 29.5 մլրդ դրամ:

Վճարահաշվարկային հարաբերությունների զարգացումը

ՄԻՋՔԱՆԿԱՅԻՆ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ

2001 թ. առաջին եռամսյակում ՀՀ կենտրոնական բանկը շարունակել է ՀՀ վճարահաշվարկային համակարգի զարգացման աշխատանքները:

CBANet միջբանկային համակարգչային ցանցին, որին միացված են Գանձապետարանը և ՀՀ տարածքում գործող բանկերը, միացվել են նաև բանկերի այն մասնաճյուղերը, որոնց համար բանկերից ներկայացվել են միացման հայտեր: Արդյունքում, աճել են էլեկտրոնային վճարումների համակարգով իրականացվող վճարումների ծավալները, մասնավորապես 2001 թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում ՀՀ կենտրոնական բանկի միջոցով իրականացված վճարումներում էլեկտրոնային վճարումների տեսակարար կշիռը ծավալային կառուցվածքում կազմել է մոտ 72 %, իսկ քանակային կառուցվածքում՝ 95 %: Ընդլայնվել է հավաքական վճարային հաղորդագրությունների ֆորմատների կիրառումը, որի արդյունքում կայունացել են վճարային տեղեկատվության հոսքերը և թեթևացել համակարգերի ծանրաբեռնվածությունը, ինչն էլ իր հերթին հնարավորություն է ընձեռել նվազեցնել համակարգի աշխատանքի հետ կապված ռիսկերը և կրճատել էլեկտրոնային վճարումների կատարման ժամանակը:

CBANet միջբանկային համակարգչային ցանցի և էլեկտրոնային վճարումների համակարգի անվտանգության մակարդակի և արդյունավետության բարձրացման աշխատանքներ են կատարվել: Մասնավորապես, մշակվել են բաժանորդներին ներկայացվող՝ CBANet միջբանկային համակարգչային ցանցի և էլեկտրոնային վճարումների համակարգի օգտագործման անվտանգության ապահովման և տեխնիկական վտանգների նվազեցման պարտադիր պահանջները: Նախաձեռնվել է էլեկտրոնային վճարումների համակարգի նոր տարբերակների մշակումը, որոնք ապահովելու են նոր վճարային ֆորմատների, այդ թվում՝ արժեթղթերի երկրորդային շուկայի հաղորդագրությունների ֆորմատների օգտագործումը, նոր վիճակագրական հաշվետվությունների ստացումը, ինչպես նաև վճարումների՝ օրեցօր աճող ծավալների արդյունավետ սպասարկումը:

Իրականացվել են ավտոմատ քլիրինգային համակարգի նախագծման աշխատանքներ՝ մշակվել են համակարգի գործունեության հիմնական սկզբունքները:

Բանկային տեղեկատվության պաշտպանության, գործող և մշակվող համակարգերի հուսալիության և անվտանգության ապահովման մակարդակի բարձրացման նպատակով ՀՀ կենտրոնական բանկը պարբերաբար ձեռնարկել է հակավիրուսային և կանխարգելիչ միջոցներ, ձեռք են բերվել և ներդրվել հակավիրուսային պաշտպանության ծրագրային փաթեթի նոր տարբերակները:

ՀՀ կենտրոնական բանկում, առևտրային բանկերում և Գանձապետարանում սկսվել են էլեկտրոնային վճարումների անվտանգության և գաղտնիության ապահովման ծրագրաապարատային համալիրի ներդրման աշխատանքները:

Միջբանկային համակարգչային ցանցի և էլեկտրոնային վճարումների համակարգով իրականացվող աշխատանքների բարձր որակի ապահովման անհրաժեշտությունը հաշվի առնելով՝ CBANet միջբանկային համակարգչային ցանցի և էլեկտրոնային վճարումների համակարգի օգտագործողների համար պարբերաբար կազմակերպվել են նաև համապատասխան սեմինար-դասընթացներ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԵՎ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Պետական արժեթղթերի թողարկման, հաշվառման և հաշվարկների գործընթացը բարելավելու նպատակով պետական արժեթղթերի հաշվառման և հաշվարկների համակարգի առաջնային տեղաբաշխման ծրագրային մոդուլում մշակվել է միջին ժամկետայնության մասնակի

մարումներով արժեկտրոնային պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխման տեխնոլոգիա, որի հիման վրա սկսվել են համապատասխան ծրագրավորման աշխատանքները:

Կանոնակարգվել է պետական պարտատոմսերի շրջանառության հետ կապված իրավական դաշտը:

S.W.I.F.T. և TELEX ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

2001 թ. I եռամսյակում իրականացվել են ՀՀ կենտրոնական բանկում ներդրված SW.I.F.T.Alliance ENTRY ծրագրային փաթեթի միջոցով աշխատանքի սխեմայի արդյունավետության բարձրացման միջոցառումներ: Ավարտական փուլում է ՀՀ կենտրոնական բանկի S.W.I.F.T.-ի տերմինալի պահուստային կրկնօրինակի տեղադրման, կարգավորման և փորձարկման գործընթացը:

Աշխատանքներ են կատարվել S.W.I.F.T.-ին անդամակցելու ցանկություն հայտնած «Ամելիք» բանկի հետ, որոնք կավարտվեն սույն թվականի հուլիսին:

Նկատի ունենալով S.W.I.F.T.-ի հայտարարությունը՝ կապված մինչև 2003 թ. նոր IP տեխնոլոգիայի ներդրման հետ, սկսվել են համապատասխան նախապատրաստական աշխատանքներ: Մասնավորապես, ապրիլին նախատեսվում է Card Reader սարքավորումների վերազինում՝ վերջիններիս անվտանգության մակարդակը համապատասխանեցնելով S.W.I.F.T.-ի կողմից ներկայացվող պահանջներին:

TELEX-ի միջոցով հաղորդագրությունների փոխանակումը բարելավելու նպատակով բանակցություններ են վարվում TELEX-ային կապը տրամադրող կազմակերպության հետ՝ նոր ապարատածրագրային համակարգի անցնելու վերաբերյալ:

ՊԼԱՍՏԻԿ ՔԱՐՏԵՐՈՎ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Հայաստանի Հանրապետությունում քարտերով վճարումների միասնական համակարգի ստեղծման նպատակով սկսվել են ծրագրային համակարգի ներդրման աշխատանքները, որոնց ընթացքում հստակեցվել են համակարգին ներկայացվող բոլոր պահանջները:

CTL ընկերության հետ կայացած բանակցությունների արդյունքում, Card Tech կազմակերպության կողմից ներկայացված փաստաթղթերի հիման վրա, մշակվել են ծրագրային համակարգին ներկայացվող համապատասխան պահանջները:

Europay International ընկերության՝ Բրյուսելի կենտրոնական գրասենյակում տեղի ունեցած բանակցությունների արդյունքում ստացվել և ուսումնասիրվում է նոր համակարգի ներդրման ծրագիրը:

Շարունակվել են պրոցեսինգային կենտրոնի և քարտեր սպասարկող սարքավորումների մատակարարումները, մասնավորապես ստացվել են ԱԳՄ և ԱՍՁ տերմինալներ:

Մշակվել են համակարգի աշխատանքային տեխնոլոգիան և իրավական դաշտը կարգավորող նորմատիվ փաստաթղթերը:

ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ԵՎ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳՈՒՄ

Կատարելագործվել են ՀՀ կենտրոնական բանկի ներքին ծրագրային համակարգերը, մասնավորապես.

- փորձարկվել և ներդրվել է «Գործառնական օր» ծրագրային համակարգի նոր տարբերակը,

- մշակվել և ծրագրավորման փուլում է «Գործառնական օր» ծրագրային համակարգում համապատասխան փոփոխությունների կատարման տեխնիկական առաջադրանքը, մասնավորապես՝ «Եկամտահարկի մասին» ՀՀ օրենքում կատարված լրացումների և փոփոխությունների, մշակված էլեկտրոնային նոր ֆորմատների, ներքին հաշվապահական համալիր համակարգի հետ ավտոմատ կապի ապահովումը:

Համաձայն ՀՀ կենտրոնական բանկի և «Äëñîðð» կազմակերպության միջև կնքված պայմանագրի՝ իրականացվել է համալիր ծրագրային համակարգի ներդրման առաջին փուլը, մասնավորապես.

- հստակեցվել և մանրամասն նկարագրվել են համակարգի առջև դրվող պահանջները,
- տեղադրվել և կարգավորվել է համակարգի առաջին տարբերակը:

Փորձարկվել է «Բանկերից ստացվող հաշվետվությունների մշակման և վերլուծության» «FINA» համակարգի նոր տարբերակը:

Համակարգում ներառվող տեղեկատվության ընդլայնման նպատակով փոփոխության է ենթարկվել նաև ՀՀ կենտրոնական բանկի «Կառավարման տեղեկատվական համակարգը»:

ՌԻՍԿԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Սկսվել են Հայաստանի Հանրապետությունում գործող վճարահաշվարկային համակարգը միջազգային չափանիշներին, մասնավորապես Միջազգային հաշվարկների բանկի կողմից մշակված «Core principals for systemically important payment systems»-ին համապատասխանեցնելու աշխատանքները:

ՎՃԱՐԱՅԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ կենտրոնական բանկի միջոցով իրականացված վճարումների ծավալը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, ավելացել է 1.1 անգամ՝ կազմելով 263 մլրդ դրամ, իսկ քանակը՝ նվազել 1.2 անգամ՝ կազմելով 172154 փոխանցում:

2001 թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում ավելացել են էլեկտրոնային վճարումները: Էլեկտրոնային վճարումների համակարգի բարելավման՝ նոր հաղորդագրությունների կիրառման, մոնիտորինգի հնարավորության ստեղծման, համակարգի մասնակիցների ակտիվության մեծացման արդյունքում, նախորդ

տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, էլեկտրոնային վճարումների համակարգով նախա-
ծեռնվող վճարումների ծավալը 1.5 անգամ և քանակը 1.3 անգամ մեծանալով, համապատասխանաբար
կազմել են 189 մլրդ դրամ և 163716 փոխանցում: Էլեկտրոնային վճարումների աճի շնորհիվ ՀՀ
կենտրոնական բանկի միջոցով իրականացված վճարումների մեջ էլեկտրոնային վճարումների տեսա-
կարար կշիռը ծավալային կառուցվածքում կազմել է մոտ 72 %, իսկ քանակային կառուցվածքում՝ 95 %:
Էլեկտրոնային վճարումների աճին զուգահեռ, վերջիններիս մեկ վճարման միջին մեծությունը, նախորդ
տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել է 198 հազ. դրամով՝ կազմելով 1151 հազ. դրամ:

Էլեկտրոնային վճարումների աճի շնորհիվ շարունակվել է ՀՀ կենտրոնական բանկի միջոցով իրա-
կանացվող՝ համախառն հաշվարկների թղթային համակարգով նախաձեռնված վճարումների նվազման
միտումը, ինչի արդյունքում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, այս համակարգով
իրականացված վճարումների ծավալը նվազել է 1.3 անգամ՝ կազմելով 74 մլրդ դրամ, իսկ քանակը՝ 1.7
անգամ՝ կազմելով 4376 փոխանցում: Համակարգով փոխանցվող գումարների միջին մեծությունն ավելա-
ցել է մոտ 4.5 մլն դրամով՝ կազմելով 16.9 մլն դրամ:

Էլեկտրոնային վճարումների աճի պատճառով նվազել են զուտ հաշվարկների (քլիրինգային) հա-
մակարգով նախաձեռնվող վճարումները, մասնավորապես նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի
համեմատ այս համակարգով իրականացված վճարումների ծավալը նվազել է 30 անգամ՝ կազմելով 853
մլն դրամ, քանակը՝ 15 անգամ՝ կազմելով 4062 փոխանցում, ինչի արդյունքում 206 հազար դրամով նվա-
զել է այս համակարգով նախաձեռնվող վճարումների միջին արժեքը՝ կազմելով 210 հազար դրամ:

Մակրոտնտեսական ցուցանիշները 2001 թ. հունվար-մարտին

(ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների հիման վրա)

I. Իրական հատված

Անվանում	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	2001 թ. հունվար-մարտի իրական աճի ինդեքսը 2000 թ. հունվար-մարտի նկատմամբ (%) ¹
Համախառն ներքին արդյունք (մլն դրամ)	41301.7	53115.5	57149.7	112.3
ՀՆԱ դեֆլյատոր (% , ածողական)	103.9	103.5	103.3	-
Մեկ զբաղվածին բաժին ընկնող ՀՆԱ (հազար դրամ, ածողական) ¹	32.3	73.8	118.6	113.0
Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալ (մլն դրամ)	23997.5	23502.9	24486.3	109.2
Էլեկտրատեներգիայի արտադրություն (մլն կվտ/ժամ)	622.0	546.6	486.0	93.9
Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանք (մլն դրամ)	10569.0	9852.4	12632.3	100.5
Մանրածախ ապրանքաշրջանառության ծավալ (մլն դրամ)	29543.5	29178.4	27809.1	114.2
Կապիտալ շինարարության ծավալ (մլն դրամ)	1697.1	3139.9	3871.1	103.8
Բնակչության դրամական եկամուտներ (մլն դրամ)	46643.7	43361.5	47412.1	106.7 ¹
Բնակչության դրամական ծախսեր (մլն դրամ)	52065.2	48346.8	46741.2	109.8 ¹
Մեկ աշխատողի միջին ամսական անվանական աշխատավարձ (ՀՀ դրամ) ²	22067	21748	21813	109.3 ¹
Տնտեսապես ակտիվ բնակչություն (հազար մարդ) ²	1431.1	1431.5	1430.8	-
Պաշտոնապես գրանցված գործազուրկներ (հազար մարդ) ²	152.6	153.0	152.8	-
Գործազրկության մակարդակը (%)	10.7	10.7	10.7	-

II. Արտաքին հատված

Անվանում	Հունվար	Փետրվար	Մարտ ³	2001 թ. հունվար-մարտի 2000 թ. հունվար-մարտի նկատմամբ (%) ³
Արտահանում (FOB, մլն ԱՄՆ դոլար)	21.6	22.7	32.4	130.7
Ներմուծում (CIF, մլն ԱՄՆ դոլար)	53.6	60.3	64.9	88.8
Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդ (մլն ԱՄՆ դոլար)	32.0	37.6	32.5	71.6

III. Գների ինդեքսներ

Ժամանակաշրջան	Սպառողական գների ինդեքս	Արդյունաբերական արտադրանքի գների ինդեքս	Գների ինդեքս կապիտալ շինարարությունում	Գյուղատնտեսական մթերքների իրացման գների ինդեքս
Մախորդ ամսվա նկատմամբ (%)				
Հունվար	104.6	100.7	99.6	105.1
Փետրվար	99.1	102.4	100.0	99.5
Մարտ	100.02	98.9	100.0	97.4
2001 թ. հունվար-մարտ 2000 թ. հունվար-մարտի նկատմամբ	102.5	99.8	101.1	106.9

IV. Սղաճ

Ժամանակաշրջան	1999	2000	2001	2001
Նախորդ ամսվա նկատմամբ (%)				Նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ (%)
Հունվար	4.0	1.9	4.6	4.6
Փետրվար	0.0	0.1	-0.9	3.6
Մարտ	-0.6	-0.4	0.02	3.7
Ապրիլ	0.4	-0.8		
Մայիս	0.5	-0.3		
Հունիս	0.0	-0.3		
Հուլիս	-3.2	-2.0		
Օգոստոս	-0.9	-1.3		
Սեպտեմբեր	0.3	0.3		
Հոկտեմբեր	0.5	0.0		
Նոյեմբեր	0.2	0.9		
Դեկտեմբեր	1.0	2.4		
Տարեկան (նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ)	2.0	0.4		
Տարեկան (նախորդ տարվա նկատմամբ)	0.6	-0.8		

¹ ՀՀ ԿԲ հաշվարկներով:

² Աճողական՝ ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության գնահատումների:

³ Տվյալները ճշգրտվել են ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից, որի պատճառով տարբերվում են ապրիլ ամսվա «ՀՀ ԿԲ տեղեկագրում» հրապարակված համապատասխան ցուցանիշներից:

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԵՎ ԳԱՆՁԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՓՈԽՋԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

մլն դրամ

Ժամանակաշրջան	Պահանջներ Կառավարության նկատմամբ							Կառավարության ավանդներ						Զուտ պահանջներ Կառավարության նկատմամբ*
	պետական կարծաժամկետ պարտատոմսեր	պետական արժե-կադրոնային պարտատոմսեր	Կառավարությանը տրված վարկեր	վարկային գիծ	պետ. արժեթղթերի գեղչատուրուս	ընդամենը	հանրապետական բյուջեի միջոցներ հիմնով	հանրապետական բյուջեի միջոցներ արտադուրով	ԾԻԳ-երի միջոցներ հիմնով	ԾԻԳ-երի միջոցներ արտադուրով	ՀՀ սոցալ. պետա-կան հիմնադրամի միջոցներ	ընդամենը		
2000														
Հուլիս	2838	8778	0	5902	-127	17391	8587	371	91	1145	53	10246	7145	
Օգոստոս	2262	8517	0	0	-91	10688	3751	271	62	1442	106	5632	5056	
Սեպտեմբեր	1752	8501	0	0	-65	10187	445	224	79	1370	140	2257	7930	
Հոկտեմբեր	1682	8706	0	0	-123	10265	2944	301	51	1307	6	4608	5657	
Նոյեմբեր	1751	8669	0	0	-123	10296	1452	181	34	1165	121	2953	7343	
Դեկտեմբեր	1751	8641	0	0	-96	10296	935	158	20	889	2	2004	8292	
2001														
Հունվար	1446	8534	0	0	-68	9911	3258	157	18	1000	144	4577	5334	
Փետրվար	1295	8208	0	0	-49	9454	4756	175	22	1230	0.5	6184	3270	
Մարտ	1021	8740	0	0	-54	9707	3156	148	20	1176	6	4506	5201	

* ՀՀ կառավարության նկատմամբ պահանջների և Կառավարության ավանդների տարբերությունը:

ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ

մլն դրամ

	1999 ²	I եռ.-00 ²	II եռ.-00 ²	III եռ.-00 ²	IV եռ.-00 ²	V եռ.-00 ²	VI եռ.-00 ²	VII - 01 ³	VIII - 01 ³	IX - 01 ³
<i>Մնացորդը ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ</i>										
ԶՈՒՏ ՄՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ¹	30296	24072	22380	40913	56226	60531	57403	56344	55288	
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	79158	87130	97991	88784	95427	91122	86475	84080	89698	
Կառավարություն	15368	15864	13656	10374	9301	9301	5905	3720	5556	
Հանրապետական կառավարություն	15883	16287	13835	10621	9373	9373	6124	3802	5691	
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	-312	-42	-97	-140	-2	-2	-144	0	-6	
Տեղական կառավարման մարմիններ	-203	-381	-82	-107	-70	-70	-75	-82	-129	
Տնտեսություն	90127	95112	104239	104268	109319	109319	109455	107711	107746	
Ձեռնարկ. և կազմակերպություն	51690	51115	56782	57738	63968	63968	64712	64089	64680	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	2474	1762	2224	2191	2496	2496	2545	2605	3113	
Տնտեսության այլ ճյուղեր	38437	43997	47457	46530	45351	45351	44743	43622	43066	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	2548	2705	3065	3425	2784	2784	3031	2406	2082	
Զուտ այլ ակտիվներ	-26337	-23846	-19904	-25858	-23193	-27498	-28885	-27351	-23604	
ԴՐԱՄԱՅԻՆ ԶԱՆԳՎԱԾ⁴	56288	52828	55730	60741	76722	76722	67101	65715	65057	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ (առանց կուտ. տոկոս.)	108545	110223	119393	128595	150599	150599	142817	139288	143831	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ⁵	109454	111202	120371	129697	151653	151653	143878	140424	144986	
Շրջանառությունում կանխիկ դրամ	42610	36639	39286	44158	59486	59486	48128	47351	46905	
Ցպահանջ ավանդներ ⁶	9617	10606	11286	12689	11909	11909	13234	12324	12164	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	126	189	156	214	138	138	163	174	191	
Ժամկետային, խնայ. և արտարժ. ավ.	57227	63957	69799	72850	80259	80259	82516	80749	85918	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	783	790	822	888	917	917	898	962	964	
այդ թվում՝ արտարժույթով ավանդներ	53024	58152	64459	68722	74774	74774	76596	74513	79710	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	767	757	796	868	897	897	880	940	935	
<i>(փոփոխություններ նախորդ ժամանակահատվածի նկատմամբ)</i>										
ԶՈՒՏ ՄՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	13907	-6224	-1692	18533	15313	-	-3128	-1059	-1056	
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	-490	7972	10861	-9207	6643	-	-4647	-2395	5618	
Կառավարություն	-4637	496	-2208	-3282	-1073	-	-3396	-2185	1836	
Հանրապետական կառավարություն	-4926	404	-2452	-3214	-1248	-	-3249	-2322	1889	
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	-144	-270	55	43	-138	-	142	-144	6	
Տեղական կառավարման մարմիններ	-144	178	-299	25	-37	-	5	7	47	
Տնտեսություն	8526	4985	9127	29	5051	-	136	-1744	35	
Ձեռնարկ. և կազմ.	4612	-575	5667	956	6230	-	744	-623	591	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	1227	-712	462	-33	305	-	49	60	508	
Տնտեսության այլ ճյուղեր	3914	5560	3460	-927	-1179	-	-608	-1121	-556	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	1186	157	360	360	-641	-	247	-625	-324	
Զուտ այլ ակտիվներ	-4378	2491	3942	-5954	2665	-	-1387	1534	3747	
ԴՐԱՄԱՅԻՆ ԶԱՆԳՎԱԾ⁴	-1250	-3460	2902	5011	15981	-	-9620	-1386	-658	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ (առանց կուտ. տոկոս.)	13033	1678	9170	9202	22004	-	-7782	-3529	4543	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ⁵	13417	1748	9169	9326	21956	-	-7775	-3454	4562	
Շրջանառությունում կանխիկ դրամ	1241	-5971	2647	4872	15328	-	-11358	-777	-447	
Ցպահանջ ավանդներ ⁶	-1691	989	680	1403	-780	-	1325	-910	-160	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	32	63	-33	58	-76	-	25	11	17	
Ժամկետային, խնայ. և արտարժ. ավ.	13868	6730	5842	3051	7409	-	2257	-1767	5169	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	353	7	32	66	29	-	-19	64	2	
այդ թվում՝ արտարժույթով ավանդներ	14632	5128	6307	4263	6052	-	1822	-2083	5197	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	350	-10	39	72	29	-	-17	60	-5	
<i>(տոկոսային փոփոխություններ նախորդ ժամանակահատվածի նկատմամբ)</i>										
ԶՈՒՏ ՄՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	84,9	-20,5	-7,0	82,8	37,4	-	-5,2	-1,8	-1,9	
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	-0,6	10,1	12,5	-9,4	7,5	-	-5,1	-2,8	6,7	
Կառավարություն	-23.2	3.2	-13.9	-24.0	-10.3	-	-36.5	-37.0	49.4	
Հանրապետական կառավարություն	-23.7	2.5	-15.1	-23.2	-11.8	-	-34.7	-37.9	49.7	
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	-31.6	-86.5	131.0	44.3	-98.6	-	7100.0	-100.0	100	
Տեղական կառավարման մարմիններ	-41.6	87.7	-78.5	30.5	-34.6	-	7.1	9.3	57.3	
Տնտեսություն	10.4	5.5	9.6	0.03	4.84	-	0.1	-1.6	0.03	
Ձեռնարկ. և կազմ.	9.8	-1.1	11.1	1.7	10.8	-	1.2	-1.0	0.9	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	98.4	-28.8	26.2	-1.5	13.9	-	2.0	2.4	19.5	
Տնտեսության այլ ճյուղեր	11.3	14.5	7.9	-2.0	-2.5	-	-1.3	-2.5	-1.3	
որից՝ կուտակված տոկոսներ	87.1	6.2	13.3	11.7	-18.7	-	8.9	-20.6	-13.5	
Զուտ այլ ակտիվներ	-19.9	9.5	16.5	-29.9	10.3	-	-5.0	5.3	13.7	
ԴՐԱՄԱՅԻՆ ԶԱՆԳՎԱԾ⁴	-2,2	-6,1	5,5	9,0	26,3	-	-12,5	-2,1	-1,0	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ (առանց կուտ. տոկոս.)	13,6	1,5	8,3	7,7	17,1	-	-5,2	-2,5	3,3	
ՓՈՂԻ ԶԱՆԳՎԱԾ⁵	14,0	1,6	8,2	7,7	16,9	-	-5,1	-2,4	3,2	
Շրջանառությունում կանխիկ դրամ	3.0	-14.0	7.2	12.4	34.7	-	-19.1	-1.6	-0.9	

Ցպահանջ ավանդներ ⁶	-15.0	10.3	6.4	12.4	-6.1	-	11.1	-6.9	-1.3
որից՝ կուտակված տոկոսներ	33.5	50.0	-17.5	37.2	-35.7	-	18.5	6.7	9.8
ժամկետային, խնայ. և արտարժ. ավ.	32.0	11.8	9.1	4.4	10.2	-	2.8	-2.1	6.4
որից՝ կուտակված տոկոսներ	81.9	0.9	4.1	8.0	3.3	-	-2.1	7.1	0.2
այդ թվում՝ արտարժույթով ավանդներ	38.1	9.7	10.8	6.6	8.8	-	2.4	-2.7	7.0
որից՝ կուտակված տոկոսներ	83.9	-1.3	5.2	9.0	3.3	-	-1.9	6.8	-0.5

¹ ՉԱԱ-ը ընդգրկում են միայն փոխարկելի արտարժույթով ակտիվները: Կենտրոնական բանկի ՉԱԱ-ը հաշվարկված են ծրագրային փոխարժեքով, առևտրային բանկերի ՉԱԱ-ը՝ փաստացի փոխարժեքով:

² Կենտրոնական բանկի ՉԱԱ-ը հաշվարկված են ծրագրային փոխարժեքներով՝ 1 ԱՄՆ դոլար = 525 դրամ, 1 SDR = 1.3725 ԱՄՆ դոլար, 1 EUR = 1.005 ԱՄՆ դոլար, 1 ունցիա ոսկին = 290 ԱՄՆ դոլար:

³ Կենտրոնական բանկի ՉԱԱ-ը հաշվարկված են նոր ծրագրային փոխարժեքներով՝ 1 ԱՄՆ դոլար = 552.18 դրամ, 1 SDR = 1.3029 ԱՄՆ դոլար, 1 EUR = 0.9305 ԱՄՆ դոլար, 1 ունցիա ոսկին = 264.15 ԱՄՆ դոլար:

⁴ Ընդգրկում է կանխիկը շրջանառությունում, ռեզիդենտների՝ միայն դրամով ցպահանջ և ժամկետային ավանդները (առանց կուտակված տոկոսների):

⁵ Ընդգրկում է կանխիկը շրջանառությունում, ռեզիդենտների՝ դրամով ցպահանջ և ժամկետային ավանդները, արտարժույթով ավանդները (ներառյալ՝ կուտակված տոկոսները):

⁶ Ընդգրկում է ռեզիդենտների՝ դրամով հաշվվող և ցպահանջ ավանդները:

ՓՈՂԻ ԲԱԶԱՅԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

մլն դրամ

	1999 ²	I եռ.-00 ²	II եռ.-00 ²	III եռ.-00 ²	IV եռ.-00 ²	V եռ.-00 ²	VI եռ.-00 ²	VII եռ.-00 ²	VIII եռ.-00 ²	IX եռ.-00 ²
Մնացորդը ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ										
ԶՈՒՏ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ ¹	52616	48042	47469	55002	70479	74783	71340	70143	66005	66005
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	1237	2456	6935	3055	1911	-2393	-6800	-9717	-4575	-4575
Կառավարություն	8306	7045	7881	7930	8292	8292	5334	3270	5201	5201
Հանրապետական կառավարություն	8407	7087	7978	8070	8294	8294	5478	3270	5207	5207
այդ թվում՝ ԾԻԳ-երի միջոցներ	-1615	-897	-1492	-1370	-889	-889	-1000	-1230	-1176	-1176
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	-101	-42	-97	-140	-2	-2	-144	0	-6	-6
Բանկեր	1352	2385	5080	3340	3332	3332	2495	1650	2454	2454
այդ թվում՝ ռեպր համաձայնագրեր	399	1560	4180	390	0	0	0	0	429	429
ավանդներ (-)	-40	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ջուտ այլ ակտիվներ	-8421	-6974	-6026	-8215	-9713	-14017	-14429	-14637	-12230	-12230
ՓՈՂԻ ԲԱԶԱ	53853	50498	54404	58057	72390	72390	64740	60426	61430	61430
ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամ	45482	39040	41825	46376	61873	61873	51107	49525	49020	49020
Պարտադիր պահուստ. (դրամով)	7961	10883	11942	11609	10350	10350	13135	10739	12229	12229
Այլ հաշիվներ	410	575	637	72	167	167	498	162	181	181
(փոփոխություններ նախորդ ժամանակահատվածի նկատմամբ)										
ԶՈՒՏ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	2809	-4574	-573	7533	15477	-	-3443	-1197	-4138	-4138
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	-2795	1219	4479	-3880	-1144	-	-4207	-3117	5142	5142
Կառավարություն	74	-1261	836	49	362	-	-2958	-2064	1931	1931
Հանրապետական կառավարություն	96	-1320	891	92	224	-	-2816	-2208	1937	1937
այդ թվում՝ ԾԻԳ-երի միջոցներ	577	-718	595	-122	-481	-	111	230	-54	-54
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	22	-59	55	43	-138	-	142	-144	6	6
Բանկեր	-1386	1033	2695	-1740	-8	-	-837	-845	804	804
այդ թվում՝ ռեպր համաձայնագրեր	-1547	1161	2620	-3790	-390	-	0	0	429	429
ավանդներ (-)	-60	-40	0	0	0	-	0	0	0	0
Ջուտ այլ ակտիվներ	-1483	1447	948	-2189	-1498	-	-412	-208	2407	2407
ՓՈՂԻ ԲԱԶԱ	14	-3355	3906	3653	14333	-	-7650	-4314	1004	1004
ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամ	137	-6442	2785	4551	15497	-	-10766	-1582	-505	-505
Պարտադիր պահուստ. (դրամով)	4758	2922	1059	-333	-1259	-	2785	-2396	1490	1490
Այլ հաշիվներ	-4881	165	62	-565	95	-	331	-336	19	19
(տոկոսային փոփոխություններ նախորդ ժամանակահատվածի նկատմամբ)										
ԶՈՒՏ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	5.6	-8.7	-1.2	15.9	28.1	-	-4.6	-1.7	-5.9	-5.9
ԶՈՒՏ ՆԵՐՔԻՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐ	-69.3	98.5	182.4	-55.9	-37.4	-	-175.8	-47.2	52.9	52.9
Կառավարություն	0.9	-15.2	11.9	0.6	4.6	-	-35.7	-38.7	59.1	59.1
Հանրապետական կառավարություն	1.2	-15.7	12.6	1.2	2.8	-	-34.0	-40.3	59.2	59.2
այդ թվում՝ ԾԻԳ-երի միջոցներ	55.6	-44.5	66.3	-8.2	-35.1	-	12.5	23.0	-4.4	-4.4
ՀՀ սոցապ. պետական հիմնադրամ	27.8	-58.4	131.0	44.3	-98.6	-	7100.0	-100.0	100.0	100.0
Բանկեր	-50.6	76.4	113.0	-34.3	-0.2	-	-25.1	-33.9	48.7	48.7
այդ թվում՝ ռեպր համաձայնագրեր	-79.5	291.0	167.9	-90.7	-100.0	-	0	0	100	100
ավանդներ (-)	-60.0	-100.0	0	0	0	-	0	0	0	0
Ջուտ այլ ակտիվներ	-21.4	17.2	13.6	-36.3	-18.2	-	-2.9	-1.4	16.4	16.4
ՓՈՂԻ ԲԱԶԱ	0.0	-6.2	7.7	6.7	24.7	-	-10.6	-6.7	1.7	1.7
ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամ	0.3	-14.2	7.1	10.9	33.4	-	-17.4	-3.1	-1.0	-1.0
Պարտադիր պահուստ. (դրամով)	148.5	36.7	9.7	-2.8	-10.8	-	26.9	-18.2	13.9	13.9
Այլ հաշիվներ	-92.3	40.2	10.8	-88.7	131.9	-	198.2	-67.5	11.7	11.7

¹ Առանց սեփականաշնորհման միջոցների: ՉԱԱ-ը ընդգրկում են փոխարկելի արտարժույթով ակտիվները:

² ՉԱԱ-ը հաշվարկված են ծրագրային փոխարժեքներով՝ 1 ԱՄՆ դոլար = 525 դրամ, 1 SDR = 1.3725 ԱՄՆ դոլար, 1 EUR = 1.005 ԱՄՆ դոլար, 1 ունցիա ոսկին = 290 ԱՄՆ դոլար:

³ ՉԱԱ-ը հաշվարկված են նոր ծրագրային փոխարժեքներով՝ 1 ԱՄՆ դոլար = 552.18 դրամ, 1 SDR = 1.3029 ԱՄՆ դոլար, 1 EUR = 0.9305 ԱՄՆ դոլար, 1 ունցիա ոսկին = 264.15 ԱՄՆ դոլար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՅՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

մլն ԱՄՆ դոլար

Անվանումը	1999	2000				2001		
		I եռ.	II եռ.	III եռ.	IV եռ. ^{3,4}	Հ ⁴	Փ ⁴	Ս
Համախառն միջազգային պահուստներ ¹ (առանց սեփականաշն. միջոցների)	304.6	286.6	280.1	285.9	314.1	304.5	301.5	293.7
Համախառն միջազգային պահուստներ ¹	332.3	338.9	330.0	329.4	330.5	326.0	326.3	324.0
այդ թվում՝								
Մոնետար ոսկի	12.7	12.3	12.9	12.2	12.2	11.8	11.7	11.6
SDR ԱՄՀ-ում	41.7	35.4	31.1	26.3	21.5	19.6	19.6	19.8
Արտարժույթ ²	277.9	291.3	286.1	290.9	296.8	294.6	294.9	292.6

¹ Հաշվարկված են փաստացի փոխարժեքներով:

² Ընդգրկված են միայն փոխարկելի արտարժույթով ակտիվները:

³ Ներառված չեն ԿԲ եզրափակիչ շրջանառության գործառնությունները: ԱՄՀ-ում SDR-ով միջոցները հաշվարկված են՝ հիմք ընդունելով 2000 թ. դեկտեմբերի 31-ին ԱՄՀ կողմից սահմանված $1 \text{ SDR} = 1.3029$ ԱՄՆ դոլար փոխարժեքը, որը տարբերվում է այդ օրվա դրությամբ ԿԲ կողմից սահմանված փոխարժեքից: Այս պատճառներով դեկտեմբերի համախառն միջազգային պահուստների ցուցանիշները տարբերվում են նախկին հրապարակումների համապատասխան ցուցանիշներից:

⁴ Ոսկին հաշվարկված է փոփոխված գնով, որի պատճառով 2000 թ. դեկտեմբեր և 2001 թ. հունվար, փետրվար ամիսների համախառն միջազգային պահուստների ցուցանիշները տարբերվում են ՀՀ ԿԲ նախկին հրապարակումներում ներկայացված համապատասխան ցուցանիշներից:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐԸ

	1999***	2000												2001		
		Հ	Փ	Մ	Ա	Մ	Հ	Հ	Օ	Ս	Հ	Ն	Դ	Հ	Փ	Մ
Վարկեր*																
Իրավաբանական անձանց																
ՀՀ դրամով	35.1	46.6	50.6	36.9	36.6	40.8	33.7	23.7	39.8	39.0	26.3	36.9	28.1	33.9	35.1	22.0
Արտարժույթով	35.3	31.5	35.8	40.1	39.6	39.1	35.0	34.3	37.5	28.9	29.5	29.4	31.8	26.1	25.7	27.0
Ֆիզիկական անձանց																
ՀՀ դրամով	33.9	18.3	36.7	46.3	38.1	45.5	41.9	39.7	45.9	26.4	5.9	30.7	36.8	27.6	36.4	31.7
Արտարժույթով	47.2	47.7	47.4	42.3	43.9	46.5	44.2	44.2	39.8	38.5	38.3	35.3	39.3	38.8	35.4	35.1
Ավանդներ*																
Իրավաբանական անձանցից																
ՀՀ դրամով	27.8	20.8	28.5	22.9	-	21.0	19.4	18.5	19.4	18.6	19.0	16.0	19.3	21.9	22.0	21.5
Արտարժույթով	17.8	18.8	18.0	20.4	16.8	18.9	0.5	13.5	15.6	19.0	7.7	10.5	12.6	5.8	15.8	12.6
Ֆիզիկական անձանցից																
ՀՀ դրամով	27.3	27.9	28.5	24.5	16.1	21.2	18.6	19.4	19.4	20.5	19.8	20.6	19.1	20.8	22.2	20.1
Արտարժույթով	20.3	19.7	17.0	13.6	18.0	14.1	14.6	14.9	15.2	17.8	16.5	13.7	15.9	11.2	13.4	13.7
ԿԲ ռեպո գործառնությունների տոկոսադրույթը	43.0	39.0	21.0	19.0	17.0	15.0	15.0	15.0	18.0	18.0	23.0	23.0	25.0	25.0	25.0	23.0
Պետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը**	49.9	43.0	28.2	25.9	19.9	16.5	18.0	20.0	24.3	20.3	25.1	26.3	25.4	26.0	23.7	24.0
Ամսական տղաճ	0.6	1.9	0.1	-0.4	-0.8	-0.3	-0.3	-2.0	-1.3	0.3	0.0	0.9	2.4	4.6	-0.9	0.02

Աղբյուրը՝ ՀՀ կենտրոնական բանկ:

* Ներկայացված են 90-օրյա վարկերի և ավանդների միջին կշռված տոկոսադրույթները:

** Ներկայացված է 3-6-ամսյա պարտատոմսերի միջին կշռված եկամտաբերությունը: Այս ցուցանիշները տարբերվում են ՀՀ ԿԲ նախկին հրապարակումների ցուցանիշներից, քանզի այս բաժնում նախկինում ներկայացվել է այլ ժամկետայնության պարտատոմսերի եկամտաբերությունը:

*** Տվյալները ներկայացված են դեկտեմբերի դրությամբ: Սղաճի տվյալը տրված է նախորդ տարվա նկատմամբ:

ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ՆԵՐԳՐԱԿԱԾ ԱՎԱՆԴՆԵՐԻ ԵՎ ՏՐԱՄԱԴՐԱԾ ԼՈՍԲԱՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐԿԵՐԻ ԾԱՎԱԼՆԵՐԸ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐԸ

մլն դրամ

Ժամկետ	Ավանդի ծավալ*	Տոկոսադրույք	Վարկի ծավալ*	Տոկոսադրույք
2000				
Հունվար	100	18.0	1094	72.5
Փետրվար	3.5	15.0	-	-
Մարտ	100	12.0	-	-
Ապրիլ	-	-	-	-
Մայիս	170	10.0	47	48
Հունիս	-	-	1190	45
Հուլիս	-	-	1224	45
Օգոստոս	-	-	5296	45
Սեպտեմբեր	-	-	13854	45
Հոկտեմբեր	100	8.0	7784	45
Նոյեմբեր	120	8.0	2154	45
Դեկտեմբեր	50	8.0	3608	45
2001				
Հունվար	-	-	3269	45
Փետրվար	-	-	391	45
Մարտ	-	-	1616	45

* Մարումները հանված չեն:

ԿՆՔՎԱԾ ՌԵՊՈ ԵՎ ՀԱԿԱՂԱՐՋ ՌԵՊՈ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐԻ ԾԱՎԱԼՆԵՐԸ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐԸ

մլն դրամ

Ժամկետ	Ռեպո համաձայն. ծավալը*	Ռեպո գործառնությունների տոկոսադրույքը	Հակադարձ ռեպո համաձայն. ծավալը*	Հակադարձ ռեպո գործառնությունների տոկոսադրույքը
2000				
Հունվար	-	-	625	43.0
Փետրվար	1305	23.7	-	-
Մարտ	1560	19.9	-	-
Ապրիլ	2973	17.0	-	-
Մայիս	4714	16.3	-	-
Հունիս	4180	15.0	-	-
Հուլիս	4200	15.0	-	-
Օգոստոս	6096	16.1	-	-
Սեպտեմբեր	390	18.0	-	-
Հոկտեմբեր	499	21.0	-	-
Նոյեմբեր	700	23.0	-	-
Դեկտեմբեր	-	-	-	-
2001				
Հունվար	-	-	-	-
Փետրվար	-	-	-	-
Մարտ	429	23.0	-	-

* Մարումները հանված չեն:

ՀՀ ԴՐԱՄ / ԱՄՆ ԴՈԼԱՐ ՓՈԽԱՐԺԵՔԸ

Ամսաթիվ	Հ 00	Օ	Ս	Հ	Ն	Դ	Հ 01	Փ	Մ
01	-	545.00	538.71	-	551.63	553.13	-	554.29	545.94
02	-	543.85	-	535.94	552.04	-	-	553.74	544.63
03	547.93	543.85	-	536.80	552.56	-	552.18	-	-
04	548.53	542.53	537.92	536.37	-	553.13	552.18	-	-
05	-	-	539.24	536.64	-	554.53	553.70	553.74	541.82
06	548.53	-	539.68	538.37	553.28	555.93	-	553.39	541.82
07	548.53	539.95	540.20	-	554.29	555.93	-	552.86	542.04
08	-	538.00	541.92	-	558.43	555.48	552.65	552.20	-
09	-	537.00	-	538.98	560.53	-	550.16	552.37	542.55
10	548.03	537.00	-	540.07	559.34	-	549.98	-	-
11	548.03	537.00	543.52	540.69	-	555.81	550.67	-	-
12	548.23	-	543.52	541.02	-	556.55	551.61	552.69	543.83
13	548.23	-	543.32	546.15	557.43	557.12	-	552.52	545.95
14	548.39	537.00	542.24	-	557.35	556.47	-	552.19	549.26
15	-	537.00	540.67	-	556.83	555.62	554.14	552.05	549.39
16	-	538.61	-	547.19	555.69	-	556.30	552.05	550.43
17	548.60	539.24	-	547.61	555.62	-	554.43	-	-
18	548.25	540.60	539.82	547.61	555.62	555.62	555.17	-	-
19	548.02	-	539.27	548.46	-	555.25	554.57	552.05	548.90
20	548.53	-	538.90	548.46	555.72	555.25	-	552.05	548.65
21	548.53	541.29	-	-	555.72	555.08	-	551.84	548.20
22	-	541.80	538.64	-	555.72	555.08	553.16	551.65	548.01
23	-	541.36	-	549.12	555.37	-	553.66	551.65	547.59
24	548.53	541.90	-	549.72	555.37	-	553.88	551.65	-
25	548.25	541.74	538.50	549.72	555.37	553.94	552.58	-	-
26	548.25	-	539.15	550.42	-	553.94	555.58	551.79	546.35
27	547.55	-	538.81	551.16	555.37	551.86	-	550.02	545.79
28	547.55	542.16	538.02	551.21	553.87	551.86	-	548.35	545.56
29	547.55	542.16	537.18	-	553.97	550.52	555.76	-	545.30
30	-	541.96	536.42	551.21	553.97	552.18	555.48	-	544.68
31	545.75	540.17	-	551.43	-	552.18	554.29	-	544.68
Ժամանակահատվածի վերջ	545.75	540.17	536.42	551.43	553.97	552.18	554.29	548.35	544.68
Ժամանակահատվածի միջին	548.09	540.49	539.79	544.97	555.46	554.45	553.43	552.15	545.97

ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ՀԱՇՎԵԿՇԻՌ
(31 մարտի 2001 թ. դրությամբ)

հազար դրամ

	<i>Հավելված</i>	<i>1-ին եռամսյակ</i>	<i>2000</i>
<u>Ակտիվներ</u>			
Ակտիվներ ոսկով և արտարժույթով			
Ոսկի	1	6 344 114	6 724 087
ԱՄՆ-ին առնչվող ակտիվներ	3	77 025 927	78 188 201
Ակտիվներ արտարժույթով	2	160 514 118	165 775 211
Ակտիվներ ՀՀ դրամով			
Պետական արժեթղթեր		9 932 924	10 525 549
Վարկեր Կառավարությանը			0
Վարկեր և ավանդներ բանկերում	4	2 455 117	3 226 366
Այլ ակտիվներ	5	1 401 758	1 277 571
Հիմնական միջոցներ	6	3 662 881	3 776 477
<u>Ընդամենը</u>		261 336 839	269 493 462
<u>Պարտավորություններ</u>			
Պարտավորություններ արտարժույթով			
Բանկեր		2 137 318	1 576 846
ԱՄՆ	3	78 852 485	78 850 536
Հայաստանի կառավարություն	8	17 868 124	10 081 581
Այլ	7	23 921	85 749
Պարտավորություններ ՀՀ դրամով			
Թղթադրամներ և մետաղադրամներ		49 019 509	61 872 899
Հայաստանի կառավարության ավանդներ և հաշիվներ	8	6 645 607	8 221 142
Բանկերի ավանդներ և հաշիվներ		12 228 226	10 350 097
Այլ ավանդներ և հաշիվներ		179 304	167 648
Պարտավորություններ ԱՄՆ-ի հանդեպ	3	83 380 800	84 402 710
Այլ պարտավորություններ	9	334 186	374 801
<u>Ընդամենը</u>		250 669 480	255 984 009
<u>Կապիտալ և պահուստներ</u>			
Կանոնադրական կապիտալ		100 000	100 000
Գլխավոր պահուստ		7 868 349	7 868 349
Վերագնահատման պահուստներ		1 142 119	5 541 104
Շահույթ		1 556 891	0
<u>Ընդհանուրը</u>		261 336 839	269 493 462

Սույն հաշվեկշռի հավելվածները կազմում են նրա բաղկացուցիչ մասը:

ՏԻՐԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Նախագահ

ԱՌԴԱ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

Գլխավոր հաշվապահ

Հավելված 1. Ոսկի

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Ոսկի	0	0
Ոսկով ավանդներ	6 331 499	6 719 125
Հաշվեգրված տոկոսներ	12 615	4 962
Ընդամենը	6 344 114	6 724 087

Հավելված 2. Ակտիվներ արտարժույթով

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Կանխիկ արտարժույթ	1 696 478	526 292
Արտարժույթով արժեթղթեր	9 276 565	14 586 387
Արտարժույթով ավանդներ և հաշիվներ	95 106 389	96 512 401
Հաշվեգրված տոկոսներ	814 167	686 895
Հավատարմագրային կառավարման հաշիվներ	53 522 447	53 402 487
Արտարժույթով ներդրումներ	784	835
Դեբիտորական պարտքեր արտարժույթով	97 288	59 914
Ընդամենը	160 514 118	165 775 211

Հավելված 3. ՀՀ ԿԲ գործառնությունները Արժույթի միջազգային հիմնադրամի հետ

ԱՄՆ-ի ակտիվներ

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Ակտիվներ SDR-ով	10 770 147	11 897 596
Հաշվեգրված տոկոսներ	75 580	102 125
ԱՄՆ-ին անդամակցություն	66 180 200	66 188 480
Ընդամենը	77 025 927	78 188 201

ՀՀ դրամով պարտավորություններ ԱՄՆ-ի հանդեպ

	1-ին եռամսյակ	2000
ԱՄՆ-ի թիվ 1 հաշիվ	196 796	196 796
ԱՄՆ-ի թիվ 2 հաշիվ	3 315	3 315
ԱՄՆ-ի արժեթղթերի հաշիվ	80 916 690	81 928 403
ԱՄՆ-ի հանդեպ ՀՀ դրամով պարտավորությունների կարգավորման հաշիվ	2 263 999	2 274 196
Ընդամենը	83 380 800	84 402 710

SDR-ով պարտավորություններ ԱՄՆ-ի հանդեպ

	1-ին եռամսյակ	2000
SDR-ով պարտավորություններ ԱՄՆ-ի հանդեպ	78 660 923	78 670 764
Հաշվեգրված տոկոսներ	191 562	179 772
Ընդամենը	78 852 485	78 850 536

Հավելված 4. Վարկեր և ավանդներ բանկերում

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Բանկերին տրամադրված վարկեր	2 025 000	3 332 196
Ռեպո համաձայնագրեր	428 739	0
Ընդամենը	2 453 739	3 332 196
Վարկերի գծով հնարավոր կորուստների պահուստաֆոնդ	0	(115 739)
Զուտ վարկեր	2 453 739	3 216 457
Հաշվեգրված տոկոսներ	1 378	9 909
Ընդամենը	2 455 117	3 226 366

Հավելված 5. Այլ ակտիվներ

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Այլ ներդրումներ ՀՀ դրամով	147 297	147 297
Դեբիտորներ	531 261	384 946
Դրամի թողարկման ծախսերի կապիտալացված արժեք	273 187	273 187
Դրամագիտական արժեքներ	477 458	500 618
Դրամագիտական արժեքների պահուստաֆոնդ	(163 816)	(163 816)
Ջուտ դրամագիտական արժեքներ	313 642	336 802
Այլ ակտիվներ	136 371	135 339
Ընդամենը	1 401 758	1 277 571

Հավելված 6. Հիմնական միջոցներ

հազար դրամ

	Հող, շենք և շինություններ	Գույք, սարքավորում և այլ	Ընդամենը
<i>Արժեք կամ գնահատում</i>			
Առ 1-ը հունվարի 2001 թ.	2 594 736	3 039 378	5 634 114
Ավելացում	45 119	2 973	48 092
Օտարում*	-	(41 747)	(41 747)
Առ 31-ը մարտի 2001 թ.	2 639 855	3 000 604	5 640 459
<i>Մաշվածք</i>			
Առ 1-ը հունվարի 2001 թ.	294 231	1 563 406	1 857 637
Կուտակված մաշվածք	22 478	137 783	160 261
Օտարում**	-	(40 320)	(40 320)
Առ 31-ը մարտի 2001 թ.	316 709	1 660 869	1 977 578
<i>Մնացորդային արժեք</i>			
Առ 31-ը դեկտեմբերի 2000 թ.	2 300 505	1 475 972	3 776 477
Առ 31-ը մարտի 2001 թ.	2 323 146	1 339 735	3 662 881

* 41 747 հազար ՀՀ դրամ գումարը բաղկացած է.

1. Ջուտ օտարում 39 907
2. Այլ կազմակերպություններում ներդրման հետ կապված օտարում 1 840

** 40 320 հազար ՀՀ դրամ գումարը բաղկացած է.

1. Ջուտ օտարում 39 149
2. Այլ կազմակերպություններում ներդրման հետ կապված օտարում 1 171

Հավելված 7. Արտարժույթով այլ պարտավորություններ

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Արտարժույթով այլ պարտավորություններ		
ՀՀ ռեզիդենտների նկատմամբ	8 159	879
Կրեդիտորների պարտավորություններ՝ արտարժույթով	12 846	84 837
Հաշվեգրված տոկոսներ	2 916	33
Ընդամենը	23 921	85 749

Հավելված 8. Պարտավորություններ Հայաստանի կառավարության հանդեպ

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Պարտավորություններ արտարժույթով		
Հայաստանի կառավարություն	17 868 124	10 081 581
Ընդամենը	17 868 124	10 081 581
Պարտավորություններ ՀՀ դրամով		
Հայաստանի կառավարության հաշիվներ և ավանդներ	3 175 959	954 770
ՀՀ կառավարությանը մասհանում 2000 թ. շահույթից	3 469 648	7 266 372
Ընդամենը	6 645 607	8 221 142

Հավելված 9. Այլ պարտավորություններ ՀՀ դրամով

հազար դրամ

	1-ին եռամսյակ	2000
Տարբեր կրեդիտորներ	55 356	61 783
Միջհանրապետական պարտավորություններ	19 707	19 707
Հաշվեգրված տոկոսներ	23 353	15 691
Այլ պարտավորություններ	235 770	277 620
Ընդամենը	334 186	374 801

**ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ**

*Լուսինե Հարությունյան, Աշոտ Կարապետյան, Աշոտ Սկրտչյան, Արմինե Խաչատրյան
(Դրամավարկային քաղաքականության դեպարտամենտ)*

Հետազոտության էությունը

Աշխատանքի նպատակը տնտեսական այն գործոնների բացահայտումն է, որոնք ուղղակի ազդեցություն ունեն Հայաստանի արտաքին պարտքի կուտակման վրա: Դիտարկվել է Հայաստանի արտաքին պարտքը՝ ելնելով կուտակված արտաքին պարտքի և դրա դիմաց իրականացվող սպասարկման վճարների ծավալներից, ՀՆԱ և արտահանման ծավալների աճի տեմպերից: Նշվածից բացի, գնահատվել են արտաքին պարտքի հետագա անհրաժեշտ ծավալները: Վերոնշյալի համար հաշվարկվել են արտաքին պարտքի բեռը գնահատող ցուցանիշները, դրանք համադրվել են այլ երկրների համանման ցուցանիշների դինամիկայի հետ, ինչպես նաև միջազգային պրակտիկայում ընդունված՝ այդ ցուցանիշների համար վտանգավոր սահմանների հետ: Միևնույն ժամանակ, այդ ցուցանիշները օգտագործվել են մոդելում, որը ուսումնասիրում է արտաքին պարտքի աճի և ՀՆԱ, արտահանման աճի, ընթացիկ հաշվի պակասուրդի տեմպերի փոխկապվածությունը: Սողելի միջոցով ուսումնասիրվել է արտաքին պարտք /ՀՆԱ և արտաքին պարտք / արտահանում ցուցանիշները կայուն պահելու պայմանը, այսինքն՝ ընթացիկ հաշիվ / արտաքին պարտք հարաբերակցության ծավալները՝ տրված ՀՆԱ և արտահանման աճի պայմաններում:

Հիմնական դատողությունները

Արտաքին փոխառությունները լրացնում են ներքին խնայողությունները և վարկառու երկրին ապահովում արտաբերության պահուստներով, ինչպես նաև արտաքին փոխառությունները ներքին խնայողությունների հետ միասին ֆինանսավորում են ներքին տնտեսությունում մեծ ծավալների ներդրումներ, այսինքն՝ վճարային հաշվեկշռի պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուր են: Սակայն, եթե արտաքին փոխառությունները հիմնականում ֆինանսավորում են ոչ արդյունավետ տնտեսական ծրագրեր կամ օգտագործվում են կապիտալի թռիչքը ծածկելու համար, ապա դրանք չեն օժանդակում տնտեսական աճին, դեռ ավելին՝ մեծ ծավալով կուտակված արտաքին պարտքի սպասարկման վճարումները առաջացնում են ճնշում պետությունից և վճարային հաշվեկշռի վրա: Բացի այդ, եթե ուսումնասիրված չեն վճարային հաշվեկշռի պակասուրդի հիմնական պատճառները, և եթե դրանք ունեն երկարաժամկետ բնույթ, ապա արտաքին փոխառությունների ներգրավումը՝ պակասուրդի ֆինանսավորման նպատակով, հետզհետե ավելի քիչ է նպաստում արտաքին հավասարակշռության ապահովմանը և նույնիսկ վատացնում է իրավիճակը: Այսպիսով, արտաքին փոխառությունների ոչ խելամիտ օգտագործումը առաջացնում է արտաքին փոխառությունների մշտական անհրաժեշտություն, հաճախ էլ՝ արտաքին պարտքի ճգնաժամային իրավիճակներ:

Արտաքին և արժույթային, ինչպես նաև դրամավարկային և ֆիսկալ քաղաքականությունները անմիջաբար ազդում են արտաքին փոխառությունների ծավալների վրա: Հետևաբար, արտաքին պարտքի կառավարողները և քաղաքականություն իրականացնողները պետք է փոխադարձ տեղեկատվություն ունենան, այսինքն՝ պարտքի կառավարողները՝ կանխատեսվող մակրոտնտեսական ցուցանիշների, իսկ քաղաքականություն իրականացնողները՝ պարտքի նախատեսված սպասարկումների և նոր փոխառությունների

* Հեղինակների տեսակետները կարող են չհամընկնել ՀՀ կենտրոնական բանկի պաշտոնական դիրքորոշման հետ:

վերաբերյալ: Այսպիսով, հստակ մակրոտնտեսական քաղաքականություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է պարտքի կառավարում և տնտեսական քաղաքականություն իրականացնողների սերտ համագործակցություն:

Արտաքին պարտքի մակարդակը, կարճաժամկետ առումով, պետք է ծրագրվի այնպես, որ օտարերկրյա ֆինանսական հոսքերի ծավալները օժանդակեն ներքին և արտաքին հաշվեկշռվածության ապահովմանը: Երկարաժամկետ առումով՝ արտաքին փոխառությունների հիմնական նպատակը տնտեսական աճի տեմպին նպաստելն է, որը ապագայում կապահովի իրական ռեսուրսների առկայություն: Դրանց միջոցով հնարավոր կլինի արտաքին պարտքի սպասարկումները իրականացնել սահմանված ժամկետներում: Երկարաժամկետ նպատակի ապահովման համար արտաքին պարտքի կառավարման ժամանակ անհրաժեշտ է կանխատեսել ՀՆԱ-ն, արտահանումը, ներքին խնայողությունները և միջազգային պահուստների մակարդակը: Կարևոր են նաև ապագա փոխառությունների ներգրավման պայմանները:

Արդյոք երկիրը կարող է հասնել ՀՆԱ աճի ցանկալի մակարդակի, հիմնվելով հիմնականում արտաքին փոխառությունների վրա, և գոյություն ունեն արդյոք արտաքին փոխառությունների օպտիմալ սահմաններ:

Ներդրումների ֆինանսավորման համար երկիրը կարող է ներգրավել օտարերկրյա փոխառություններ այնքան ժամանակ, քանի դեռ կապիտալի սահմանային արտադրողականությունը հավասար է կամ ավելի՝ իրականացված փոխառությունների համար կատարված ծախսերից: Այսինքն՝ պայմանավորված «Նվազող սահմանային արտադրողականության» օրենքով՝ արտաքին փոխառությունների նույն ծավալով ներգրավումը մշտապես չի հանգեցնում արտադրողականության աճի: Արդյունքում, արտաքին փոխառությունները, որոնք ֆինանսավորում են այնպիսի ծրագրեր, որոնց եկամուտները աստիճանաբար նվազում են, չեն օժանդակում ՀՆԱ աճին և, վերջին հաշվով, առաջացնում են արտաքին պարտքի անկայուն իրավիճակ: Հետևաբար, ելնելով «Նվազող սահմանային արտադրողականության» օրենքից (the law of diminishing marginal productivity), կարելի է ենթադրել, որ արտաքին փոխառությունների անընդհատ աճը ազգային եկամտի աճի տեմպի վրա կունենա անկումային ազդեցություն (կարելի է դիտարկել որպես ներքին արտադրանքի աճի տեմպ և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսադրույքների տարբերություն): Ազգային եկամտի աճի տեմպը արտաքին փոխառությունների անընդհատ օգտագործման միջոցով կարող է ավելանալ միայն այն դեպքում, երբ կապիտալի սահմանային արտադրանքը բարձր է պարտքի միջին տոկոսադրույքից:

Միջազգային պրակտիկայում գոյություն ունեն արտաքին պարտքի բեռի ծանրությունը գնահատող ցուցանիշներ և դրանց համար թույլատրելի սահմաններ:

	Ըստ Համաշխարհային բանկի	Ըստ HIPC ծրագրի*	Ըստ փորձագետների	Հայաստան 1999 թ. (փաստացի)
Արտաքին պարտք/ՀՆԱ			60 %	45.8
Արտաքին պարտքի ՁՆԱ**/ՀՆԱ	80 %			32.1
Արտաքին պարտք / Արտահանում			200 %	180.1
Արտաքին պարտքի ՁՆԱ / ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	220 %	150 % (200-250 %)		157.1
Արտաքին պարտքի ՁՆԱ / պետբյուջեի եկամուտներ		250 % (280 %)		

Այս ցուցանիշների սահմանները կարող են միայն կողմնորոշիչ լինել երկրների համար, այսինքն՝ դրանք դեռևս բավարար չեն երկրի կայունության վերաբերյալ դատողություններ անելու համար: Հետևաբար, յուրաքանչյուր երկրում անհրաժեշտ է դիտարկել այլ տնտեսական գործոններ: Միևնույն ժամանակ, չպետք է անտեսել այս ցուցանիշների կարևոր դերը: Փաստորեն, եթե արտաքին պարտք / ՀՆԱ ցուցանիշը բարձր մակարդակ ունի և նույնիսկ գերազանցում է ծայրագույն սահմանը, ապա արտաքին պարտքի հետագա կուտակումները չեն նպաստի տնտեսական աճի ավելացմանը: Ավելին, արտաքին պարտք / ՀՆԱ կրիտիկական սահմանի գերազանցումը կմեծացնի ապագայում արտաքին պարտքի սպասարկման հիմնախնդիրների առաջացման հավանականությունը, և մասնավոր հատվածում կստեղծի հարկերի աճի, ներքին խնայողությունների աճի, առաջարկի կրճատման և տնտեսական աճի անկման սպասումներ:

* Պարտքի մեծ բեռով աղքատ երկրներում արտաքին պարտքի ծավալների վերաձևակերպումներ: Ցուցանիշները հիմնականում հաշվարկվում են այն երկրների նկատմամբ, որտեղ պետական պարտքը մեծ տեսակարար կշիռ ունի:

** ՁՆԱ-ն արտաքին պարտքի զուտ ներկա արժեքն է, որը արտաքին պարտքի գծով բոլոր ապագա վճարումների (ամորտիզացիա և տոկոսավճար) գումարն է՝ դիսկոնտավորած շուկայական տոկոսադրույքով:

Օգտագործված տվյալները

Նյութում օգտագործվել են հետևյալ ցուցանիշները և կատարվել հետևյալ նշանակումները.

D - արտաքին պարտք

Q - ՀՆԱ

g - անվանական ՀՆԱ աճ

X - ապրանքների, գործոնային և ոչ գործոնային ծառայությունների արտահանում՝ առանց տոկոսավճարների

M - ապրանքների գործոնային և ոչ գործոնային ծառայությունների ներմուծում՝ առանց տոկոսավճարների

B - ընթացիկ հաշիվ՝ առանց տոկոսավճարների

h - արտահանման աճի տեմպ

i – արտաքին պարտքի միջին տոկոսադրույք

Ընդ որում, արտաքին պարտքի ցուցանիշը ներառում է արտաքին պետական և պետական երաշխիքով և մասնավոր հատվածի պարտքը: Արտաքին պետական պարտքի ծավալների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, ըստ եռամսյակների, տրամադրում է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը: Իսկ մասնավոր պարտքի ցուցանիշը հաշվարկվել է վճարային հաշվեկշռից և ներառում է պորտֆելային ներդրումներն ու առևտրային վարկերը: Հայաստանի վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի ցուցանիշին ավելացվել են ուղղակի ներդրումները, կապիտալ հաշիվը, այսինքն՝ պարտք չձևավորող հոսքերը:

Մեթոդի նկարագրությունը և արդյունքները

Ինչպես արդեն նշել ենք, արտաքին պարտքի կուտակման միջոցով հիմնականում ֆինանսավորում են արտահանման նկատմամբ ավելցուկային ներմուծումը կամ կուտակված արտաքին պարտքի տոկոսագումարների վճարումները: Այսինքն՝ արտաքին պարտքի փոփոխությունը պայմանավորված է՝

$$\Delta D = B + iD,$$

իսկ արտաքին պարտքի աճի տեմպը՝

$$\frac{\Delta D}{D} = \frac{B}{D} + i \quad (1)$$

Հետևաբար, եթե բարձր է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մակարդակը, և նախկինում կուտակված պարտքը ոչ արտոնյալ պայմաններով է (մասնավորապես՝ բարձր տոկոսադրույքով), ապա նոր, մեծ ծավալով փոխառությունների իրականացումը անխուսափելի է:

Դիտարկենք Հայաստանի օրինակը.

Տարի	$\frac{\Delta D}{D}$	$\frac{B}{D}$	i
1996	0.820	0.780	0.040
1997	0.452	0.431	0.022
1998	0.225	0.206	0.018
1999	0.150	0.136	0.015
2000	0.088	0.074	0.011

Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 1995-1998 թթ. Հայաստանում ունեցել է աճի միտում, որի ֆինանսավորման աղբյուրը մինչև 1998 թվականը հիմնականում եղել է պաշտոնական աղբյուրներից վարկային ներհոսքը: Հետևաբար, արտաքին պարտքի կուտակումն էլ առավելապես տեղի է ունեցել այդ տարիների ընթացքում (1997 թ. միայն պետական աղբյուրներից ներհոսքը ծածկել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մոտ 87.2 %-ը, այն դեպքում, երբ 1998-1999թթ. ընթացքում այս ցուցանիշի միջինը կազմել է 31 %): Սակայն, սկսած 1998 թվականից, ավելացել են պակասուրդի ֆինանսավորման մյուս աղբյուրները (մասնավորապես՝ ուղղակի ներդրումները), այսինքն՝ սկսած 1998 թ., գրանցվել է արտաքին պարտքի աճի տեմպի նվազում, որը ավելի բարձր է եղել, քան ընթացիկ հաշվի պակասուրդի նվազման տեմպը:

Համեմատական դիտարկման համար ստորև ներկայացված են նախկին ԽՍՀՄ 15 հանրապետությունների հետևյալ միջինացված ցուցանիշները՝ ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մակարդակը ՀՆԱ-ում և դրա ֆինանսավորման աղբյուրների դինամիկան (ըստ տոկոսների, ընդհանուր ֆինանսավորման աղբյուրների մեջ).

Միջին ցուցանիշներ (%)	1995	1996	1997	1998
Ընթացիկ հաշիվ / ՀՆԱ				
Նախկին ԽՍՀՄ	-6.5	-8.4	-10.3	-13.1
Հայաստան	-17.0	-18.2	-18.7	-21.3
Պաշտոնական աղբյուրներից ֆինանսական ներհոսք				
Նախկին ԽՍՀՄ	13	22	23	
Հայաստան	69.2	44.8	87.2	26.1
Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ				
Նախկին ԽՍՀՄ	3	13	24	
Հայաստան	11.6	6	16.9	54.9
Մասնավոր կապիտալ				
Նախկին ԽՍՀՄ	13	19	36	
Հայաստան		11.5	3.7	7.5

Ինչպես երևում է աղյուսակից, նախկին ԽՍՀՄ երկրներում ընթացիկ հաշվի պակասուրդն ունի աճի միտում, բայց տեղի է ունեցել դրա ֆինանսավորման աղբյուրների փոփոխություն: Այսինքն՝ անցումային շրջանի սկզբնական փուլում ընթացիկ հաշվի պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուր են հանդիսացել հիմնականում պաշտոնական աղբյուրներից ներհոսքը, իսկ զարգացմանը զուգընթաց աճել են ուղղակի ներդրումները և մասնավոր կապիտալի ներհոսքը:

Այժմ անդրադառնանք (1) բանաձևին: Ինչպես երևում է, արտաքին պարտքի կուտակմանը նպաստող մյուս գործոնը արտաքին պարտքի տոկոսադրույքն է: Հայաստանում արտաքին պարտքի հիմնական մասը ֆիքսված տոկոսադրույքով է, որն էլ ենթադրում է ցածր տոկոսադրույքներ, հետևաբար վերջինս ազդեցություն չունի արտաքին պարտքի կուտակումների վրա:

Արտաքին պարտքի կարծաժամկետ և երկարաժամկետ ազդեցությունները տնտեսական աճի վրա

Արտաքին պարտքի աճի տեմպի հաշվարկը դեռևս բավարար չէ արտաքին պարտքի տեսանկյունից երկրի կայունությունը գնահատելու համար: Անհրաժեշտ է դիտարկել արտաքին պարտքի օգտագործման արդյունավետությունը, այսինքն՝ ինչպես է դա օժանդակում ՀՆԱ աճին: Վերջինիս համար հաշվարկենք արտաքին պարտքի կայունությունը գնահատող, միջազգային պրակտիկայում ընդունված՝ արտաքին պարտք / ՀՆԱ ցուցանիշը: Ընդ որում, այդ ցուցանիշը նախ հաշվարկենք ընդհանուր արտաքին պարտքի համար, որը, ինչպես արդեն նշել ենք, բացի պետական պարտքից ներառում է պորտֆելային ներդրումների ծավալները և առևտրային վարկերի ծավալները, այսինքն՝ արտաքին պետական և պետական երաշխիքով պարտքի համար: Հայաստանում այդ ցուցանիշներն ունեն հետևյալ դինամիկան.

	1996	1997	1998	1999	2000	սահմանը
Ընդհանուր արտաքին պարտք / ՀՆԱ	42.3	60.0	63.5	75.3	75.1	-
Արտաքին պետական և պետական երաշխիքով պարտք / ՀՆԱ	34.0	41.7	40.8	45.0	45.8	60

Ըստ աղյուսակի ցուցանիշների՝ արտաքին պարտք / ՀՆԱ ցուցանիշը Հայաստանում ցածր է միջազգային պրակտիկայում ընդունված վտանգավոր սահմանից: Սակայն արդեն նշել ենք, որ այս վտանգավոր սահմանը միայն կողմնորոշիչ է, այսինքն՝ բավարար պայման չէ արտաքին պարտքի կայունությունը գնահատելու համար: Հետևաբար, համեմատենք նախկին ԽՍՀՄ մի շարք երկրների վերոնշյալ ցուցանիշները: Ներկայացնենք արտաքին պարտք/ՀՆԱ (1) և ՀՆԱ աճ (2) ցուցանիշների դինամիկան.

	1995		1996		1997		1998		1999	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Ռուսաստան	28.2	-4.0	22.2	-2.8	27.5	0.8	55	-4.9	85	3.2
Ուկրաինա	23.6	-12.2	21.2	-10.0	23.8	-3.2	28	-1.7	42	-0.4
Վրաստան	38.6	2.4	25.8	10.5	24.3	11.0	33	2.9	60	3.0
Սլովովա	43.1	-1.4	48	-7.8	54.7	1.3	82	-8.6	118	-4.4
Դրոզստան	39.3	-5.4	41.7	7.1	57.9	6.5	93	2.1	132	3.6

	1995		1996		1997		1998		1999	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
Լատվիա	8.5	0.3	7.7	3.3	6.4	6.5	6	3.9	9	0.1
Լիտվա	14.6	3.3	16.6	4.7	15.4	5.7	16	5.1	18	-3.0
Էստոնիա	5.2	4.3	4.4	3.9	4	10.8	56	4.0	56	-1.4
Սիջիմ	25.1	-1.6	23.5	1.1	26.8	4.9	46.1	0.35	65	0.01
Հայաստան	28.9	6.9	33.7	5.8	41.7	3.3	40.8	7.2	45.0	2.23

Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Հայաստանը արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերության ցուցանիշի զգույն, մյուս երկրների համեմատ, ծանրաբեռնված երկիր չէ: Օրինակ՝ 1999 թ. այդ ցուցանիշը Հայաստանում կազմել է 45 %, Ղրղզստանում և Մոլդովայում, համապատասխանաբար՝ 132 % և 118 %: Միևնույն ժամանակ, այս երկրների համար արտաքին պարտքի ցուցանիշում ներառված են ոչ միայն պետական և պետական երաշխիքով վարկերը (ինչպես Հայաստանի ցուցանիշն է), այլև մասնավոր հատվածի պարտքը: Իսկ Հայաստանում մասնավոր հատվածի պարտքը ամբողջությամբ դեռևս չի հաշվարկվում (հաշվարկվում է միայն առևտրային բանկերի արտաքին պարտքը):

Այժմ արտաքին պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի վրա ազդող գործոնները և դրանց ազդեցության աստիճանը դիտարկենք

$$\frac{\Delta D/Q}{D/Q} = \frac{\Delta D}{D} - \frac{\Delta Q}{Q}$$

կամ

$$\frac{\Delta D/Q}{D/Q} = \left(\frac{M-X}{D} + i \right) - g \quad (2)$$

բանաձևերի միջոցով:

Այս բանաձևերը արտացոլում են արտաքին պարտք / ՀՆԱ հարաբերության աճի, ՀՆԱ աճի տեմպի, ընթացիկ հաշվի ծավալների միջև կապը: Այսինքն՝ արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերության աճը հիմնականում տեղի է ունենում այնպիսի պայմաններում, երբ ներմուծման աճը արտահանման նկատմամբ ունի բարձր տեմպ, երբ արտաքին փոխառությունների բարձր մակարդակով պայմանավորված՝ աճում են տոկոսավճարները, և երբ տնտեսական աճը ցածր մակարդակի վրա է:

Դիտարկենք Հայաստանի օրինակը.

	$\frac{\Delta D/Q}{D/Q}$	$\frac{M-X}{D} + i$	G
1996	0.579	0.820	0.24
1997	0.428	0.452	0.02
1998	0.066	0.225	0.16
1999	0.173	0.150	-0.02
2000	0.071	0.088	0.02

Ինչպես երևում է աղյուսակից, Հայաստանում արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերությունը 1996-1999 թթ. մշտապես դրսևորել է աճի միտում՝ տարբեր տեմպերով: Մասնավորապես՝ սկզբում ավելի բարձր (1996 թ.՝ 58 %), իսկ 1998 թ. նվազել է՝ կազմելով 6 % և նորից աճել 1999 թ՝ կազմելով 17 %: ՀՆԱ-ի վրա արտաքին պարտքի կուտակման ազդեցությունը կարող է ունենալ կարճաժամկետ և երկարաժամկետ բնույթ: Կարճաժամկետ առումով, Հայաստանի արտաքին պարտքի ներհոսքը օժանդակել է եկամուտների, հետևաբար՝ ՀՆԱ աճին: Արդյունքում, 1995 – 1996 թթ. մեծ ծավալներով պարտքի կուտակումը հանգեցրել է ՀՆԱ բարձր աճի՝ հենց այդ տարիների ընթացքում: Իսկ երկարաժամկետ առումով՝ արտաքին պարտքի կուտակումը, արտահանման աճի և ներմուծման (փոխարինիչների արտադրության աճի պարագայում) կրճատման շնորհիվ, պետք է հանգեցնեի ՀՆԱ աճի տեմպի ավելացման:

Մյուս կողմից՝ 1996 թ. ՀՆԱ-ն ունենալով բարձր աճի տեմպ (24 %, ըստ աղյուսակի)՝ չի նվազեցրել արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերության աճի տեմպը, քանի որ մեծ է եղել ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մակարդակը, այսինքն՝ փոխառությունները իրականացվել են ընթացիկ հաշվի պակասուրդի ֆինանսավորման նպատակով: Իսկ 1998թ. արտաքին պարտք / ՀՆԱ հարաբերության աճի տեմպի նվազումը

պայմանավորվել է ՀՆԱ զգալի աճով (16%) և ընթացիկ հաշվի պակասուրդի ֆինանսավորման այլ աղբյուրների աճով (մասնավորապես՝ ուղղակի ներդրումների աճի հաշվին):

1999 թվականին արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերության վատացման հիմնական պատճառը ՀՆԱ աճի տեմպի նվազումն էր (2 %), քանի որ ցուցանիշի վրա ազդող մյուս գործոնները դրսևորել են հակառակ միտումներ: Այսինքն՝ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է, արդյունքում նվազել է նաև փոխառու ֆինանսական միջոցների ներհոսքը (ըստ (1) բանաձևի): Սակայն վերջինիս նվազումը ամեն դեպքում չի փոխհատուցել ՀՆԱ աճի տեմպի նվազումը: Այլ է արտաքին պարտքի իրավիճակը 2000 թվականին: 2000 թ. ծրագրվել էր ընթացիկ հաշվի պակասուրդի լավացում, ուղղակի ներդրումների աճ և ՀՆԱ աճ՝ 2 %: Արդյունքում, վերոնշյալ տնտեսական գործոնների ծրագրված դինամիկայի պայմաններում, արտաքին պարտք/ՀՆԱ աճի տեմպը պետք է նվազեր, իսկ արտաքին պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2000 թվականին անփոփոխ պահպանելու համար (2 % ՀՆԱ աճ), ելնելով (2) բանաձևից, ընթացիկ հաշիվ/արտաքին պարտք հարաբերության ծավալը պետք է կազմեր 1 %: Վերջինս, սակայն, մեր գնահատումներով, կազմելու էր 7 %: Այսինքն 2000 թվականին արտաքին պարտք/ՀՆԱ հարաբերությունը կայուն չէր մնալու:

Ինչպես արդեն նշել ենք, արտաքին պարտքի կայունությունը վերլուծելիս, բացի վճարունակության խնդիրներից, անհրաժեշտ է նաև դիտարկել իրացվելիության խնդիրները, այսինքն՝ արտաքին պարտք/արտահանում* հարաբերությունը: Այս ցուցանիշի հաշվարկը հնարավորություն է տալիս պարզել՝ արդյոք երկրի արտաքին պարտքի կուտակումը երկարաժամկետ առումով օժանդակում է արտահանման ծավալների ավելացմանը և դրա միջոցով՝ ՀՆԱ աճին: Եվ արդյունքում կունենա արդյոք երկիրը ապագայում բավարար չափով արտարժույթ (արտահանման աճի ապահովման շնորհիվ)՝ արտաքին վճարումներ իրականացնելու համար: Հայաստանում վերոնշյալ հարաբերությունը ունի հետևյալ դինամիկան.

	1996	1997	1998	1999	2000	%
Արտաքին պարտք/արտահանում	184	297	335	379	360	-
Արտաքին պետական և պետական երաշխիքով պարտք / արտահանում	146.9	208.6	215.6	216.8	193.1	200

2000 թվականին այս ցուցանիշը բավականին բարձր էր և մոտ էր վտանգավոր սահմանին, իսկ 1997-1999 թթ.՝ նույնիսկ գերազանցել էր այդ սահմանը:

Այժմ դիտարկենք արտահանման, ընթացիկ հաշվի պակասուրդի և արտաքին պարտքի փոխազդեցությունների միջոցով այդ ցուցանիշի հնարավոր դրսևորումը.

$$\frac{\Delta D/X}{D/X} = \left(\frac{M-X}{D} + i \right) - h \quad (3)$$

Այսինքն՝ արտաքին պարտքի՝ արդեն կուտակված ծավալները երկարաժամկետ առումով պետք է հանգեցնեն արտահանման աճի, հետևաբար, եթե արտահանման ծավալները չեն ավելանում արտաքին պարտքի կուտակմանը զուգընթաց, ապա արտաքին պարտքի իրացվելիության խնդիրների առաջացումը անխուսափելի է, հետևաբար արտաքին պարտք/արտահանում ցուցանիշն էլ կգերազանցի վտանգավոր սահմանը:

Դիտարկենք Հայաստանի օրինակը.

	$\frac{\Delta D/X}{D/X}$	$\frac{M-X}{D} + i$	h
1996	0.591	0.820	0.229
1997	0.555	0.452	-0.103
1998	0.136	0.225	0.089
1999	0.084	0.150	0.065
2000	-0.076	0.088	0.164

Հայաստանում արտաքին պարտք/արտահանում հարաբերությունը դրսևորում է աճի միտում, սակայն տարբեր տեմպերով: Ամենացածր աճի տեմպը գրանցվել է 1998 թ. (13 %), երբ ապրանքների և ծառայությունների արտահանման աճը կազմել է մոտ 9 %՝ նախորդ տարվա մոտ 10 % նվազման փոխարեն:

* Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում:

Սակայն այս ցուցանիշների վարքագիծը ցույց է տալիս, որ արտաքին փոխառությունների ներգրավումը չի նպաստել արտահանման աճի տեմպի երկարաժամկետ ավելացմանը: 1999թ., պայմանավորված այն փաստով, որ արտահանման աճի տեմպի հետ միաժամանակ նվազել է նաև ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, արտաքին պարտք/արտահանում ցուցանիշի աճի տեմպը նույնպես նվազել է: Հաշվի առնելով 2000 թ. համար ծրագրված արտահանման աճի տեմպը և ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մակարդակի նվազումը՝ արտաքին պարտք/արտահանում հարաբերության աճի տեմպը նվազելու էր 7 %-ով: Սակայն, նույնիսկ աճի տեմպի նման նվազման պայմաններում, արտաքին պարտք/արտահանում հարաբերությունը պետք է պահպաներ բարձր մակարդակ: Հետևաբար, արտաքին պարտք/արտահանում ցուցանիշը 2000 թվականին անփոփոխ պահելու համար (տրված 16.4 % արտահանման աճ), ելնելով (3) բանաձևից, անհրաժեշտ էր, որ ընթացիկ հաշիվ/արտաքին պարտք հարաբերությունը կազմեր 15 % (իսկ մեր գնահատումներով, 2000 թ. ընթացիկ հաշիվ / արտաքին պարտք հարաբերությունը կազմելու էր 7 %):

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Ընդհանրացնելով ասեմք, որ Հայաստանում անցումային շրջանի նախնական փուլում ներգրավվել են մեծ ծավալների վարկեր: Վերջիններս ՀՆԱ վրա ունեցել են կարճաժամկետ ազդեցություն, այսինքն՝ միանգամից օժանդակել են եկամուտների աճին, հետևաբար նաև ՀՆԱ աճին: Սակայն երկարաժամկետ առումով, դրանք արտահանման աճի տեմպի ավելացման միջոցով ՀՆԱ աճի տեմպի ավելացման չեն հանգեցրել: Ուստի արտաքին պարտքի բեռը գնահատող ցուցանիշներն ունեն մշտական աճի միտում, իսկ արտաքին պարտք/արտահանում ցուցանիշը նույնիսկ գերազանցել է այդ ցուցանիշի համար վտանգավոր սահմանը: Այսինքն՝ եթե արտաքին պարտքի աճի տեմպը պահպանվի նույն մակարդակի վրա, ապա նույնիսկ ՀՆԱ և արտահանման աճի տեմպերի ավելացման պայմաններում կառաջանան արտաքին պարտքի խնդիրներ:

Հետևաբար, օգտագործելով (2) և (3) բանաձևերը՝ դիտարկվել է արտաքին պարտք/ՀՆԱ և արտաքին պարտք/արտահանում ցուցանիշները անփոփոխ պահելու պայմանը: Պարզվել է, որ վճարունակության տեսանկյունից արտաքին պարտք / ՀՆԱ հարաբերությունը անփոփոխ պահելու համար անհրաժեշտ էր, որ ընթացիկ հաշիվ (արտաքին պարտքով ծածկվող մասը) / արտաքին պարտք հարաբերությունը կազմեր 1 %, իսկ արտաքին պարտքի իրացվելիության տեսանկյունից՝ 15 %: Սակայն, համաձայն մեր գնահատումների, 2000 թ. այն կազմելու էր 7%: Հետևաբար, պայմանավորված արտահանման աճի բարձր տեմպով, 2000 թ. իրացվելիության խնդիրներ չեն ծագի, քանի որ ըստ իրացվելիության կայունության պայմանի՝ թույլատրելի է մեր գնահատումներից ավելի մեծ ընթացիկ հաշիվ: Ինչ վերաբերում է վճարունակության խնդիրներին, ապա մեր գնահատումների համար հիմք է ընդունվել այն ենթադրությունը, որ ունենալով ավելի մեծ ընթացիկ հաշիվ, քան թույլատրում է արտաքին պարտքի կայունության պայմանը, ապագայում տնտեսական աճի ավելացման հնարավորություն կառաջանա: Վերջինս էլ, պայման կհանդիսանա արտաքին պարտքի վճարունակության խնդիրներից խուսափելու համար:

Կիրառման ոլորտները

Աշխատանքը հնարավորություն է ընձեռում.

- Ուսումնասիրելով արտաքին պարտքի վրա հիմնականում ազդող տնտեսական գործոնների վարքագիծը, գնահատել դրա ապագա ծավալները, որն էլ կիրառելի է վճարային հաշվեկշռի ծրագրման համար:
- Վճարային հաշվեկշռի ցուցանիշների կանխատեսման ժամանակ, ֆինանսական հաշվի պարտք ձևավորող որոշ հոդվածներ ստանալ (մասնավոր հատվածի պարտք) ոչ թե ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կանխատեսված ծավալներից ելնելով, այլ նախ՝ հաշվի առնելով արտաքին պարտքի վտանգավոր սահմանի և կանխատեսված ՀՆԱ աճի ցուցանիշները՝ ստանալ պարտք ձևավորող ֆինանսական հոսքերի ծավալները և դրա հիման վրա ճշգրտել կանխատեսված ընթացիկ հաշվի մակարդակը:

ՄՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԳՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍԻ ԽՄԲԱՅԻՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ* ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

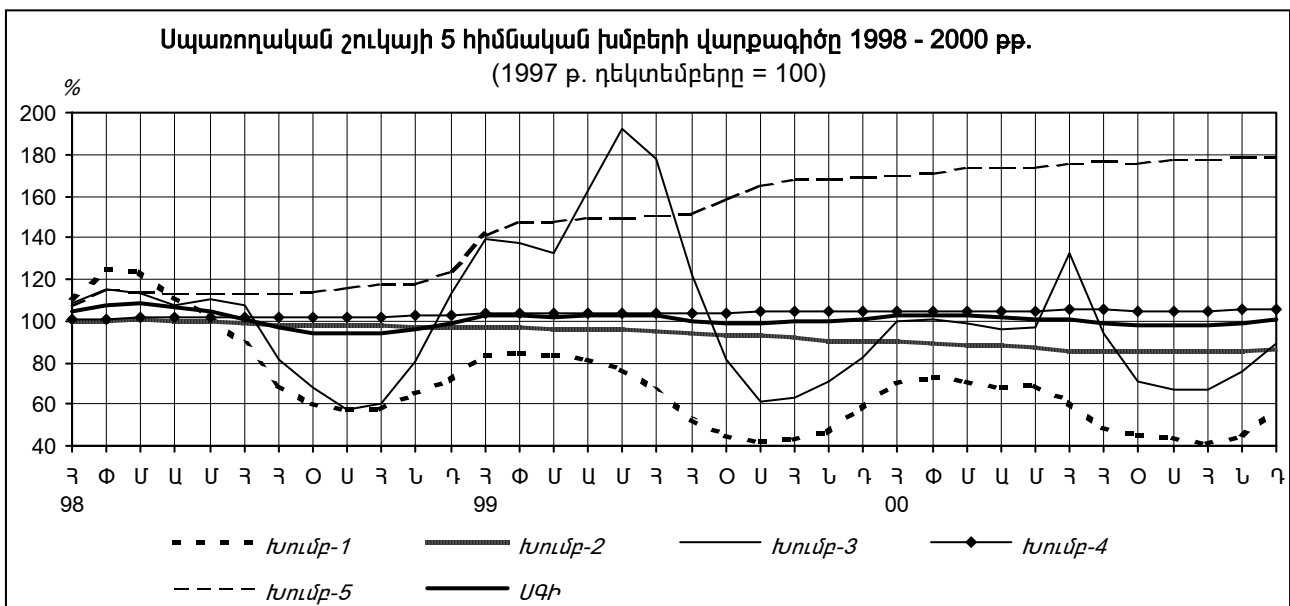
Էվելինա Առաքելյան, Ռոբերտ Պետրոսյան, Իգոր Բազիրյան
(Մակրոտնտեսական և բանկային հետազոտությունների կենտրոն)

Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրման գործընթացում Կենտրոնական բանկի համար կարևորագույն կողմնորոշիչ է սպառողական զամբյուղի հիման վրա հաշվարկվող սղաճը: Սղաճի ցուցանիշը, վերջնական սպառման ծախսերի կառուցվածքից ելնելով, ներկայացնում է սպառողական շուկայի գնային վարքագիծը:

Դրամավարկային քաղաքականության իրատեսական ծրագրման առումով կարևորվում են սղաճի վերլուծությունը, առանձին գործոնների հետ դրա կապերի ճշտումը և առկայության դեպքում՝ գնահատումը: Այս խնդիրների իրագործման համար աշխատանքը իրականացվել է երկու փուլով:

Առաջին փուլի նպատակը սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը մասնակցող տարրերի՝ կայուն կազմով առանձին խմբերի հայտնաբերումն էր: Եթե սպառողական շուկայի գների վարքագծերի նմանության սկզբունքով դասակարգվող խմբերը ժամանակի մեջ պահպանում են կայուն ապրանքային կազմ, ապա հնարավորություն է ստեղծվում սղաճի վերլուծությունը և գործոնների հետ առկա կապերի ուսումնասիրությունը իրականացնել ըստ խմբերի: Այդ նպատակով սպառողական զամբյուղը բաժանվել է խմբերի. միևնույն խմբի մեջ միավորվել են դիտարկվող ժամանակահատվածում նման վարքագծեր ունեցող ապրանքները կամ ծառայությունները: Յուրաքանչյուր խումբ ներկայացվել է ներառվող ապրանքների և (կամ) ծառայությունների վարքագծերի միջին, իսկ ամբողջ սպառողական շուկան՝ մի քանի բնութագրական կորերի միջոցով: Հենց սա է նոր մոտեցման առավելությունը ներկայումս կիրառվող մեթոդի նկատմամբ, համաձայն որի՝ սպառողական շուկայում ձևավորվող գնային միտումները ներկայացվում են մեկ հավաքական կորի (400 ապրանքների և ծառայությունների միջին կշռված գնային վարքագծի) միջոցով:

Երկրորդ փուլի նպատակն էր ընդհանուր գծերով ուսումնասիրել հնարավոր գործոնների բազմության ազդեցությունները առանձին խմբի վարքագծի վրա: Դա պետք է հնարավորություն տար պարզել առանձին վառ արտահայտված գործոնների առկայությունը, որոնք կարող են պայմանավորել այս կամ այն խմբի վարքագիծը: Այդպիսի գործոնների առկայության դեպքում համապատասխան խմբերի էկոնոմետրիկական մոդելների կառուցումը թույլ կտար իրականացնել դրանց ամփոփ գնային վարքագծերի կանխատեսում և սղաճի հնարավոր սցենարների վերլուծություն՝ կախված գործոններից յուրաքանչյուրի ակնկալվող միտումներից:

* Վերլուծությունը ավարտվել է 1.01.01:

Աշխատանքի առաջին փուլում՝ սպառողական շուկայի վարքագծային դասակարգման արդյունքում, առանձնացվել են 5 առավել բնութագրական վարքագծային խմբեր, որոնք ժամանակի ընթացքում ընդհանուր առմամբ պահպանում են կայուն կազմ: Նման կայունությունը ստուգվել է 1998-2000 թթ. ժամանակահատվածում՝ սպառողական զամբյուղի հաջորդական՝ 1998, 1998-1999, 1998-2000թթ. վարքագծային դասակարգումների միջոցով*:

Երեք խմբերում (խումբ-1, խումբ-3 և խումբ-5) խմբավորվել են նույնատիպ ապրանքներ և ծառայություններ: Դրանցից երկուսում (խումբ-1 և խումբ-3) ընդգրկվել են արտահայտված սեզոնայնություն ունեցող գյուղատնտեսական ապրանքներ, իսկ երրորդում (խումբ-5)՝ պետության կողմից կարգավորվող զներով ծառայություններ:

Վերոնշյալ երեք խմբերում ներառվել են 2001 թվականի սպառողական զամբյուղի՝ 17.1 % ընդհանուր կշիռներ ունեցող ապրանքներ և ծառայություններ, իսկ 82.9 %-ը բաժին է ընկել մյուս երկու խմբերին, որոնցից մեկի վարքագիծը ինֆլացիոն է, իսկ մյուսինը՝ դեֆլացիոն:

Երեք խմբերի կազմը հիմնականում կայուն է: Միևնույն ժամանակ, մյուս երկու խմբերի միջև տեղի է ունեցել վերաբաշխում՝ առավելապես ինֆլացիոն խմբից դեպի դեֆլացիոնը:

Սպառողական զամբյուղը ներկայացնող խմբերի կազմի և կշիռների փոփոխությունները՝ դիտարկված 3 ժամանակահատվածներում

	Խմբերում ընդգրկված օբյեկտների քանակը				
	խումբ - 1	խումբ - 2	խումբ - 3	խումբ - 4	խումբ - 5
Առաջին ժամանակահատված (1998)	10	70	10	307	3
Երկրորդ ժամանակահատված (1998-1999)	11	96	11	275	7
Երրորդ ժամանակահատված (1998-2000)	12	149	10	216	13
Խմբերի տես. կշիռները, % (1998)	9.7	34.8	2.3	50.3	2.8
Խմբերի տես. կշիռները, % (1999)	4.2	34.7	2.0	53.5	5.6
Խմբերի տես. կշիռները, % (2000)	5.0	36.3	1.4	47.3	10.1
Խմբերի տես. կշիռները, % (2001)	4.8	35.8	1.4	47.1	10.9

Աշխատանքի երկրորդ փուլում, խմբերի վարքագծերի գործոնային վերլուծության ընթացքում, պարզվել է, որ չկան այս կամ այն խմբի ամբողջական վարքագիծը ցայտուն արտահայտող առանձին գործոններ**:

Գործոնային մեկնաբանության նման անորոշությունը պայմանավորված է գործոնների բազմության մեծությամբ և ունեցած ազդեցությունների գրեթե հավասարաչափ բաշխմամբ: Այս պարագայում առանձին խմբերի վարքագծերի էկոնոմետրիկական մոդելավորումը հնարավոր է միայն ավտոռեգրեսիոն վիճակագրական մոդելների միջոցով: Այդ նպատակով կիրառվել են Յուլի և Մարկովի պրոցեսները: Ստացված արդյունքների հիման վրա արձանագրվել է որ ՍԳԻ ամփոփ վարքագիծը և վերջինիս տարրերի՝ խմբերի վարքագծերը լավագույն ձևով նկարագրվում են առաջին և երկրորդ կարգի ավտոռեգրեսիվ մոդելների միջոցով:

Աշխատանքի երկրորդ փուլում, ելնելով դրամավարկային քաղաքականության առումով տվյալ խնդրի կարևորությունից, հատուկ ուշադրություն է դարձվել մոնետար գործոնին:

Վերջինիս ազդեցությունը էական է եղել միայն մեկ խմբի վարքագծի վրա: Սակայն նկարագրվող գործոնային մոդելը դեռևս նախընտրելի չէ ավտոռեգրեսիվ մոդելից:

Տվյալ աշխատանքում ներկայացվող մոտեցումը, ՍԳԻ-ն ամփոփ ձևով կանխատեսելու հետ մեկտեղ, հնարավորություն է ընձեռել այն կանխատեսել նաև խմբային մոտեցմամբ, ինչը ենթադրում է ստացված խմբերից յուրաքանչյուրի կանխատեսում և ապա՝ ագրեգացում համապատասխան կշիռներով:

Երկու մոտեցումներով կատարված կանխատեսումների համեմատությունը ցույց է տալիս, որ նախընտրելի է կանխատեսման խմբային մոտեցումը:

1998-1999 թթ. սպառողական շուկայի կառուցվածքային վերլուծության հիման վրա, նշված մոդելներով իրականացվել են կանխատեսումներ 2000 թ. համար: Ստացված արդյունքները և համապատասխան փաստացի ցուցանիշները ներկայացված են ստորև:

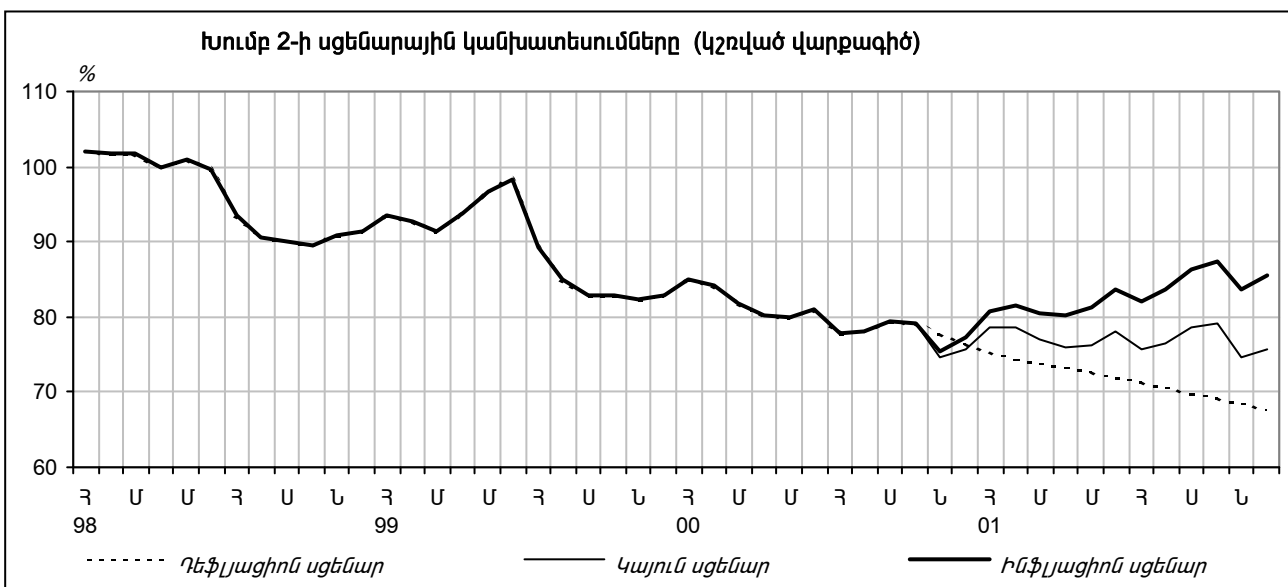
* Նշված երեք ժամանակահատվածներում սպառողական շուկայի կառուցվածքը ներկայացված է Հավելված 1-ում:

** Խմբերի վարքագծերի վիճակագրական մոդելների արդյունքները ներկայացված են Հավելված 2-ում:

2000 թվականի ՍԳԻ կանխատեսման արդյունքները՝ կատարված տարբեր վիճակագրական մոդելների միջոցով (1997 թ. դեկտեմբերը = 100)

	Փաստացի ՍԳԻ	Միասն. կորի հիմ. վրա կանխատեսված արդյունքներ	5 հիմնական խմբերի հիման վրա կանխատեսված արդյունքներ
Հունվար	102.7	101.2	102.6
Փետրվար	102.8	101.2	102.8
Մարտ	102.4	100.8	102.5
Ապրիլ	101.5	100.3	102.0
Մայիս	101.2	99.9	101.1
Հունիս	100.9	99.6	99.6
Հուլիս	98.9	99.5	98.7
Օգոստոս	97.6	99.6	98.3
Սեպտեմբեր	97.9	99.7	98.6
Հոկտեմբեր	97.9	99.9	99.4
Նոյեմբեր	98.8	100.0	99.6
Դեկտեմբեր	101.2	100.1	101.1

2001 թվականի ՍԳԻ դինամիկան նպատակահարմար է կանխատեսել սպառողական շուկայի կառուցվածքը ներկայացնող դեֆլյացիոն խմբի (խումբ 2) տրենդի երեք հնարավոր՝ դեֆլյացիոն, ինֆլյացիոն և կայուն սցենարներով:

Դեֆլյացիոն սցենարի պահպանմանը զուգընթաց ինֆլյացիոն և կայուն տրենդներով այլընտրանքային սցենարների դիտարկումը պայմանավորված է ենթախմբի հետագա վարքագծի անորոշությամբ: Մի կողմից՝ շարունակական դեֆլյացիայի, մյուս կողմից՝ դեֆլյացիայի սահմանափակության պարագայում դրա հետագա վարքագիծը հստակ չէ: Բացի այդ, իրատեսական չէ նաև ենթախմբի վարքագծի կտրուկ ինֆլյացիոն, արագ վերականգնողական շրջադարձը:

Տրված սցենարներին համապատասխան 2001 թվականի ընթացքում ՍԳԻ-ն ըստ եռամսյակների բաշխվել է հետևյալ կերպ.

	Սղաճ					Միջին սղաճ
	1-ին եռ.	2-րդ եռ.	3-րդ եռ.	4-րդ եռ.	տարի	տարի
Դեֆլյացիոն սցենար	1.2	-0.4	-1.5	-0.6	-1.8	-1.2
Հաստատուն սցենար	2.9	-0.1	-0.8	0.2	1.7	1.2
Ինֆլյացիոն սցենար	3.7	0.6	0.2	1.0	5.0	3.2

Ամփոփելով աշխատանքի արդյունքները՝ կարելի է նշել.

- Սպառողական շուկայի կառուցվածքային վերլուծության արդյունքում սղաճի ձևավորմանը մասնակցող տարրերի շարքում առանձնացվել են ժամանակի ընթացքում կայուն կազմով խմբեր, որը հնարավորություն է տվել սղաճի վերլուծությունը և առանձին գործոնների հետ առկա կապերի հետազա հետազոտություններն իրականացնել ըստ խմբերի:
- Գործոնային վերլուծության արդյունքները ցույց են տվել, որ խմբերը առավել հստակ բնութագրող գործոնը դրանց՝ նախկինում ձևավորված վարքն է: Մոդելում այս փաստը դրսևորվում է ավտոռեգրեսիվ մասի առկայությամբ: Ընդ որում, խոսքը վերաբերում է կարճ՝ մեկ, երկու ամսվա վարքին:
- Առանձին խմբերի վարքագծերի վրա մոնետար գործոնի ոչ նշանակալից ազդեցությունը վկայում է, որ ցածր սղաճի գոտում սղաճի և մոնետար գործոնի միջև չկա հստակ ընդգծված ուղիղ կապ:
- Աշխատանքի ընթացքում կանխատեսման նոր մոտեցում մշակելու հնարավորություն է ստեղծվել, որը զգալիորեն ճշգրտել է ՍԳԻ կանխատեսման արդյունքները:

Ներկայացված վերլուծությունը առնչվում է 2 խումբ խնդիրների հետ. վիճակագրական և տեխնիկական: Առաջինների շարքը կարելի է դասել փոփոխական սպառողական զամբյուղները և դրանցում ընդգրկված ապրանքների և ծառայությունների տեսակարար կշիռները, իսկ երկրորդների շարքը՝ խմբային վերլուծության մեթոդի կիրառման ժամանակ բաշխման եղանակի ընտրությունը:

Այս խնդիրները ժամանակի ընթացքում հնարավոր է հաղթահարել: Մասնավորապես, փոփոխական սպառողական զամբյուղները և կշիռները բնորոշ են անցումային փուլում գտնվող երկրներին: Հետագայում, բնակչության սպառման կառուցվածքի կայունացման հետ մեկտեղ, տևական կրառման մաս զամբյուղների և կշիռների ծառայության ժամկետները: Օրինակ՝ ԱՄՆ-ում կշիռների որոշման համար ընտանիքների բյուջեները դիտարկվում են 3 տարիների ընթացքում, և ընդունված կշիռները օգտագործվում են 10 տարվա ընթացքում, իսկ սպառողական զամբյուղի կառուցվածքը փոփոխվում է մարդահամարից մարդահամար:

Երկրորդ խումբ խնդիրները կարելի է հաղթահարել բազում մեթոդների փորձարկման և դրանցից լավագույնի ընտրության արդյունքում: Գոյություն ունեն բաշխման տասնյակ մեթոդներ, որոնց առավելությունները կամ թերությունները հնարավոր է բացահայտել կիրառելով գործնականում: Այս կամ այն մեթոդի հիմնավորվածության և պիտանիության հիմնական չափանիշ է ստացված արդյունքների տրամաբանական մեկնաբանությունը: Այսինքն՝ հետազոտողը պետք է կարողանա հանգամանորեն բացատրել այն հնարավոր պատճառահետևանքային մեխանիզմները, որոնք հիմնավորում են ստացված արդյունքները:

Ժամանակի ընթացքում վերոնշյալ խնդիրների հաղթահարումը հնարավորություն կտա սպառողական շուկայի վերլուծության մեթոդիկան ավելի կատարելագործել՝ գործնականում կիրառելու համար:

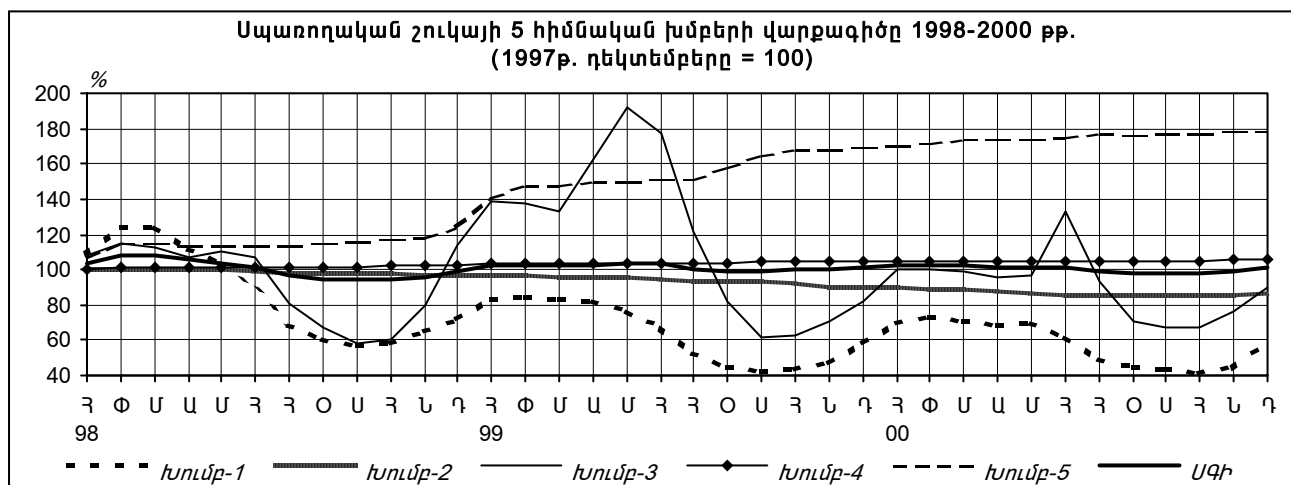
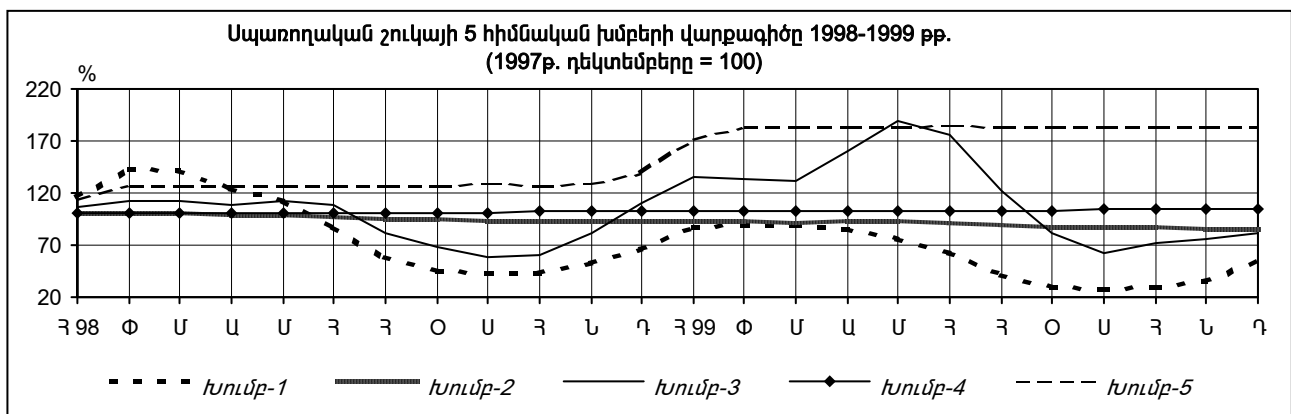
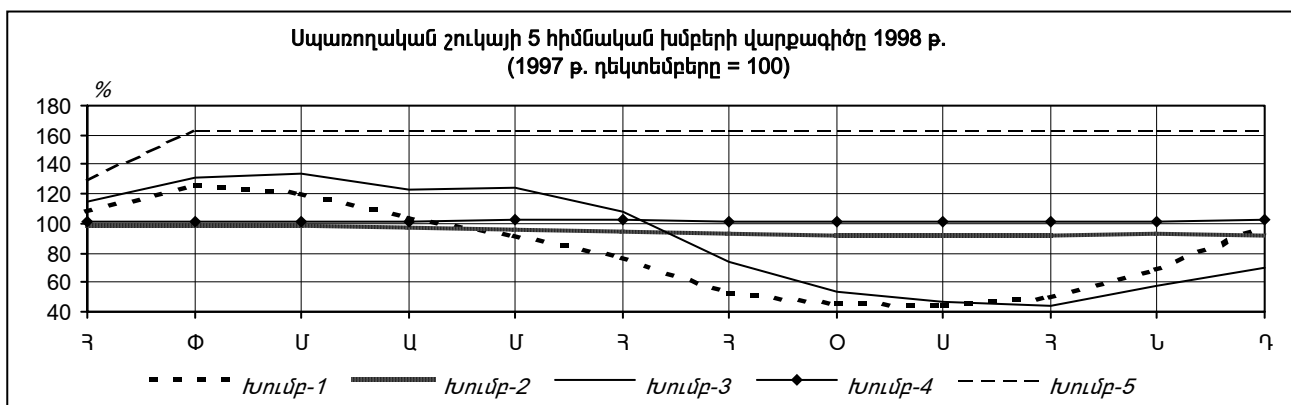
Սպառողական շուկայի վերլուծությունը 1998-2000 թվականներին

Սպառողական շուկայի նկարագրությունը

Սպառողական շուկայում ձևավորվող միտումները նկարագրելու նպատակով Ազգային վիճակագրական ծառայությունը ապրանքների և ծառայությունների բազմությունից կատարում է ընտրանք, որը անվանվում է սպառողական զամբյուղ: Յուրաքանչյուր ապրանքի կամ ծառայության համար որոշվում է կշիռ՝ ելնելով տնային տնտեսությունների կողմից սպառվող ապրանքների արժեքից և ծավալներից: Սպառողական զամբյուղի հիման վրա հաշվարկվում է ՍԳԻ ցուցանիշը, որը օգտագործվում է գների մակարդակի գնահատման համար: Այսինքն՝ սպառողական շուկայում ձևավորվող դինամիկ պատկերը (մի քանի հարյուր ապրանքների և ծառայությունների գների վարքագծերը) ներկայացվում է մեկ կորով, որը բնորոշում է սպառողական զամբյուղում ընդգրկված ապրանքների և ծառայությունների միջին կշռված վարքագիծը:

Սպառողական շուկայի կառուցվածքային վերլուծության առումով կարևորվում է տվյալ վերլուծության մեջ ներկայացված խմբերի կայունության գաղափարը, որը հաստատում է կիրառված մեթոդի հիմնավորվածությունը:

Խմբերի կայունությունը ստուգելու նպատակով սպառողական շուկայի կառուցվածքը վերլուծվել է դինամիկայում, այսինքն՝ ուսումնասիրվել է մեկ տարվա, այնուհետև՝ երկու և երեք տարիների կտրվածքներով:

Խմբերի վարքագծերի վիճակագրական վերլուծություն

ԱՊԻ տարրերի վարքագծերի վիճակագրական վերլուծության նպատակով դիտարկվել են հետևյալ գործոնների ազդեցությունները.

MB1 - Փողի բազա (ներառյալ ԾԻԳ-ի գումարները)

MB2 - Փողի բազա (առանց ԾԻԳ-ի գումարների)

MB3 - Դրամային բազա

BM1 - Փողի զանգված (ներառյալ տեղական կառավարման մարմինների ավանդները)

BM2-Փողի զանգված (առանց տեղական կառավարման մարմինների ավանդների)

BM3 - Փողի զանգված (առանց տեղական կառավարման մարմինների ավանդների և հաշվարկված տոկոսների)

BM4 - Դրամային զանգված

Nal - Կանխիկ դրամ բանկային համակարգից դուրս

NDA - Բանկային համակարգի զուտ ներքին ակտիվներ

CLM1 - Պահանջներ ձեռնարկությունների և հասարակական կազմակերպությունների նկատմամբ՝ դրամով

CLM2 - Պահանջներ ձեռնարկությունների և հասարակական կազմակերպությունների նկատմամբ՝ դրամով և արտարժույթով

CLM3 - Կարճաժամկետ պահանջներ ձեռնարկությունների նկատմամբ՝ դրամով

CLM4 - Պահանջներ տնտեսության նկատմամբ՝ դրամով և արտարժույթով

CLM5 - Պահանջներ տնտեսության նկատմամբ՝ դրամով

EXR - ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքը

GDP - ՀՆԱ իրական ծավալները

AGRO - Գյուղատնտեսական արտադրանքի իրական ծավալները

Խմբերում ներառված ապրանքների գների վարքագծերի վրա երկու գործոնների ազդեցությունը միաժամանակ դիտարկելու նպատակով նախապես ճշտվել են R^2 գործակիցները:

Մոդելները կառուցելիս օգտագործվել են միայն թույլատրելի կոմբինացիաները, որը ենթադրում է երկու գործոնների միջև R^2 գործակիցի մինչև 0.5 արժեք:

Գործոններ	Կորելյացիայի գործակից (R^2)	Գործոններ	Կորելյացիայի գործակից (R^2)
EXR-MB1	0.49	AGRO-MB1	0.18
EXR-MB2	0.47	AGRO-MB2	0.17
EXR-MB3	0.74	AGRO-MB3	0.08
EXR-NDA1	0.05	AGRO-NDA1	-0.16
EXR-BM2	0.75	AGRO-BM2	0.08
EXR-BM3	0.74	AGRO-BM3	0.08
EXR-BM4	0.55	AGRO-BM4	0.19
EXR-Nal	0.47	AGRO-Nal	0.10
EXR-CM1	0.76	AGRO-CM1	-0.07
EXR-CM2	0.76	AGRO-CM2	-0.07
EXR-CM3	-0.03	AGRO-CM3	0.19
EXR-CM4	0.80	AGRO-CM4	-0.10
EXR-CM5	0.15	AGRO-CM5	-0.32
EXR- AGRO	-0.18		

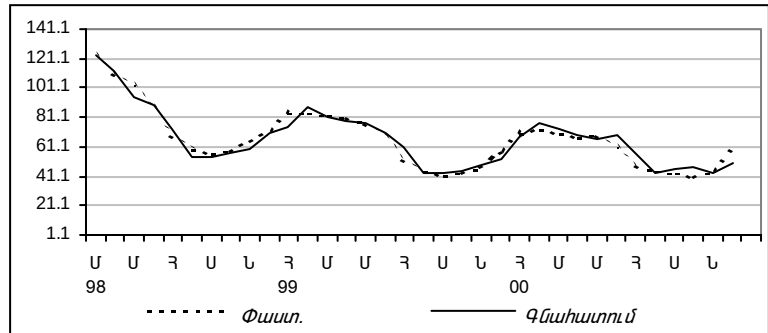
Խմբերի վարքագծերը նկարագրվել են տարբեր վիճակագրական մոդելներով, որոնց արդյունքները ամփոփված են ստորև ներկայացված աղյուսակում:

Խմբեր	Ավտոռեգրեսիոն մոդելներ		Ավտոռեգրեսիա + գործոն		Գործոնային մոդելներ	
	R^2	Durb-Wat	R^2	Durb-Wat	R^2	Durb-Wat
Խումբ-1	0.95	1.9	0.89 (AGRO)	0.9	0.2	0.3
Խումբ-2	0.99	1.7	0.99 (BM3)	1.77	0.98	0.6
Խումբ-3	0.78	1.9	0.72 (AGRO)	1.3	0.24	0.6
Խումբ-4	0.98	1.9	0.98 (BM3)	1.4	0.8	0.6

Խմբերի վարքագծերը առավել ճշգրիտ նկարագրող մոդելների արդյունքները ներկայացնենք ավելի մանրամասն:

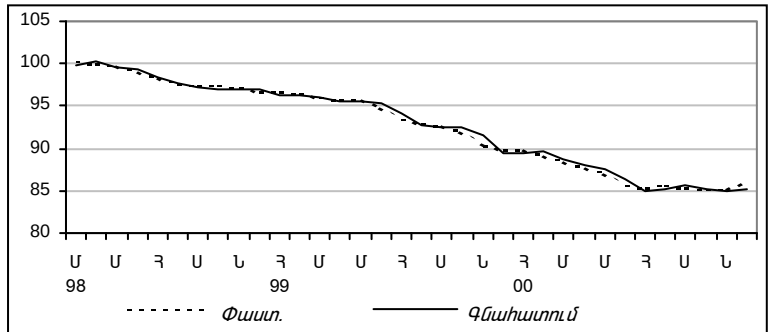
Մ Ո Ղ Ե Լ 1

$CL1_t = C_0 + C_1 \times CL1_{t-1} + C_2 \times CL1_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.95	0.95	1.85
	Coeff	Std. Error	Sig.
(Constant)	65.4	4.38	0.00
$CL1_{t-1}$	1.5	0.10	0.00
$CL1_{t-2}$	-0.7	0.10	0.00

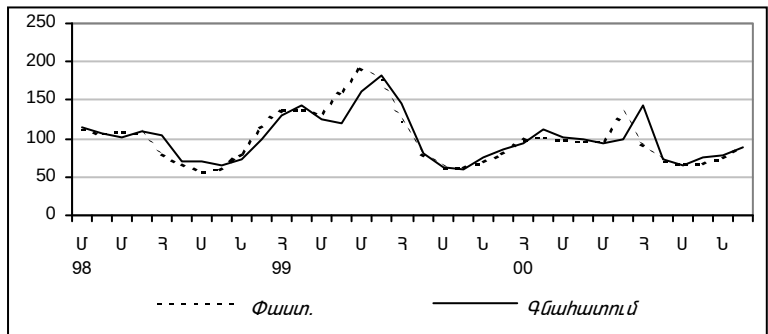
Մ Ո Ղ Ե Լ 2

$CL2_t = C_0 + C_1 \times CL2_{t-1} + C_2 \times CL2_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.99	0.99	1.7
	Coeff	Std. Error	Sig.
(Constant)	76.1	23.17	0.00
$CL2_{t-1}$	1.4	0.19	0.00
$CL2_{t-2}$	-0.4	0.19	0.04

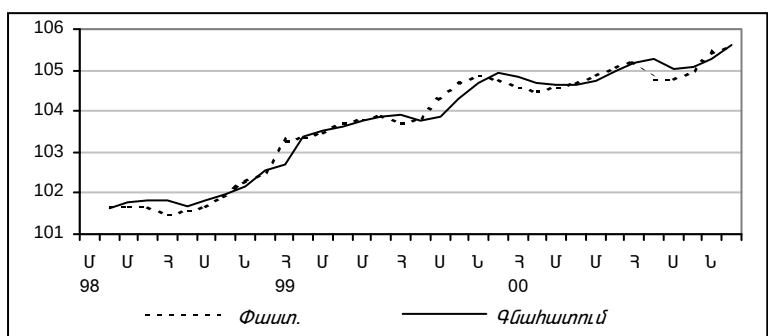
Մ Ո Ղ Ե Լ 3

$CL3_t = C_0 + C_1 \times CL3_{t-1} + C_2 \times CL3_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.78	0.76	1.9
	Coeff	Std. Error	Sig.
(Constant)	100.4	9.16	0.00
$CL3_{t-1}$	1.3	0.14	0.00
$CL3_{t-2}$	-0.6	0.15	0.00

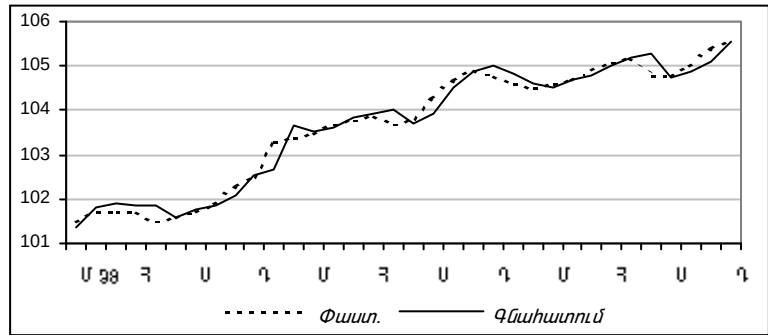
Մ Ո Ղ Ե Լ 4 (ավտոռեգրեսիա + գործոն)

$CL4_t = C_0 + C_1 \times BM2_{t-3} + C_2 \times CL4_{t-1}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.98	0.97	1.4
	Coeff	Std. Error	Sig.
(Constant)	14.6	6.3	0.03
$BM2_{t-3}$	0.01	0.003	0.00
$CL4_{t-1}$	0.8	0.06	0.04

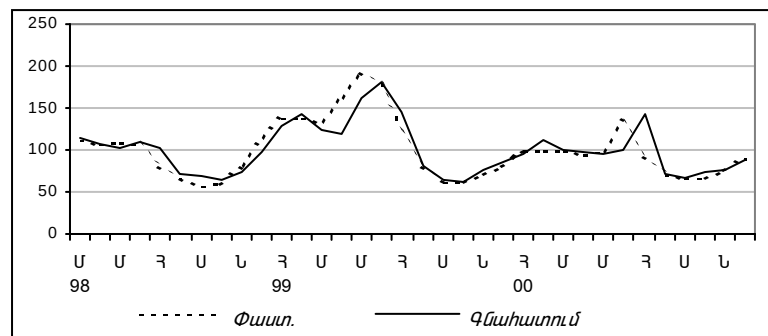
Մ Ո Ղ Ե Լ 4 (ավտոռեգրեսիոն մոդել)

$CL4_t = C_0 + C_1 \times CL4_{t-1} + C_2 \times CL4_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.98	0.97	1.9
Coeff	Std. Error	Sig.	
(Constant)	2.8	2.9	0.3
$CL4_{t-1}$	1.3	1.2	0.00
$CL4_{t-2}$	-0.3	1.6	0.04

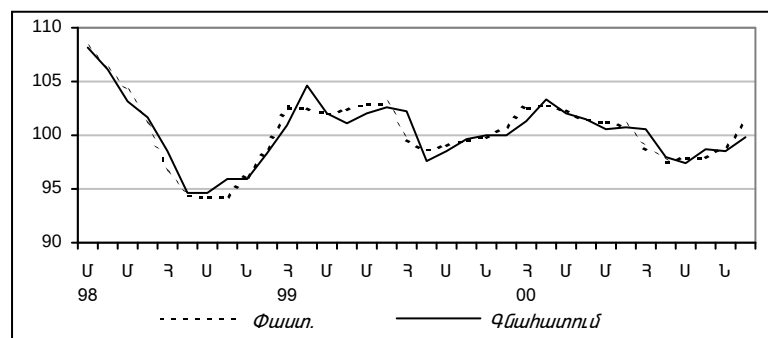
Մ Ո Ղ Ե Լ 5

$CL5_t = C_0 + C_1 \times CL5_{t-1} + C_2 \times CL5_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.98	0.98	1.6
Coeff	Std. Error	Sig.	
(Constant)	215.7	96.99	0.04
$CL5_{t-1}$	1.3	0.16	0.00
$CL5_{t-2}$	-0.3	0.16	0.04

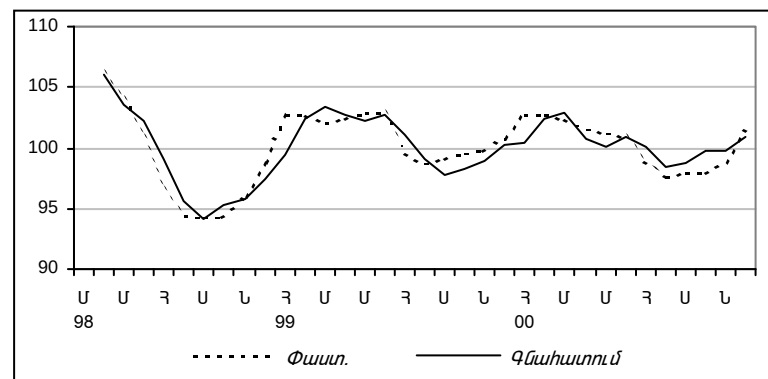
Մ Ո Ղ Ե Լ 5 (ավտոռեգրեսիոն մոդել)

$CPI = C_0 + C_1 \times CPI_{t-1} + C_2 \times CPI_{t-2}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.89	0.88	2.2
Coeff	Std. Error	Sig.	
(Constant)	28.3	5.6	0.00
CPI_{t-1}	1.4	0.1	0.00
CPI_{t-2}	-0.7	0.1	0.00

Մ Ո Ղ Ե Լ 5 (գործոնային մոդել)

$CPI = C_0 + T + C_1 \times BM2_{t-3} + C_2 \times CPI_{t-1}$			
	R^2	Adj. R^2	Durbin-Watson
	0.829	0.81	1.1
Coeff	Std. Error	Sig.	
(Constant)	-1.2	9.2	0.9
$BM2_{t-3}$	0.14	0.04	0.00
T	-0.3	0.1	0.00
CPI_{t-1}	0.9	0.1	0.00

ՍԳԻ դինամիկայի կանխատեսումը

Կենտրոնական բանկի կողմից դրամավարկային քաղաքականության իրականացման ընթացքում առաջանում է ՍԳԻ կանխատեսման խնդիր, որը բխում է ընթացիկ փուլում գների կայունացման նպատակով ձեռնարկվող քայլերը հետագայում գնահատելու անհրաժեշտությունից:

ՍԳԻ կանխատեսման համար պետք է հաշվի առնել 2 կարևոր հանգամանք՝ առանձին գործոնների ազդեցության ճշգրիտ գնահատումը և կառավարվող օբյեկտի (գների ինդեքսի) իներցիոն բնույթը: Ըստ այդմ էլ առանձնանում են ՍԳԻ-ի կանխատեսման գործոնային և էքստրապոլյացիոն մեթոդները:

Էքստրապոլյացիոն մեթոդը նպատակահարմար է կիրառել առավել կարճ ժամանակահատվածում ՍԳԻ կանխատեսման համար (ժամանակահատվածի երկարաձգմանը զուգընթաց մեծանում է նաև սխալի հավանականությունը): Գործոնային կանխատեսման մեթոդի կիրառմամբ հնարավոր է ՍԳԻ-ն կանխատեսել երկարաժամկետ հատվածում:

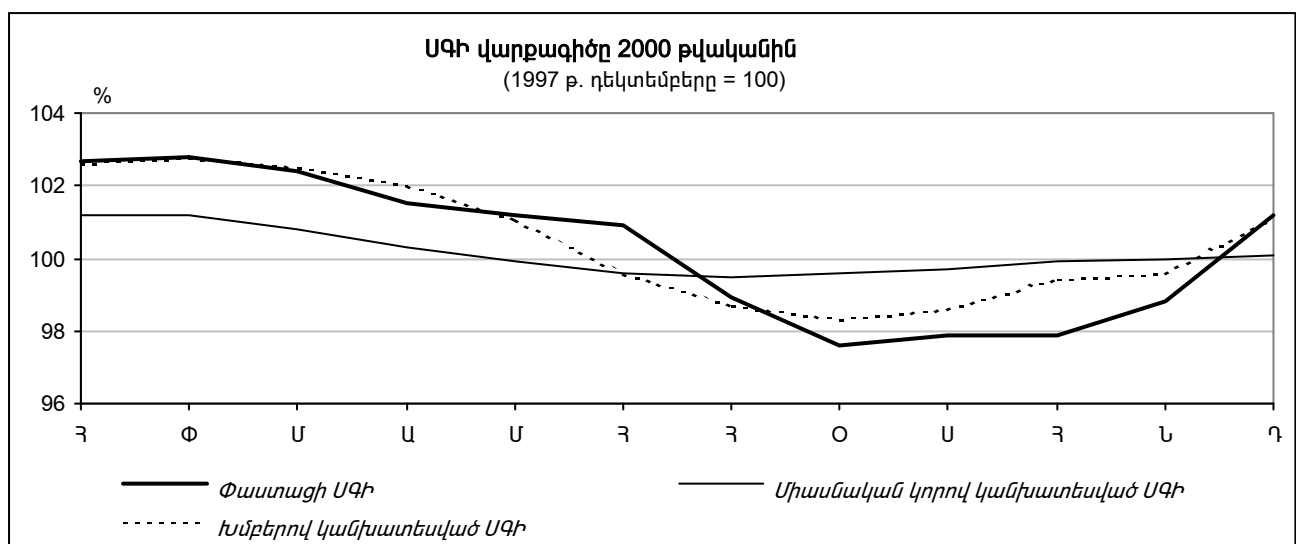
Անկախ օգտագործված մեթոդներից՝ մինչև այժմ կանխատեսումները իրականացվել են 1 կորի՝ սպառողական շուկայում գների ընդհանուր դինամիկան նկարագրող՝ ՍԳԻ հիման վրա: Տվյալ վերլուծության մեջ ներկայացված մոդելը հնարավորություն է ընձեռում ստանալ սպառողական շուկայի կառուցվածքի կանխատեսվող պատկերը ըստ առանձին խմբերի վարքագծերի և ճշգրտել ՍԳԻ դինամիկայի կանխատեսման արդյունքները:

ՍԳԻ վարքագծի կանխատեսումը իրականացվել է ինչպես միասնական կորի, այնպես էլ սպառողական շուկայի կառուցվածքը ներկայացնող 5 հիմնական խմբերի հիման վրա:

Այս կամ այն մեթոդի առավելությունը գնահատելու նպատակով նախ՝ 1998-1999 թվականների սպառողական շուկայի դինամիկ պատկերի հիման վրա կանխատեսվել է 2000 թ. ՍԳԻ դինամիկան և համեմատվել փաստացի ցուցանիշների հետ: Կանխատեսված արդյունքները ներկայացված են աղյուսակում:

2000 թվականի ՍԳԻ կանխատեսման արդյունքները տարբեր վիճակագրական մոդելների միջոցով
(1997 թ. դեկտեմբերը = 100)

	Փաստացի ՍԳԻ	Միասն կորի հիմ. վրա կանխատեսված արդյունքներ	5 հիմնական խմբերի հիման վրա կատարված կանխատեսման արդյունքներ
Հունվար	102.7	101.2	102.6
Փետրվար	102.8	101.2	102.8
Մարտ	102.4	100.8	102.5
Ապրիլ	101.5	100.3	102.0
Մայիս	101.2	99.9	101.1
Հունիս	100.9	99.6	99.6
Հուլիս	98.9	99.5	98.7
Օգոստոս	97.6	99.6	98.3
Սեպտեմբեր	97.9	99.7	98.6
Հոկտեմբեր	97.9	99.9	99.4
Նոյեմբեր	98.8	100.0	99.6
Դեկտեմբեր	101.2	100.1	101.1

Կանխատեսված և փաստացի արդյունքների համեմատությունը

%

2000	Կանխատեսված՝ միասն. կորի հիման վրա	Կանխատեսված՝ խմբերի հիման վրա
Հունվար	1.5	0.1
Փետրվար	1.6	0.0
Մարտ	1.6	0.1
Ապրիլ	1.2	0.5
Մայիս	1.3	0.1
Հունիս	1.3	1.3
Հուլիս	0.6	0.2
Օգոստոս	2.0	0.7
Սեպտեմբեր	1.8	0.7
Հոկտեմբեր	2.0	1.5
Նոյեմբեր	1.2	0.8
Դեկտեմբեր	1.1	0.1
Սխալ (միջին)	1.4	0.5

Ինչպես ցույց են տալիս արդյունքները, նոր մոտեցման կիրառմամբ՝ ՍԳԻ կանխատեսումները զգալիորեն ճշգրտվել են:

**ԵՎՐՈՔԱՆԿԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(2000 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ)**

*Մարզարիտա Մամիկոնյան, Լուսինե Հարությունյան
(Դրամավարկային քաղաքականության դեպարտամենտ)*

Ընդհանուր տեղեկատվություն*

Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկին (այսուհետև՝ Եվրոբանկ) 1992 թվականի ապրիլի 21-ից:

Սինչև 1997 թ. ապրիլ ամիսը Եվրոբանկի բաժնետիրական կապիտալը բաղկացած էր 1 մլն բաժնետոմսից՝ յուրաքանչյուրը 10 000 էքյու անվանական արժեքով, այդ թվում՝ ՀՀ բաժնեմասը 500 բաժնետոմս էր: 1997 թ. ապրիլին Եվրոբանկը վերանայեց (կրկնապատկեց) իր կապիտալը, և ներկայումս Եվրոբանկի բաժնետիրական կապիտալը կազմում է 2 մլն բաժնետոմս, այդ թվում՝ ՀՀ-ն ունի 1000 բաժնետոմս՝ 10 մլն եվրո ընդհանուր արժողությամբ: Առաջնահերթ վճարման ենթակա գումարը 2 630 հազ. եվրո է, իսկ Եվրոբանկի պարտավորությունների կատարման անհրաժեշտության դեպքում, Եվրոբանկի պահանջով, կարող է վճարվել ևս 7 370 հազ. եվրո: 2000 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Հայաստանը մուծել է 21 528 ԱՄՆ դոլարի բաժանորդագրական վճար (1998 թ. հունիսի 11-ին) և տրամադրել 3 հասարակ անտոկոս պարտամուրհակներ (1998 թ. օգոստոսի 12-ին, 1999 թ. ապրիլի 16-ին և 2000 թ. հոկտեմբերի 23-ին)՝ 322 446.72 ԱՄՆ դոլար ընդհանուր արժողությամբ,** որոնք պետք է մարվեն 5 տարիների ընթացքում, հավասար մասնաբաժիններով:

Սինչ օրս Եվրոբանկի տնօրենների խորհուրդը ստորագրել է Հայաստանում իրականացվող 7 ներդրումային ծրագրեր՝ 117.2 մլն ԱՄՆ դոլար ընդհանուր արժողությամբ: Ֆինանսական փաթեթը բաղկացած է՝

- ♦ **Էներգետիկայի ոլորտում**՝ պետական հատվածի 1 ծրագրից,
- ♦ **տրանսպորտի ոլորտում**՝ պետական հատվածի 1 ծրագրից,
- ♦ **գյուղատնտեսության ոլորտում**՝ պետական հատվածի 1 ծրագրից,
- ♦ **բանկային համակարգում**՝ մասնավոր հատվածի 3 ծրագրերից,
- ♦ **վերամշակող արդյունաբերության ոլորտում**՝ մասնավոր հատվածի 1 ծրագրից:

Հայաստանում Եվրոբանկի առաջին ծրագրերը միայն պետական հատվածի ծրագրեր էին, սակայն 1999 թվականից Եվրոբանկը ֆինանսավորում է մասնավոր հատվածի ծրագրերը:

Պետական հատվածի ծրագրեր

Էներգետիկա. ՀՀ էներգետիկայի բնագավառում Եվրոբանկի գործունեության նպատակն է.

♦ **Բարելավել էներգետիկայի ենթահատվածների ֆինանսական վիճակը.** Եվրոբանկը հիմնական ուշադրությունը կենտրոնացրել է Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի V էներգաբլոկի շինարարական աշխատանքների վրա, որոնց հաջող ընթացքը էներգիայի արտադրության կարողությունները ավելացնելու, էներգիայի մատակարարումը բարելավելու և շրջակա միջավայրի վրա էներգետիկ հատվածի ազդեցությունը կրճատելու հնարավորություն կընձեռնի: Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի V էներգաբլոկի կառուցման ֆինանսավորման ծրագրի վարկային պայմանագիրը կնքվել է 1993թ. ապրիլի 20-ին: Համաձայն այդ պայմանագրի՝ ՀՀ կառավարությանը տրամադրվել է 63.3 մլն եվրո (շուրջ 57.4 մլն ԱՄՆ դոլար): Ծրագիրը նախատեսված էր 300 Մվտ հզորությամբ ՋԷԿ-ի շինարարությունն ավարտելու և էլեկտրաէներգիայի հաղորդագիծը Երևան հասցնելու համար:

* Այս հրապարակումը նոր տվյալներով լրացնում է «Զարգացման և վերակառուցման եվրոպական բանկ» հոդվածը («ՀՀ ԿՔ տեղեկագիր», թիվ 3, 1998):

** EBRD "Consolidated Annual Financial Report for the year ended 31 December 1999". Memorandum, dated 11 February 2000.

Վարկի հիմնական գումարը մարվում է 1997 թվականից, տարեկան 2 անգամ՝ ապրիլի 20-ին և հոկտեմբերի 20-ին: Վարկը ամբողջությամբ կմարվի 2007 թվականին: Տոկոսագումարները վճարվում են 1993 թ. հոկտեմբերից՝ հիմնական գումարի մարման գրաֆիկին համապատասխան: Տոկոսավճարները հաշվարկվում են ըստ Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա ավանդների առաջարկի տոկոսադրույքների (LIBOR + 1 %):

2000 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ տվյալ վարկի գումարից օգտագործվել է 51.8 մլն ԱՄՆ դոլար: Իրականացվել են 17.5 մլն ԱՄՆ դոլարի հիմնական գումարի մարումներ և վճարվել 16.33 մլն ԱՄՆ դոլարի տոկոսագումարներ:

Ներկայումս նախատեսվում է Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի V էներգաբլոկի կառուցումն ավարտելու համար մշակել նոր ֆինանսական փաթեթ, որը թույլ կտա հնարավորին կարճ ժամկետներում ավարտել, շահագործման հանձնել և որպես էներգետիկ հատվածի սեփականաշնորհման ընդհանուր ծրագրի մի մաս՝ սեփականաշնորհել այն: Ծրագրի աշխատանքներն ավարտելու նպատակով Եվրոբանկը ծրագրել է, ըստ նախական գնահատումների, ՀՀ կառավարությանը տրամադրել լրացուցիչ 110 մլն ԱՄՆ դոլար: Վարկավորման չափը նախապես համաձայնեցվել է ճապոնական EXIM բանկի հետ:

♦ **Աջակցել էներգետիկ հատվածի վերակազմավորման պետական ծրագրերին.** Եվրոբանկը նախատեսում է հետագոտել մասնավոր փոքր ՀԷԿ-երի կառուցման հնարավորությունը ՀՀ-ում, որի շուրջ այժմ բանակցություններ են վարվում Եվրոպական մի շարք ընկերությունների հետ՝ համատեղ ֆինանսավորման նպատակով:

♦ **Մասնակցել ՀՀ էլեկտրաբաշխիչ ցանցերի սեփականաշնորհմանը.** Եվրոբանկի տնօրենների խորհուրդը 2000 թ. սեպտեմբերին որոշում է կայացրել մասնակցել 4 էլեկտրաբաշխիչ ցանցերի սեփականաշնորհման գործընթացին: Նախատեսվել է ՀՀ կառավարությունից գնել յուրաքանչյուր էլեկտրաբաշխիչ ցանցի բաժնետոմսերի 19.9%-ը: Ներդրման ընդհանուր չափը կազմելու է 20 մլն ԱՄՆ դոլար: Սեփականաշնորհումը ակնկալվում է իրականացվել 2001 թվականին: Եվրոբանկը մտադիր է ռազմավարական ներդրողի (ռազմավարական ներդրողը տնօրինում է բաժնետոմսերի 51 %-ը) հետ 5 - 15 տարով կնքել փութ/բոլ օպցիոնի պայմանագիր, այսինքն՝ նրան իրավունք տալ հետագայում գնել Եվրոբանկի բաժնեմասը:

♦ **Մասնակցել Հրազդանի ՀԷԿ-ի համալիրի սեփականաշնորհմանը:**

Տրանսպորտ. Տրանսպորտի բնագավառում Եվրոբանկի առաջին ծրագրի նպատակը (1994 թ. նոյեմբերի 29-ին կնքված վարկային պայմանագրով) Հատուկ նշանակության պետական ձեռնարկություն Երևանի «Ջվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրի կառուցման ֆինանսավորումն էր՝ 25.1 մլն եվրոյի (շուրջ 22.8 մլն ԱՄՆ դոլար) չափով: Ծրագրի նպատակն էր՝ օժանդակել քաղաքացիական ավիացիայի զարգացմանը, մասնավորապես՝ բեռների տեղափոխման աշխատանքների կազմակերպմանը, վերահսկմանը, մոնիտորինգին և կառավարմանը:

Վարկի հիմնական գումարը մարվում է 1998 թվականից, տարեկան 2 անգամ՝ մարտի 12-ին և սեպտեմբերի 12-ին: Վարկը ամբողջությամբ կմարվի 2007 թվականին: Տոկոսագումարները վճարվում են 1995 թ. մայիսից՝ հիմնական գումարի մարման գրաֆիկին համապատասխան: Տոկոսավճարները հաշվարկվում են ըստ Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա ավանդների առաջարկի տոկոսադրույքների (LIBOR + 1 %):

2000 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ տվյալ վարկի գումարն ամբողջությամբ օգտագործվել է: Իրականացվել է 7.2 մլն ԱՄՆ դոլարի հիմնական գումարի մարում և վճարվել են 3.9 մլն ԱՄՆ դոլարի տոկոսագումարներ:

«Ջվարթնոց» օդանավակայանում իրականացվող վերոնշյալ ծրագրին օժանդակելու և օդանավակայանի առաջնային կարիքները բավարարելու նպատակով Եվրոբանկը որոշել է աջակցել օդային ճանապարհներին առնչվող այլ ծրագրերի և: ՀՀ կառավարության հետ քննարկվել է օդանավակայանի բեռնային համալիրի հրատապ սեփականաշնորհման հարցը՝ որպես «Ջվարթնոց» օդանավակայանի բեռնային համալիրի կառուցումն ավարտելու և քաղաքացիական ավիացիայի հետագա զարգացման խնդիրը լուծելու հնարավոր տարբերակ:

Գյուղատնտեսություն. Եվրոբանկը մշակել էր նաև ՀՀ գյուղատնտեսության զարգացմանն աջակցելու ծրագիր: 1995 թ. դեկտեմբերի 14-ին կնքվել էր վարկային պայմանագիր, ըստ որի նախատեսվում էր ՀՀ կառավարությանը տրամադրել 15 մլն ԱՄՆ դոլար՝ մեծածախ շուկայի ծրագրի ֆինանսավորման համար: Վարկի նպատակներն էին, նախ՝ ֆինանսական միջոցներ տրամադրել «Հայաստանի մեծածախ շուկա» ընկերությանը՝ Երևանում գյուղատնտեսական արտադրության ապրանքների վեց հավաքակայաններով համալրված ժամանակակից մեծածախ շուկա կառուցելու համար, և երկրորդ՝ տրամադրել

վարկային միջոցներ, որոնք տեղական բանկերի միջոցով պետք է տրվեին սննդի իրացմամբ զբաղվող գործարարներին: Մեծածախ շուկայի կառուցման նպատակը թարմ սննդի բաշխման համակարգի զարգացումն էր:

Հիմնական գումարի մարումը և տոկոսագումարների վճարումը նախատեսվում էր կատարել 6-ամսյա վճարներով: Տոկոսավճարի հաշվարկման համար հիմք էին ընդունվել Լոնդոնյան միջբանկային 6-ամսյա ավանդների առաջարկի տոկոսադրույքները (LIBOR):

Սակայն վարկային պայմանագրի ստորագրումից հետո առաջացած մի շարք դժվարությունների պատճառով 1998 թ. հոկտեմբերի 1-ի դրությամբ Կառավարությունը վերանայեց այդ վարկային ծրագիրը, և դրա գործողությունը դադարեցվեց (սառեցվեց): Մեծածախ շուկաների վարկային ծրագրից օգտագործվել է ընդամենը 755 հազ. ԱՄՆ դոլար, որն ամբողջությամբ մարվել է: Այս վարկի դիմաց վճարվել են 514 հազ. ԱՄՆ դոլարի տոկոսագումարներ:

Եվրոբանկը մտադիր է հետագայում գյուղատնտեսության բնագավառում իրականացնել փոքր նախագծերի ֆինանսավորում՝ միջնորդ բանկերի օգնությամբ:

Մասնավոր հատվածի ծրագրեր

Ֆինանսական հատվածի զարգացում. ՀՀ բանկային համակարգում Եվրոբանկի գործունեության նպատակն է՝ *տեղական առևտրային բանկերի կապիտալի բազայի ընդլայնումը՝ նրանց բաժնետիրական կապիտալներում փայամասնակցություն ունենալու միջոցով:*

Եվրոբանկի կողմից 1999 թ. հուլիսին հաստատված «Բազմաբանկ ֆինանսավորման մեխանիզմով» (Multi-Bank Framework Financing Facility) նախատեսվում է առավել վարկունակ և կառավարման ներուժ ունեցող առևտրային բանկերի կանոնադրական կապիտալում ներդրում կատարել և տրամադրել շուրջ 10.0 մլն ԱՄՆ դոլարի վարկաշար՝ փոքր և միջին ձեռնարկություններին վարկավորելու նպատակով: Այս մեխանիզմով տրամադրվող վարկերի մարման ժամկետը 5 տարի է՝ 24 ամիս արտոնյալ ժամկետով: Բաժնեմասերը հետագայում կվաճառվեն տեղական կամ միջազգային ներդրողներին կամ աճուրդի կղրվեն տեղական բորսաներում՝ եթե դրանք զարգացած լինեն: Միջոցների կառավարման և տեղական բանկերի ու նրանց հաճախորդ հանդիսացող փոքր և միջին ձեռնարկությունների ինստիտուցիոնալ զարգացման համար մշակվել է 750 հազ. եվրոյի (շուրջ 700 հազ. ԱՄՆ դոլար) չափով ֆինանսավորում նախատեսող տեխնիկական համագործակցության փաթեթ:

«Բազմաբանկ ֆինանսավորման մեխանիզմի» շրջանակներում 1999 թ. դեկտեմբերին Եվրոբանկի տնօրենների խորհուրդը ստորագրել է մասնավոր հատվածի աջակցության ծրագրի առաջին պայմանագիրը՝ «Միջազգային առևտրային սևծովյան բանկ» (Հայաստան) ՓԲԸ հետ՝ 1.0 մլն ԱՄՆ դոլարի փայամասնակցության վերաբերյալ: Ներդրումը փաստացի կատարվել է 2000 թ. սեպտեմբերին. գնվել է «Միջազգային առևտրային սևծովյան բանկի» բաժնետոմսերի 25 %-ը:

«Բազմաբանկ ֆինանսավորման մեխանիզմի» շրջանակներում, Եվրոբանկի նախնական գնահատումներով, նախատեսվում էր ֆինանսական միջոցներ տրամադրել Հայագրոբանկին, Հայէկոնոմբանկին, Գյուղփոխբանկին և Հայներարտբանկին: Սակայն 2000 թ. սեպտեմբերի դրությամբ միայն Հայէկոնոմբանկին են փաստացի տրամադրվել 1 մլն ԱՄՆ դոլարի վարկային միջոցներ: Հայներարտբանկի կանոնադրական կապիտալում 1.2 մլն ԱՄՆ դոլարի ներդրում կատարելու և 0.5 մլն ԱՄՆ դոլար վարկային միջոցներ տրամադրելու հարցերը քննարկվել են, համապատասխանաբար 2000 թ. դեկտեմբերի 16-ին և 2001 թ. փետրվարի 20-ին:

Վերամշակող արդյունաբերություն. 2000 թ. մարտի 27-ին Եվրոբանկի տնօրենների խորհուրդը հավանություն է տվել, իսկ հոկտեմբերի 10-ին՝ ստորագրել վարկային ծրագիր, որով նախատեսվում է Երևանի կոնյակի գործարանին տրամադրել 20 մլն դոլար: Սա առաջին խոշոր վարկային ծրագիրն է ՀՀ

* Այս ներդրումը Հունաստանի առևտրային բանկի հետ 1995թ. դեկտեմբերին Եվրոբանկի կնքած բազմաթիվ մեխանիզմի մի մասն է: Եվրոբանկն աջակցում է Հունաստանի առևտրային բանկի ներդրումային ծրագրերի իրագործմանը Բալկանյան և Սևծովյան երկրներում: Ծրագիրը ընդհանուր արժողությամբ կազմել է 43.5 մլն ԱՄՆ դոլար: Ծրագիրը նպատակ ունի որոշ երկրներում հիմնել Ծրագրային բանկեր, մասնավորապես՝ Ալբանիայում, Հայաստանում, Վրաստանում և Սլովակիայում: Եվրոբանկի կողմից նախատեսվում է ներդնել 15 մլն ԱՄՆ դոլար՝ որպես կանոնադրական կապիտալ: Սկզբնական շրջանում Ծրագրային բանկն իր գործունեությունը կենտրոնացնում է արդիական, արդյունավետ ծախսերով բանկային ծառայությունների մատուցման վրա: Տեղական բանկերը, որպես փոքրամասնություն կազմող բաժնետերեր, կարող են մասնակցել Ծրագրային բանկի հիմնմանը՝ դրանով ավելացնելով տեղական շուկաների զարգացման համար անհրաժեշտ ներդրումների ծավալները:

մասնավոր հատվածում, որի նպատակն է աջակցել գործարանի արտադրական կարողությունների մեծացմանը և արտահանման հետ կապված հիմնախնդիրների լուծմանը:

Եվրոբանկը ալկոհոլային խմիչքների արտադրության ծրագրեր ֆինանսավորում է միայն բացառիկ դեպքերում, քանի որ դա չի մտնում 1991 թվականին տնօրենների խորհրդի կողմից հաստատված գործառնությունների ցանկի մեջ: Համաձայն այդ ցանկի՝ բացի ալկոհոլային արտադրության ծրագրերից, Եվրոբանկը չի ֆինանսավորում նաև ծխախոտի, հրազենի, մոլախաղերի արտադրությունը: Սակայն կարևորելով Կոնյակի գործարանի վարկային ծրագրի նշանակությունը ՀՀ տնտեսության զարգացման համար, Եվրոբանկը այն կարծիքին է, որ Հայաստանն այս ճյուղում ունի մրցակցային առավելություն՝

Եվրոբանկի կողմից ֆինանսավորվող ծրագրերը**

մլն ԱՄՆ դոլար

ՀԱՅԱՍՏԱՆ	Տնօրենների խորհրդի կողմից հավանության արժանացած ֆինանսավորումը	Հաստատված ֆինանսավորումը	Համախառն բաշխումը 12/31/2000
Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի 5-րդ բլոկ՝ վարկային ծրագիր	57.4	57.4	51.8
«Զվարթնոց» օդանավակայանի բեռնահամալիր՝ վարկային ծրագիր	22.8	22.8	22.8
Սևծովյան բանկ՝ ներդրում բաժնետիրական կապիտալում	1.0	1.0	1.0
Մեծածախ շուկա՝ վարկային ծրագիր	15.0	15.0	0.755
Հայագորբանկ՝ վարկային ծրագիր և ներդրում բաժնետիրական կապիտալում	3.6	0	0
Հայէկոնոմբանկ, Հայներարտբանկ, Գյուլփիոխբանկ՝ վարկային ծրագիր և ներդրում կապիտալներում	6.3	1.0	0
Երևանի կոնյակի գործարան՝ վարկային ծրագիր	20.0	20.0	0
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	126.1	117.2	76.355

Եվրոբանկի միջինժամկետ ռազմավարության ոլորտները Հայաստանում

♦ **Փոքր և միջին մասնավոր ձեռնարկությունների զարգացում.** Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ երկարաժամկետ ֆինանսավորման բացակայությունը լուրջ խոչընդոտ է մասնավոր հատվածի զարգացման համար, Եվրոբանկը հիմնականում մտադիր է ֆինանսավորել ՀՀ մասնավոր հատվածի զարգացմանը նպաստող փոքր ծրագրերը: Առաջնությունը տրվում է այն համատեղ ձեռնարկություններին, որոնք կողմնորոշված են դեպի արտասահմանյան շուկաները, ինչպես նաև այն ձեռնարկություններին, որոնց արտադրանքը բարձրորակ է և ունի նյութական ցածր ծախսեր:

Զնայած ակնկալվում է, որ աջակցությունը մասնավոր հատվածին հիմնականում կիրականացվի ֆինանսական միջնորդների միջոցով, Եվրոբանկը մտադիր է նաև ուղղակի ներդրումներ կատարել ՀՀ ձեռնարկությունների բաժնետիրական կապիտալներում: Այդ ներդրումները կիրականացվեն Կառավարության տնտեսական քաղաքականության շուրջը վարվող երկխոսությունների միջոցով, որոնց նպատակը կլինի բարելավել գործարարության մթնոլորտը Հայաստանում: Եվրոբանկին ներկայացվել են արդյունաբերության և գյուղատնտեսության բնագավառի զարգացման նախնական ծրագրեր, և ներկայումս դիտարկվում են արտասահմանյան գործընկերների հետ համագործակցության հնարավորությունները: Խոստումնալից են ոսկու, պղնձի և մոլիբդենի հանքերի, քիմիական արդյունաբերության ճյուղերի, հատկապես՝ պարարտանյութերի, սիլիկատների արտադրության զարգացման ծրագրերը, ինչպես նաև էլեկտրոնիկայի, դեղագործական և ագրոբիզնեսի բնագավառները:

♦ **Բանկային համակարգում** Եվրոբանկի նպատակն է տեղական մասնավոր բանկերի միջոցով զարգացնել միջնորդային ծառայությունների ցանցը և մասնավոր հատվածում հայկական բանկերի հետ համատեղ, վարկային ծրագրերի միջոցով բավարարել ժամկետային պարտքի ֆինանսավորման աճող պահանջը:

* EBRD "1999 Strategic Portfolio Review", Memorandum dated 10 May 2000, p.51-52. EBRD "Minutes of the Board Meeting of 21 March 2000", Memorandum, dated 20 April 2000.

** Աղբյուրը՝ EBRD "Investment Projects Pipeline Report", Memorandum dated 26 May 2000.

«Բազմաբանկ ֆինանսավորման մեխանիզմի» շրջանակներում Եվրոբանկը նախատեսում է ներդրում կատարել երկու կամ երեք առևտրային բանկերի բաժնետիրական կապիտալներում և այդ բանկերի միջոցով վարկեր տրամադրել գյուղատնտեսության, թեթև արդյունաբերության և վերամշակող արդյունաբերության փոքր և միջին ձեռնարկություններին:

ՀՀ բանկային համակարգում իրականացվող ծրագրերին Եվրոբանկը մտադիր է ավելացնել նաև Խնայողական փոստային բանկի և Առևտրի աջակցման ծրագրերը (**Trade Facilitation Program**): Առևտրի աջակցման ծրագիրը Եվրոբանկը սկսել է իրականացնել 1999 թ. հունվարից, և այն նախատեսված է Բալկանյան տարածաշրջանի, Կենտրոնական Ասիայի և Կովկասյան երկրների համար: Ծրագրի նպատակն է՝ ա) աջակցել ներ - և միջ տարածաշրջանային առևտրին, բ) ծրագրին մասնակցող տեղական բանկերին օգնել կապեր հաստատելու միջազգային բանկերի հետ, գ) մեծացնել տեղական բանկերի կարողությունները առևտրի ֆինանսավորման գործում: Այս ծրագրի համաձայն՝ Եվրոբանկը երկարաժամկետ երաշխիքներ է տրամադրում տեղական բանկերին, որոնց հիման վրա նրանք կարող են վարկեր ներգրավել օտարերկրյա բանկերից և այնուհետև վարկավորել արտահանման կողմնորոշում ունեցող և միջազգային առևտրում ներգրավված ձեռնարկություններին: Եվրոբանկի ընձեռած երաշխիքների հիման վրա նախատեսվում է ձեռք բերել (և տեղադրել) կապիտալ սարքավորումներ, իսկ օտարերկրյա վարկերի միջոցով՝ ֆինանսավորել արտահանմանն ուղղվող արտադրության կազմակերպումը: Հարկ ենք համարում նշել, որ Անդրկովկասյան երկրներից Ադրբեջանն ու Վրաստանը 1999 թ. հունվարից մասնակցում են Եվրոբանկի այս ծրագրին (Ադրբեջանում՝ Ադրբեջանի միջազգային բանկի, իսկ Վրաստանում՝ Վրաստանի բանկի և TBC բանկի միջոցով): 2000 թ. մայիսի 31-ի դրությամբ Եվրոբանկի այս ծրագրում նախկին ԽՍՀՄ երկրներից ներառված էին՝ Ուզբեկստանի՝ 3, Ուկրաինայի՝ 2, Ռուսաստանի՝ 5, Ղազախստանի՝ 3, Մոլդովայի՝ 3, Բելառուսի՝ 2, Լիտվայի՝ 1, Լատվիայի՝ 2, Էստոնիայի՝ 1 բանկ:

♦ **Ֆինանսական հատվածում** Եվրոբանկի ռազմավարությունն է՝ օժանդակել կապիտալի շուկայի ինստիտուցիոնալ զարգացմանը, ինչպես նաև ՀՀ կենտրոնական բանկին՝ բանկային ավանդների ապահովագրման սխեմայի մշակման և ֆոնդային բորսայի ու ֆինանսական համակարգին տեխնիկապես աջակցող այլ ֆինանսական հաստատությունների հիմնադրման հարցերում:

Նախատեսվում է ուսումնասիրել սեփականաշնորհումը խթանող ռիսկային կապիտալ ֆոնդերի ֆինանսավորման ծրագրեր, զբաղվել սեփականաշնորհման գործընթացում արևմտյան ներդրողների մասնակցությունը ապահովելու խնդիրներով, ստեղծել մասնավոր բաժնետիրական կապիտալ ֆոնդ՝ զարգացման ներուժ ունեցող փոքր և միջին ձեռնարկություններին անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ տրամադրելու նպատակով:

Բանկերից բացի, այլ ֆինանսական միջնորդներ (ապահովագրական ընկերություններ, կենսաթոշակային հիմնադրամներ) ձևավորելու համար Եվրոբանկը նախատեսում է փայամասնակցություն ունենալ նրանց կապիտալներում:

♦ **Հեռահաղորդակցության բնագավառում** Եվրոբանկը գլխավոր շեշտը դնում է արտասահմանյան հովանավորների հետ համատեղ ներդրումային ծրագրերը խրախուսելու վրա, նկատի ունենալով, որ ներդրումները կարագացնեն հեռահաղորդակցության տեղական ցանցերի արդիականացումը, միջազգային ուղիների ընդլայնումը, հեռավոր շրջաններում հեռախոսային ծառայությունների տարածումը, կնպաստեն հեռահաղորդակցման խտության ավելացմանը և ծառայությունների բարելավմանը: Այս նպատակով Եվրոբանկը նախատեսում էր 18 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով փայամասնակցություն ունենալ «Արմենթելի» բաժնետիրական կապիտալում և վարկավորել նրա արդիականացման աշխատանքները՝ 40 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով: Ներկայումս վարվում են բանակցություններ «Արմենթելի» բաժնետերերի հետ: Աջակցելով այս ոլորտին՝ Եվրոբանկը կխրախուսի մրցակցությունը և ներկայումս թերի շահագործվող հեռախոսային շուկայի մի շարք հատվածների համար կստեղծի ներդրումներ ներգրավելու հնարավորություն:

♦ **ՀՀ ճանապարհների ցանցը վերականգնելու և զարգացնելու** նպատակով Եվրոբանկը Համաշխարհային բանկի հետ համատեղ մշակում է ծրագիր, որը կօժանդակի ճանապարհային ցանցի պահպանման կառույցների ապապետականացմանը և մասնավորեցմանը: Համատեղ ծրագրի ծախսերը կկազմեն 40.4 մլն ԱՄՆ դոլար, որից Եվրոբանկը ֆինանսավորելու է 16.7 մլն ԱՄՆ դոլարը: Եվրոբանկն աջակցում է միջազգային կապուղիների զարգացմանը, չնայած հիմնական ծրագրերը շատ փոքր են ուղղակի ֆինանսավորման համար: Այդ նպատակով պետք է տրամադրվեն այնպիսի միջոցներ, ինչպիսիք են՝ վարկային գծերը և ձեռնարկատիրական կապիտալ ֆոնդերը:

♦ **Աղետի գոտու, ինչպես նաև ինքնահոս ջրամատակարարման** ամբողջ համակարգը մինչև վերջ վերականգնելու համար Եվրոբանկը նախատեսում է մասնակցել Համաշխարհային բանկի կողմից ներկայումս ֆինանսավորվող ծրագրերին:

Տեխնիկական աջակցություն. Եվրոբանկը ծրագրում է աջակցել օրենսդրական այնպիսի միջավայրի ստեղծմանը, որը կնպաստի առևտրային գործարքների իրականացմանը, օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ներգրավմանը և անցումային փուլի դժվարությունների հաղթահարմանը:

Ներկայումս Եվրոբանկի տեխնիկական աջակցությունն ուղղված է հեռահաղորդակցության հատվածի կանոնակարգմանը. առաջարկվել է ստեղծել անկախ կարգավորող հանձնաժողով: Հետագայում նախատեսվում է աջակցել նաև տեղական բանկերի ինստիտուցիոնալ ուժեղացմանը:

Եզրահանգում

Անհրաժեշտ ենք համարում մեկ անգամ ևս ընդգծել Հայաստանում Եվրոբանկի կողմից ֆինանսավորվող ծրագրերին և միջինժամկետ ռազմավարությանը առնչվող, առանձնակի ուշադրության արժանի մի քանի հանգամանք՝

- ◆ Եվրոբանկի կողմից վարկավորման պայմանները բացառում են պարտքի վերաձևակերպում և Եվրոբանկն ունի առաջնահերթ վարկատուի կարգավիճակ,
- ◆ մասնավոր ձեռնարկություններին փոխատվությունները տրամադրվում են երկրի կառավարության երաշխիքով, առանց որի ծրագիրը չի իրականացվում,
- ◆ Ելնելով տվյալ երկրի ռիսկայնությունից՝ Եվրոբանկը սահմանափակում է իր ռիսկի չափը՝ վարկավորելով շուկայական բարձր տոկոսադրույքներով,
- ◆ Եվրոբանկն իր ծառայությունները մատուցում է շուկայական գներով:

Եվրոբանկի գնահատականները նախկին ԽՍՀՄ երկրների կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների ընթացքի վերաբերյալ (1999 թ. համար)*

	Հայաստան	Ադրբեջան	Գրուտան	Լատվիա	Լիտվա	Էստոնիա	Ռուսաստան	Ուկրաինա	Բելառուս	Սլովակա	Ղազախստան	Ղրղզստան	Տաջիկստան	Թուրքմենստան	Ուզբեկստան
Գների ազատականացման ինդեքս	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	2.7	3.0	1.7	3.0	3.0	3.0	3.0	2.0	2.0
Արժուքային և առևտրի ազատականացման ինդեքս	4.0	3.3	4.0	4.3	4.0	4.0	2.3	3.0	1.0	4.0	3.0	4.0	2.7	1.0	1.0
Փոքր չափի ձեռնարկությունների սեփականաշնորհման ինդեքս	3.3	3.3	4.0	4.0	4.3	4.3	4.0	3.3	2.0	3.3	4.0	4.0	3.0	2.0	3.0
Խոշոր չափի ձեռնարկությունների սեփականաշնորհման ինդեքս	3.0	1.7	3.3	3.0	3.0	4.0	3.3	2.3	1.0	3.0	3.0	3.0	2.3	1.7	2.7
Ձեռնարկությունների ռեֆորմի ինդեքս	2.0	1.7	2.0	2.7	2.7	3.0	1.7	2.0	1.0	2.0	2.0	2.0	1.7	1.7	2.0
Սրացկցային քաղաքականության ինդեքս	1.0	2.0	2.0	2.3	2.3	2.7	2.3	2.3	2.0	2.0	2.0	2.0	1.7	1.0	2.0
Ենթակառուցվածքում ռեֆորմների միջինացված ինդեքս	2.3	1.8	2.7	3.1	2.6	3.7	2.4	2.0	1.3	2.4	2.4	1.9	1.1	1.1	1.7
Բանկային հատվածի ռեֆորմի ինդեքս	2.3	2.0	2.3	3.0	3.0	3.7	1.7	2.0	1.0	2.3	2.3	2.3	1.0	1.0	1.7
Ոչ-բանկ ֆինանսական հաստատությունների ռեֆորմի ինդեքս	2.0	1.7	1.0	2.3	2.7	3.0	1.7	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	1.0	1.0	2.0
Օրենսդրական դաշտի համալրվածության վարկանիշ	3.7	3.3	2.0	3.7	4.0	3.3	3.7	2.0	2.0	3.7	3.3	3.3	-	-	2.7
Օրենսդրական դաշտի արդյունավետության (կիրառման) վարկանիշ	2.0	2.0	2.0	3.0	3.0	3.7	2.3	2.0	2.0	3.0	3.3	3.0	-	-	2.3

* Աղբյուրը՝ Transition report 2000// Employment, skills and transition. EBRD 2000. p. 130-229.

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ, ԾԱԽՍԵՐԻ ԵՎ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

(Դրամավարկային քաղաքականության դեպարտամենտ)

Հարցումները 2000 թ. մայիս - հունիս ամիսներին,
երևանում և Կոտայքի, Արմավիրի, Արարատի մարզերում իրականացրել և ամփոփել է
վիճակագրության վարչության տնտեսական վիճակագրության զարգացման բաժինը

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

2000 թվականի մայիս-հունիս ամիսներին ՀՀ ԿԲ վիճակագրության վարչության տնտեսական վիճակագրության զարգացման բաժինը կատարել է բնակչության եկամուտների, ծախսերի և խնայողությունների վերաբերյալ փորձնական հարցում, որի հիմնական նպատակն էր հարցման լավագույն մեթոդի և համապատասխան հարցաթերթիկի օպտիմալ կառուցվածքի ընտրությունը:

Հարցումն իրականացվել է հանրապետության չորս մարզերում (համաձայն աղյուսակ 1-ում ներկայացված ցրվածության), և հարցման օբյեկտ է հանդիսացել ընտանիքը:

Աղյուսակ 1

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Ընդամենը
ք. երևան	50	50	50	150
Կենտրոն	14	14	14	42
Նոր Նորք	20	20	20	60
Մալաթիա - Սեբաստիա	16	16	16	48
Մարզեր	20	15	15	50
Կոտայք (զ. Բջնի)	-	15	-	15
Արմավիր (զ. Մրգաշատ)	-	-	15	15
Արարատ (զ. Ոստան)	20	-	-	20
Ընդամենը բաժանվել է	70	65	65	200
Ընդամենը լրացվել է	70	46	24	140

Փորձնական հարցման արդյունքների ամփոփման առաջին մասում ներկայացվել են հարցման անցկացման հետ կապված աշխատանքները: Այնուհետև, հարցման արդյունքները համառոտ ամփոփվել են ըստ հարցաթերթիկների տեսակների, ինչը հնարավորություն է տալիս գնահատել հարցման տարբեր մեթոդներով ստացվող արդյունքների տարբերությունները:

Հիմնվելով փորձնական հարցման արդյունքների մանրամասն ուսումնասիրության վրա՝ նյութի վերջին մասում ներկայացվել են մեր կողմից առաջարկված և փորձարկված հարցման երեք մեթոդների առավելություններն ու թերությունները, քննարկվել են հիմնական հարցում անցկացնելու հնարավոր տարբերակները, կատարվել են համապատասխան եզրահանգումներ, արվել առաջարկություններ:

1. Հարցման մեթոդը

Հարցումները կատարվել են հետևյալ երեք մեթոդներով, որոնցից յուրաքանչյուրի համար օգտագործվել է առանձին հարցաթերթիկ.

Միանվագ - հարցումն անցկացվում է հարցազրուցավարի կողմից՝ մեկ այցելության ընթացքում, հարցերը կարդում և լրացնում է հարցազրուցավարը:

Ամենօրյա 1 - հարցումն անցկացվում է 15 օրվա ընթացքում, հարցմանը մասնակցող ընտանիքի ամենօրյա ծախսերը լրացվում են ընտանիքի կողմից՝ ամեն օր: Սկզբում հարցազրուցավարները

բաժանում են հարցաթերթիկները, բացատրում լրացնելու ձևը, այնուհետև, 15 օրվա ընթացքում, հարցազրուցավարը մեկ անգամ այցելում է հարցմանը մասնակցող ընտանիք՝ լրացման վերաբերյալ անհրաժեշտ ճշգրտումներ կատարելու և խորհուրդներ տալու համար: 15-րդ օրը հարցազրուցավարը, կրկին այցելելով՝ շարունակում է հարցումը՝ անդրադառնալով հարցաթերթիկում ընդգրկված մնացած հարցերին: Հարցման վերջում ընտանիքներին տրվում է 1000-ական դրամ՝ համագործակցության համար (դրամական հատույցի մասին ընտանիքներին տեղեկացվում է հարցման առաջին օրը):

Ամենօրյա 2 - հարցումն անցկացվում է 15 օրվա ընթացքում, հարցաթերթիկի առաջին երկու հարցերը լրացնում է հարցազրուցավարը, իսկ մյուս հարցերը (ամենօրյա ծախսերն՝ ամեն օր)՝ հարցմանը մասնակցող ընտանիքը: Հարցաթերթիկի վերջում նշվում է վերադարձման օրը և ՀՀ ԿԲ հասցեն: Երևանում բնակվող ընտանիքները իրենց լրացրած հարցաթերթիկները նշված ժամկետում վերադարձնում են Կենտրոնական բանկ՝ գցելով ԿԲ մուտքի մոտ տեղադրված համապատասխան արկղը, իսկ գյուղերում բնակվող ընտանիքները՝ գյուղապետարանի մոտ տեղադրված արկղը: Հարցաթերթիկի վերադարձման պահին, համագործակցության համար վճարվում է 1500 դրամ (այդ մասին նախապես տեղեկացվում է հարցման առաջին օրը): Որպեսզի հարցաթերթիկները չկրկնօրինակվեն, դրանց վերջին էջը նախօրոք ստորագրվում է:

Հարցման բոլոր մեթոդների դեպքում հարցազրուցավարներին տրվել են համապատասխան ուղեցույցներ:

2. Հարցման փուլերը

Հարցումը կատարվել է հետևյալ փուլերով.

Մայիսի 1-6

- հարցազրույց մի շարք հավակնորդների հետ և հարցազրուցավարների ընտրություն,
- տվյալների բազաների ստեղծմանը, մուտքագրման և ամփոփման ծրագրային ապահովմանը վերաբերող հարցերի քննարկում Հաշվարկների և բանկային տեխնոլոգիաների զարգացման դեպարտամենտի մասնագետների հետ:

Մայիսի 10-12

- ընտրված հարցազրուցավարների նախապատրաստում. հարցման հիմնական նպատակի ներկայացում, հարցազրուցավարների հետ հարցաթերթիկների մանրամասն ուսումնասիրություն, նրանց առջև դրված հիմնական խնդիրների քննարկում,
- հարցման տեխնիկական նախապատրաստում. անցկացման հետ կապված կազմակերպչական աշխատանքների իրականացում:

Մայիսի 13-14

- **Միանվագ** հարցման անցկացում,
- **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցաթերթիկների բաժանում (13-ին՝ Երևանում, 14-ին՝ Երևանում և ընտրված երեք մարզերում),
- յուրաքանչյուր օրվա վերջում լրացված հարցաթերթիկների վերանայում, վերստուգում, ինչպես նաև հարցազրուցավարների հետ հարցման ընթացքում առաջացած խնդիրների քննարկում, պարզաբանում:

Մայիսի 15-26

- **Միանվագ** հարցման արդյունքների մուտքագրման համար բազայի ստեղծում և տվյալների մուտքագրում,
- մայիսի 20-ին և 21-ին՝ այցելություն **Ամենօրյա 1** հարցմանը մասնակցող ընտանիքներ՝ հարցաթերթիկների լրացման ճշտությունը ստուգելու և անհասկանալի հարցերը պարզաբանելու համար:

Մայիսի 27-28

- այցելություն **Ամենօրյա 1** հարցմանը մասնակցող ընտանիքներ, հարցման վերջին մասի իրականացում և գումարների վճարում,
- **Ամենօրյա 2** հարցաթերթիկների վերադարձման հետ կապված աշխատանքների կազմակերպում (27-ին՝ Երևանում, 28-ին՝ Երևանում և ընտրված երկու մարզերում):

Մայիսի 29 – հունիսի 12

- **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցաթերթիկներով հարցման արդյունքների մուտքագրման համար բազայի ստեղծում, տվյալների մուտքագրում, խաչաձև ստուգման իրականացում, ինչպես նաև հարցումների ընթացքի վերաբերյալ հարցազրուցավարների կարծիքների քննարկում:

Հնարավոր մեխանիկական սխալներից խուսափելու համար մուտքագրված բազաները ստուգվել են ևս մեկ անգամ (մեր կողմից): Բազաների վերջնական ճշգրտումից հետո դրանք միավորվել են, և սկսվել են ամփոփման աշխատանքները:

Տվյալների բազաները ստեղծվել են Excel ծրագրային փաթեթում՝ յուրաքանչյուր «ընտանիքի տվյալները՝ մեկ տողում» սկզբունքով: Բոլոր հարցաթերթիկների հարցերը և բոլոր ընտանիքները նախապես կոդավորվել են: Ընդ որում, համապատասխան տվյալների բազայում կատարվել է ավելի քան 100 հազ. գրանցում: Այնուհետև մշակվել և ամփոփվել են հարցման տվյալները՝ Excel և SPSS ծրագրային փաթեթների օգնությամբ: Տվյալների մշակման ֆայլերը, ի տարբերություն տվյալների բազաների, պարունակում են օգտագործողի և վերլուծողի համար մշակված և ամփոփված տեղեկատվություն և ներառում են ավելի քան 50 հազ. գրանցում:

3. Հարցման արդյունքները

Հարցման արդյունքներն ամփոփվել են համառոտ, ըստ հարցաթերթիկների տեսակների, ինչը հնարավորություն է տալիս գնահատել հարցման տարբեր մեթոդներով ստացվող արդյունքների տարբերությունները: Քանի որ հարցման հիմնական նպատակը ճշգրիտ տվյալների ստացումը չէր, և հետևաբար ընտրանքի ներկայացուցչականությունը ապահովված չէր, հարցման արդյունքները լիովին արժանահավատ համարել չի կարելի: Այդուհանդերձ նշենք, որ ըստ մեր գնահատումների՝ հարցման արդյունքները հիմնականում արտացոլում են փաստացի ձևավորված մակրոտնտեսական համամասնությունները:

Աղյուսակ 2

Ընտանիքների ընդհանուր բնութագիրը

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Ընդամենը
Ընտանիքներին բաժանված հարցաթերթիկների քանակը	70	65	65	200
Ընտանիքների լրացրած հարցաթերթիկների քանակը	70	46	24	140
Հարցմանը մասնակցած ընտանիքների առկա անդամների թիվը	332	312	98	742
Հարցմանը մասնակցած ընտանիքների բացակա անդամների թիվը	19	24	15	58
որոնցից՝ ժամկետային զինծառայողներ	3	4	0	7
մինչև 6 ամիս բացակայողներ	3	2	1	6
6 ամիս և ավելի բացակայողներ	13	18	14	45
Վերջին երեք ամսում վճարովի աշխատանք ունեցողների թիվը	93	66	31	190

Աղյուսակ 2-ի տվյալները ցույց են տալիս, որ 100%-ով լրացվել են միայն **Միանվագ** հարցաթերթիկները, իսկ **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցաթերթիկները վերադարձվել են, համապատասխանաբար 70.8 % և 36.9 %-ով:

Հարցված ընտանիքների առկա անդամներից ընդամենը 25.6 %-ն է վերջին երեք ամսում աշխատանք ունեցել: Նրանց զբաղվածության ցրվածությունը ըստ տնտեսության ճյուղերի և հատվածների՝ ներկայացված է աղյուսակ 3-ում:

Աղյուսակ 3

Ընտանիքների անդամների զբաղվածությունը՝ ըստ տնտեսության ճյուղերի և հատվածների

	Պետական	Մասնավոր		ՀՀ-ում օտարերկրյա	ՀՀ-ից դուրս	Ընդամենը
		սեփական	վարձու աշխատող			
Արդյունաբերություն	11	0	10	0	0	21
այդ թվում՝ էներգետիկա	5	0	0	0	0	5
այլ ենթաճյուղեր	6	0	10	0	0	16
Գյուղատնտեսություն	1	31	0	0	0	32
Շինարարություն	1	1	4	0	4	10
Առևտուր և հասարակական սնունդ	1	17	4	0	1	23

	Պետական	Մասնավոր		ՀՀ-ում օտար- երկրյա	ՀՀ-ից դուրս	Ընդամենը
		սեփական	վարձու աշխատող			
Տրանսպորտ և կապ	8	2	0	0	0	10
Բնակվումնալ և կենցաղային ծառայություններ	6	4	4	0	0	14
Առողջապահություն	17	1	0	0	0	18
Կրթություն, գիտություն և մշակույթ	25	3	4	0	0	32
Պետական կառավարման ապարատ և պաշտպանություն	30	0	0	0	0	30
Ֆինանսական հատված	2	0	1	0	0	3
այդ թվում՝ բանկային համակարգ	1	0	1	0	0	2
այլ հաստատություններ	1	0	0	0	0	1
Այլ ճյուղեր	1	3	2	0	0	6
Ընդամենը	103	62	29	0	5	199

Հարցված բնակչության 51.8%-ը զբաղված է տնտեսության պետական հատվածում, 45.7%-ը՝ մասնավոր հատվածում, իսկ 2.5%-ը՝ ՀՀ-ից դուրս (ինարավոր են այս ցուցանիշի անճշտություններ, քանի որ հարցվողը հաճախ տեղյակ չէր կամ թաքցնում էր ՀՀ-ից դուրս գտնվողի աշխատանքի վերաբերյալ տեղեկատվությունը):

Հարցման արդյունքները ցույց են տալիս, որ և՛ ըստ ճյուղերի, և՛ ըստ հատվածների, և՛ ըստ ընտանիքի աշխատող անդամների թվի՝ բնակչության եկամուտները և ծախսերը զգալիորեն տատանվում են: Սակայն ելնելով փորձնական հարցման նպատակներից՝ աղյուսակ 4-ում ներկայացվել է հետազոտվող ամսվա ընթացքում ընտանիքների միջին ամսական ծախսերի ընդհանուր պատկերը:

Աղյուսակ 4

Ընտանիքների ամսական ծախսերը

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը
Ընթացիկ ծախսեր մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	16953.4	18371.0	19504.5	17856.5
Ոչ ընթացիկ ծախսեր մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	2620.1	1555.1	2175.4	2193.9
<i>Ընդամենը ծախսեր (%), ընդ որում՝</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>
Ընդամենը ընթացիկ ծախսեր (%)	87.1	92.9	83.7	88.5
Ընդամենը ոչ ընթացիկ ծախսեր (%)	12.9	7.1	16.3	11.5
Ջինիի գործակից (մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի)	0.51	0.45	0.40	0.45

Ընդ որում, ընդհանուր ծախսերի միայն 9%-ն է կատարվել ԱՄՆ դոլարով, իսկ 91 %-ը՝ դրամով:

Միանվագ հարցաթերթիկով հարցման դեպքում մեկ շնչի հաշվով ծախսերը հաշվարկվել են՝ յուրաքանչյուր ընտանիքի ամսական ծախսերը բաժանելով ընտանիքի անդամների թվի վրա: Այնուհետև հաշվարկվել է մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի միջին մակարդակը: **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցումներին մասնակցած ընտանիքների ամսական ծախսերը հաշվարկվել են նախ՝ ստանալով տվյալ ընտանիքի միջին օրական ծախսերը, հետո նոր ստացվել են միջին ամսական ծախսերը (հարցաթերթիկներում ընտանիքների ծախսերը լրացվել են միայն 15 օրվա համար, իսկ որոշ ընտանիքներ՝ միայն 13 կամ 14 օրվա ծախսերը):

Մեկ շնչին բաժին ընկնող և՛ ծախսերի, և՛ եկամուտների (աղյուսակներ 7.1 և 7.2) համար հաշվարկված Ջինիի գործակցի ցածր մակարդակը բացատրվում է այն հանգամանքով, որ բնակչության համեմատաբար հարուստ և աղքատ խավերը հրաժարվել են մասնակցել հարցմանը (հատկապես **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցումների ընթացքում):

* Այս ցուցանիշը տարբերվում է Աղյուսակ 2 – ում ներկայացված աշխատողների թվից (190), քանի որ 9 մարդ աշխատում է համատեղությամբ:

Ուշագրավ է մեկ շնչին բաժին ընկնող միջին ամսական ծախսերի տարբերությունը ըստ տարածաշրջանների և հարցաթերթիկների (աղյուսակ 5): Գյուղական վայրերում ծախսերի զգալի ցածր մակարդակը պայմանավորված է բնատնտեսության բարձր մակարդակով:

Աղյուսակ 5

Ընտանիքների ամսական ծախսերը՝ ըստ տարածաշրջանների

		Ընդամենը	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2
Գյուղ	Ընտանիքների թիվը	34	20	9	5
	Ընտանիքների ամսական ծախսերը մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	12023.5	13181.9	9179.5
		Նվազագույն	1500.0	1500.0	2378.6
		Առավելագույն	81500.0	81500.0	26040.0
		Ստանդարտ շեղում	14746.7	18456.1	6919.7
Քաղաք (երևան)	Ընտանիքների թիվը	106	50	37	19
	Ընտանիքների ամսական ծախսերը մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	22625.1	22130.2	22540.0
		Նվազագույն	2020.0	2020.0	2380.0
		Առավելագույն	98738.0	98738.0	94126.7
		Ստանդարտ շեղում	20508.9	21650.9	19795.7
Ընդամենը	Ընտանիքների թիվը	140	70	46	24
	Ընտանիքների ամսական ծախսերը մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	20050.4	19573.5	19926.0
		Նվազագույն	1500.0	1500.0	2378.6
		Առավելագույն	98738.0	98738.0	94126.7
		Ստանդարտ շեղում	19752.9	21053.8	18727.6

Աղյուսակ 6-ում ներկայացված է ընթացիկ ծախսերի կառուցվածքը՝ դասակարգված ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից տարանջատված ապրանքախմբերի: Աղյուսակի վերջին սյունակում տրված են 2000 թ. սպառողական գների ինդեքսի հաշվարկման ընթացքում կիրառվող կշիռները, որոնք հաշվարկված են ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից 1998 թ. հուլիսից 1999 թ. հունիս իրականացված՝ 3600 տնային տնտեսությունների հետազոտության հիման վրա: Ենթադրվում է, որ մեր կողմից ստացված արդյունքների և Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների միջև տարբերությունները հիմնականում պայմանավորված են ընտրանքի մեծության և հետազոտության իրականացման ժամկետների տարբերություններով:

Աղյուսակ 6

Ընտանիքների ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ ապրանքախմբերի (%)

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը	Տեսակարար կշիռները ՍԳԻ զամբյուղում
Պարենային ապրանքներ	52.7	42.3	47.7	48.0	58.8
Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	10.7	6.3	10.4	9.0	11.7
Հագուստ և կոշիկ	4.4	14.8	3.9	8.2	5.5
Բնակվարձ, վառելիք	2.1	3.4	7.9	3.6	1.1
Էլեկտրաէներգիա	5.6	4.2	6.3	5.2	4.1
Տնային գործածության ապրանքներ	3.0	2.3	3.3	2.8	3.0
Բժշկական ապրանքներ և ծառայություններ	9.7	0.6	1.1	4.9	2.7
Տրանսպորտ և կապ	9.9	6.1	10.4	8.5	6.3
Մշակութային և կրթության ապրանքներ և ծառայութ.	0.5	6.5	1.6	2.9	1.5
Այլ ապրանքներ և ծառայութ.	1.4	13.4	7.5	6.9	5.3
Ընդամենը	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ընտանիքների եկամուտները (միջին ամսական)

Վերջին ամսում (միջին ամսական)	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը
Ընթացիկ եկամուտներ 1 շնչի հաշվով (դրամ)	9003.1	9391.0	10863.3	9449.4
Ոչ ընթացիկ եկամուտներ 1 շնչի հաշվով (դրամ)	6037.6	2305.5	9657.8	5431.9
Ընդամենը եկամուտներ (%), ընդ որում՝	100.0	100.0	100.0	100.0
Ընդամենը ընթացիկ եկամուտներ (%)	56.9	80.6	60.5	64.2
Ընդամենը ոչ ընթացիկ եկամուտներ (%)	43.1	19.4	39.5	35.8
Ջինիի գործակից (մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների)	0.59	0.57	0.54	0.57

Ընտանիքների եկամուտները (միջին եռամսյակային)

Վերջին եռամսյակում (միջին եռամսյակային)	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը
Ընթացիկ եկամուտներ 1 շնչի հաշվով	24645.9	24123.5	27754.0	25007.1
Ոչ ընթացիկ եկամուտներ 1 շնչի հաշվով	18401.1	8313.3	17450.6	14923.6
Ընդամենը եկամուտներ (%), ընդ որում՝	100.0	100.0	100.0	100.0
Ընդամենը ընթացիկ եկամուտներ (%)	57.9	76.8	60.1	63.8
Ընդամենը ոչ ընթացիկ եկամուտներ (%)	42.1	23.2	39.9	36.2
Ջինիի գործակից (մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների)	0.59	0.54	0.43	0.55

Ելնելով աղյուսակի տվյալներից՝ կարելի է ենթադրել, որ բնակչության ընթացիկ ծախսերի մեծ մասը կատարվում է ոչ ընթացիկ եկամուտների (ոչ ընթացիկ դրամական մուտքերի) հաշվին, որոնց մեջ ամենամեծ տեսակարար կշիռն ունի «Պարտքով վերցրած գումար» տողը (աղյուսակներ 9.1 և 9.2): Ձգալի տեսակարար կշիռներ ունեն նաև «Անշարժ և այլ գույքի վաճառքից եկամուտ» և «Թանկարժեք իրերի վաճառքից եկամուտ» տողերը:

Ինչպես ծախսերի, այնպես էլ եկամուտների համար (աղյուսակ 8) մեկ շնչին բաժին ընկնող միջին ամսական եկամուտները ներկայացվել են ըստ տարածաշրջանների և հարցաթերթիկների: Յուրաքանչյուր գյուղում լրացվել է մեկ տեսակի հարցաթերթիկ. միջին եկամուտների նկատելի տարբերությունները, ըստ հարցաթերթիկների, հիմնականում բացատրվում են այն փաստով, որ ընտանիքների՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող միջին ամսական եկամուտը պայմանավորված է տվյալ գյուղում ձևավորված սոցիալական իրավիճակով (մասնավորապես՝ չափազանց ցածր է Կոտայքի մարզի Բջնի գյուղի կենսամակարդակը, որտեղ կիրառվել է Ամենօրյա 1 հարցաթերթիկը):

Ըստ հարցաթերթիկների արդյունքների՝ ծախսերի և եկամուտների առավելագույն մակարդակ ունեցող ընտանիքի ծախսերի հիմնական մասը կատարվել է պարենային ապրանքների և դեղորայքի վրա, իսկ եկամուտների հիմնական մասը ձևավորվել է թանկարժեք իրերի, անշարժ և այլ գույքի վաճառքից ստացված դրամական մուտքերից և պարտքով վերցրած գումարներից:

Ընտանիքների ամսական եկամուտները՝ ըստ տարածաշրջանների

			Ընդամենը	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2
Գյուղ	Ընտանիքների թիվը		34	20	9	5
	Ընտանիքների ամսական եկամուտները մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	9488.3	10056.0	3333.9	18295.3
		Նվազագույն	0.0	0.0	0.0	0.0
		Առավելագույն	63000.0	63000.0	13600.0	63000.0
		Ստանդարտ շեղում	15258.1	14523.6	4262.9	26430.9
Քաղաք (երևան)	Ընտանիքների թիվը		106	50	37	19
	Ընտանիքների ամսական եկամուտները մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	16611.3	17034.7	13730.6	21106.8
		Նվազագույն	0.0	0.0	0.0	1300.0
		Առավելագույն	131300.0	131300.0	64518.0	74200.0
		Ստանդարտ շեղում	19700.8	22187.8	15043.6	20794.0
Ընդամենը	Ընտանիքների թիվը		140	70	46	24
	Ընտանիքների ամսական եկամուտները մեկ շնչի հաշվով (դրամ)	Միջին	14881.4	15040.8	11696.4	20521.0
		Նվազագույն	0.0	0.0	0.0	0.0
		Առավելագույն	131300.0	131300.0	64518.0	74200.0
		Ստանդարտ շեղում	18917.0	20439.4	14200.9	21476.7

Ըստ աղյուսակներ 9.1 և 9.2-ի՝ բնակչության ընթացիկ եկամուտների հիմնական մասը կազմում են աշխատավարձը ու ՀՀ-ում և ՀՀ-ից դուրս ապրող հարազատներից ստացվող օգնությունը: Սակայն փոքր չէ նաև ձեռնարկատիրական գործունեությունից եկամուտների տեսակարար կշիռը:

Աղյուսակ 9.1

Ընտանիքների ամսական եկամուտների կառուցվածքը (%)

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը
Աշխատավարձ (ՀՀ տարածքում)	46.3	36.0	29.5	39.5
Եկամուտներ ձեռնարկատիրական գործ.-ից (ՀՀ)	13.9	20.3	13.1	16.0
Պետական թոշակներ և նպաստներ (ՀՀ)	9.9	4.6	11.5	8.4
Եկամուտ՝ սեփականությունից (ՀՀ)	0.6	0.0	0.0	0.3
Դրամական օգնություն՝ ՀՀ-ում ապրող հարազատներից	13.5	13.2	11.4	13.0
Դրամական օգնություն՝ ՀՀ-ից դուրս ապրող հարազատներից	5.0	16.7	33.3	14.4
Այլ դրամական եկամուտներ արտասահմանից	0.0	8.3	0.0	2.9
Այլ ընթացիկ եկամուտներ	10.8	0.8	1.3	5.5
Ընդամենը ընթացիկ եկամուտներ	100%	100%	100%	100%
Անշարժ և այլ գույքի վաճառքից եկամուտ	20.8	12.0	5.9	16.2
Թանկարժեք իրերի վաճառքից եկամուտ	19.7	21.2	46.8	25.9
Արժեթղթերի վաճառքից եկամուտ	0.0	0.0	0.0	0.0
Օգտագործման նպատակով ավանդների հանում	0.0	0.0	0.0	0.0
Պարտքով վերցրած գումար	59.5	63.5	42.1	56.3
Այլ ոչ ընթացիկ եկամուտներ	0.0	3.3	5.2	1.6
Ընդամենը ոչ ընթացիկ եկամուտներ	100%	100%	100%	100%

Աղյուսակ 9.2

Ընտանիքների ամսական եկամուտների կառուցվածքը (ընդհանուր եկամուտների մեջ, %)

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2	Միջինը
Աշխատավարձ (ՀՀ տարածքում)	26.3	29.1	17.8	25.4
Եկամուտներ ձեռնարկատիրական գործ.-ից (ՀՀ)	7.9	16.4	7.9	10.3
Պետական թոշակներ և նպաստներ (ՀՀ)	5.7	3.7	7.0	5.4
Եկամուտ՝ սեփականությունից (ՀՀ)	0.3	0.0	0.0	0.2
Դրամական օգնություն ՀՀ-ում ապրող հարազատներից	7.7	10.7	6.9	8.4
Դրամական օգնություն ՀՀ-ից դուրս ապրող հարազատներից	2.9	13.4	20.1	9.3
Այլ դրամական եկամուտներ արտասահմանից	0.0	6.7	0.0	1.9
Այլ ընթացիկ եկամուտներ	6.1	0.6	0.8	3.5
Ընդամենը ընթացիկ եկամուտներ	56.9	80.6	60.5	64.2
Անշարժ և այլ գույքի վաճառքից եկամուտ	8.9	2.3	2.3	5.8
Թանկարժեք իրերի վաճառքից եկամուտ	8.5	4.1	18.5	9.3
Արժեթղթերի վաճառքից եկամուտ	0.0	0.0	0.0	0.0
Օգտագործման նպատակով ավանդների հանում	0.0	0.0	0.0	0.0
Պարտքով վերցրած գումար	25.6	12.3	16.6	20.1
Այլ ոչ ընթացիկ եկամուտներ	0.0	0.6	2.0	0.6
Ընդամենը ոչ ընթացիկ եկամուտներ	43.1	19.4	39.5	35.8
Ընդամենը ընթացիկ և ոչ ընթացիկ եկամուտներ	100%	100%	100%	100%

Հատկանշական է նաև արտարժութային եկամուտների մեծ տեսակարար կշիռն ընդհանուր եկամուտների կառուցվածքում (աղյուսակ 10): Համաձայն հարցման արդյունքների՝ արտարժութային եկամուտները հիմնականում առաջացել են ոչ ընթացիկ ակտիվների վաճառքից և պարտքով վերցրած գումարներից (առավելապես՝ ԱՄՆ դոլարով):

Ընտանիքների եկամուտների կառուցվածքը՝ ըստ արժույթի տեսակի (%)

	Վերջին ամսում			Վերջին եռամսյակում		
	դրամ	ԱՄՆ դոլար	ընդամենը	դրամ	ԱՄՆ դոլար	ընդամենը
Ընդամենը ընթացիկ եկամուտներ	61.6	38.4	100	69.2	30.8	100
Ընդամենը ոչ ընթացիկ եկամուտներ	38.0	62.0	100	30.0	70.0	100
Ընդամենը եկամուտներ	53.2	46.8	100	55.0	45.0	100

Եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ արդեն ներկայացված ցուցանիշներից (աղյուսակներ 4 և 7) ակնհայտ երևում է, որ ուսումնասիրվող ամսվա ընթացքում, 1 շնչի հաշվով (միջինը) բնակչությունն ունեցել է բացասական ընթացիկ խնայողություններ՝ շուրջ 8400 դրամ: **Միանվագ** հարցմանը մասնակցած 70 ընտանիքից միայն մեկ ընտանիք վերջին եռամսյակում խնայել է 15000 դրամ: **Ամենօրյա 1** և **Ամենօրյա 2** հարցումներին մասնակցած 46 և 24 ընտանիքներից մեկական ընտանիք է կարողացել վերջին եռամսյակում կատարել ընթացիկ խնայողություն, համապատասխանաբար՝ 720 և 80 ԱՄՆ դոլարի չափով: Ընդ որում՝ վերոնշյալ երեք ընտանիքներից և ոչ մեկը գյուղական բնակավայրից չէր:

«Ինչպես է փոփոխվել Ձեր ընտանիքի ունեցվածքը» հարցի պատասխանները ներկայացված են աղյուսակ 11-ում: 140 ընտանիքներից 55-ը պատասխանել են՝ «չի փոփոխվել» (մեր կողմից նշված երեք ժամանակաշրջանների համար էլ), 55 ընտանիք պատասխանել են՝ «նվազել է» և միայն 2 ընտանիքի ունեցվածքն է 1999 – 2000թթ. շարունակաբար աճել:

Աղյուսակ 11

Ընտանիքների ունեցվածքի փոփոխությունը *

	Միանվագ			Ամենօրյա 1			Ամենօրյա 2			Ընդամենը			Ընդամենը(%)		
	Ա	Զ	Ն	Ա	Զ	Ն	Ա	Զ	Ն	Ա	Զ	Ն	Ա	Զ	Ն
1999 թ. I կիսամյակում	3	31	36	3	23	20	1	10	13	7	64	69	5	46	49
1999 թ. II կիսամյակում	1	35	34	3	26	17	0	9	15	4	70	66	3	50	47
2000 թ. I եռամսյակում	0	37	33	3	23	20	3	7	14	6	67	67	4	48	48

Ընթացիկ եկամուտների նկատմամբ ընթացիկ ծախսերի գերազանցումը տրամաբանորեն ենթադրում է բնակչության կողմից պարտքերի ներգրավում: Պարտքով վերցրած և տրամադրած գումարների վերաբերյալ հարցերն ամփոփվել են աղյուսակներ 12-ում և 13-ում: Հարցմանը մասնակցած ընտանիքների կեսից ավելին պարտք են վերցրել վերջին եռամսյակում: Պարտք վերցրած յուրաքանչյուր ընտանիք եռամսյակի ընթացքում միջինը վերցրել է մոտ 88.9 հազ. դրամին համարժեք գումար՝ հիմնականում ՀՀ քաղաքացիներից:

Աղյուսակ 12

Ընտանիքների պարտք վերցրած և տրամադրած գումարների չափերը

	Ընտանիքների թիվը	Տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ (%)	ՀՀ դրամով	ԱՄՆ դոլարով	Ընդամենը՝ դրամային արտահայտությամբ
Վերջին ամսում վերցրել են պարտք	64	45.7	1028708	4057	3178918
Վերջին եռամսյակում վերցրել են պարտք	78	55.7	1831808	9630	6935708
Վերջին ամսում տրամադրել են պարտք	3	2.1	150000	400	362000
Վերջին եռամսյակում տրամադրել են պարտք	5	3.6	159000	500	424000

Հարցմանը մասնակցած ընտանիքների՝ պարտքով վերցրած և տրամադրած գումարների մեծությունների զգալի տարբերությունները (աղյուսակ 12) պայմանավորված են հետևյալով.

- ընտանիքները տնտեսության այլ հատվածներից և օտարերկրյա սուբյեկտներից ** զգալիորեն ավելի մեծ գումար են ներգրավում, քան տնային տնտեսությունների հատվածից,

*Ա-աճել է, Զ-չի փոփոխվել, Ն-նվազել է: Չափման միավորն ընտանիքների թիվն է (բացի «Ընդամենը (%)» սյունակից):

** Չնայած տնային տնտեսությունները այլ ինստիտուցիոնալ միավորներից հազվադեպ են պարտք վերցնում, սակայն գումարները կարող են լինել զգալի չափերի:

- որպես կանոն, ընտանիքները հակված են գերազնահատել վերցրած գումարների մեծությունները և թերազնահատել տրամադրված գումարներինը,
- ընտրանքը ներկայացուցչական չէ:

Վերջին ամսում պարտք են վերցրել գյուղերում հարցված ընտանիքների 50%-ը և Երևանում հարցված ընտանիքների 28%-ը, իսկ վերջին եռամսյակում, համապատասխանաբար՝ 65% և 34%-ը:

Աղյուսակ 13

Ընտանիքների պարտք վերցրած գումարների աղբյուրները և պարտքով տրամադրած գումարների ուղղությունները

	Ընտանիքների թիվը	Տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ (%)
<i>Վերցրել են պարտք, ընդամենը</i>	80 *	100
<i>այդ թվում՝</i> ՀՀ-ում գործող առևտրային բանկերից՝ վարկի տեսքով	4	5
ՀՀ քաղաքացիներից	74	92.5
Օտարերկրյա սուբյեկտներից	2	2.5
<i>Տրամադրել են պարտք ընդամենը</i>	5	100
<i>այդ թվում՝</i> ՀՀ-ում գործող առևտրային բանկերին՝ ավանդների տեսքով	1	20
ՀՀ քաղաքացիներին	4	80
Օտարերկրյա սուբյեկտներին	0	0

Միանվագ և Ամենօրյա 1 հարցաթերթիկներով հարցման ժամանակ հարց է տրվել առևտրային բանկերից վարկ վերցնելու ակնկալիքների վերաբերյալ. 116 հարցված ընտանիքներից նախատեսում են պարտք վերցնել 20-ը, որոնցից 8-ը բնակվում են գյուղում: Ընդ որում, Երևանում նախատեսվում է վարկային գումարներն օգտագործել առավելապես ներդրումային, իսկ գյուղերում՝ հողագործության և անասնապահության զարգացման նպատակով: Միաժամանակ, վարկ վերցնելու ակնկալիքներ չունեցողների համար հիմնական խանգարող հանգամանքը գրավի բացակայությունն է:

Աղյուսակ 14

Խնայողությունների օգտագործման հնարավոր ուղղությունները

	Ընտանիքների թիվը	Տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ (%)
<i>Ընտանիքների թիվը</i>	116 **	100.0
Կանխիկ միջոցներ տանը	33	28.4
Բանկային ավանդներ	8	6.9
Արժեթղթերի ձեռքբերում	5	4.3
Անշարժ գույքի ձեռքբերում	30	25.9
Ձեռնարկատիրական գործունեություն	38	32.8
Այլ	53	45.7

Հարցմանը հաջորդող երեք ամսվա ընթացքում խնայողությունների գոյացման դեպքում դրանց օգտագործման ուղղությունների վերաբերյալ պատասխանների արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 14-ում: «Այլ» տողում խմբավորվել են փոքի օգտագործման այնպիսի ուղղություններ, որոնք տնտեսագիտորեն համարվում են սպառում և ոչ թե՝ խնայողություն:

Նշված հարցի շարունակությունն է իրական և ֆինանսական ներդրումների իրականացմանը խոչընդոտող պայմանների վերաբերյալ հարցը (աղյուսակ 15): Պատասխաններում հիմնական պատճառներն են նշվել քաղաքական անկայուն իրավիճակը և բանկային համակարգի նկատմամբ վստահության ցածր մակարդակը: Ըստ հարցման արդյունքների՝ անբավարար է նաև գործարարությանը պետության կողմից աջակցությունը:

* Այս թիվը տարբեր է աղյուսակ 12-ում բերված թվից (78), քանի որ 1 ընտանիք պարտք է վերցրել և՛ ՀՀ քաղաքացիներից, և՛ ՀՀ առևտրային բանկերից և մեկ ընտանիք՝ և՛ ՀՀ քաղաքացիներից, և՛ օտարերկրյա սուբյեկտներից:

** Միանվագ և Ամենօրյա 1 հարցաթերթիկներով հարցումներին մասնակցած ընտանիքների թիվը (70 + 46):

Իրական և ֆինանսական ներդրումների իրականացումը խոչընդոտող պայմանները

	Ընտանիքների թիվը	Տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ (%)
<i>Ընտանիքների թիվը</i>	116	100.0
Քաղաքական անկայունություն	49	42.2
Բանկային համակարգի նկատմամբ ցածր վստահություն	52	44.8
Գների մակարդակի աճի սպասումներ	20	17.2
ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքի անկայունություն	21	18.1
Ֆինանսական այլ հաստատությունների վերաբերյալ տեղեկատվության բացակայություն	18	15.5
Պետություն կողմից գործարարության աջակցության բացակայություն	45	38.8
Այլ	11	9.5

Ընտանիքների ակտիվների 97.5 %-ը կազմում են անշարժ և այլ գույքի տեսքով ակտիվները (պատճառաբանելով, որ բոլոր թանկարժեք իրերն ու զարդերն արդեն վաճառված են): Մնացած ակտիվների կառուցվածքը (առանց անշարժ և այլ գույքի ակտիվների) տրված է աղյուսակ 16-ում: Նշենք, որ **Միանվագ** հարցման դեպքում արտարժույթային բանկային հաշվի 32.2 տոկոսը ձևավորվել է մեկ ընտանիքի՝ արտասահմանյան բանկերից մեկում 10000 ԱՄՆ դոլարի հաշիվ ունենալու շնորհիվ:

Աղյուսակ 16

Ընտանիքների ակտիվների կառուցվածքը * (%)

Ակտիվներ	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2
Կանխիկ դրամ	1.1	1.2	14.4
Կանխիկ արտարժույթ	1.0	1.6	7.8
Բանկային հաշիվ (դրամական)	0.9	0.0	3.4
Բանկային հաշիվ (դոլարային)	32.2	2.4	0.0
Պետական պարտատուներ (դրամ)	0.0	0.0	0.0
Այլ արժեթղթեր (դրամ)	0.3	0.0	0.0
Փայմանսանկցություններ (դրամ)	0.9	1.6	0.0
Չեռնարկատիրական գույք (դոլար)	32.0	51.2	0.0
Թանկարժեք քարեր և մետաղներ (դոլար)	30.6	42.0	73.0
Այլ ակտիվներ (դոլար)	1.0	0.0	1.4
Ընդամենը ակտիվներ (առանց անշարժ և այլ գույքի)	100.0	100.0	100.0

Միանվագ և **Ամենօրյա 1** հարցաթերթիկների վերջին հարցով, որին պետք է պատասխաներ հարցազրուցավարը, գնահատվել են ընտանիքի անկեղծության և բարեկեցության մակարդակները, իսկ **Ամենօրյա 2** հարցաթերթիկի վերջին հարցով՝ ընտանիքի կողմից հարցաթերթիկի լրացման որակը: Գնահատումը կատարվել է 5 բալային համակարգով (արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 17-ում):

Աղյուսակ 17

Ընտանիքների անկեղծության, բարեկեցության և հարցաթերթիկի լրացման որակի միջին մեծությունները

	Միանվագ	Ամենօրյա 1	Ամենօրյա 2
Անկեղծության միջին մակարդակ	3.4	3.5	-
Բարեկեցության միջին մակարդակ	2.8	2.9	-
Հարցաթերթիկի լրացման որակ	-	-	4.0

* Քանի որ ընտանիքների կողմից ակտիվների միայն մի մասն է գնահատվել դրամային արտահայտությամբ, դոլարային արտահայտությամբ գնահատված ակտիվները փոխակերպվել են դրամային, այնուհետև հաշվարկվել են տեսակարար կշիռներն «ընդամենը ակտիվների» մեջ:

4. Փորձնական հարցման ձևերի առավելություններն ու թերությունները

Ինչպես արդեն նշվել է, փորձնական հարցման հիմնական նպատակն էր լավագույն մեթոդի և հարցաթերթիկի ընտրությունը: Ընտրված մեթոդը և հարցաթերթիկը պետք է բավարարեն հետևյալ անհրաժեշտ պայմանները.

- մեթոդը պետք է առավելագույնս ապահովի հարցման անկեղծությունը, հարցաթերթիկի լրացման ամբողջականությունը,
- հարցաթերթիկի կառուցվածքը պետք է ապահովի հարցման հիմնական նպատակների իրականացումը՝ միաժամանակ լինելով հնարավորին չափ սեղմ,
- հարցաթերթիկում ընդգրկված հարցերը պետք է լինեն պարզ և հստակ, իսկ պատասխանները գրանցելու ձևը՝ հարմար:

Վերոնշյալ չափանիշները հաշվի առնելով, հիմնվելով փորձնական հարցման արդյունքների մանրամասն ուսումնասիրության վրա՝ ներկայացնում ենք հարցման մեր կողմից առաջարկված և փորձարկված երեք մեթոդների առավելություններն ու թերությունները:

	Առավելություններ	Թերություններ
Միանվագ	1. 100%-անոց վերադարձելիություն 2. ցածր ռեսուրսատարություն (նվազագույն դրամական և ժամանակային ծախսեր) 3. հարցաթերթիկի լրացման բարձր որակ (լրացնում է հարցազրուցավարը) 4. համաձայնվում է մասնակցել ընտանիքների 60%-ը	1. գաղտնիության ոչ բարձր մակարդակ 2. ընտանիքի ծախսերը ընդհանրացնելու արդյունքում, վերջին մեկ ամսվա ծախսերը չհիշելու հետևանքով՝ մոտավոր պատասխաններ
Ամենօրյա 1	1. ընտանիքի ծախսերի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկությունների ստացում 2. ընտանիքների հետ հաճախակի շփման արդյունքում վստահության ձեռքբերում (ինչը երբեմն նաև խանգարում է)	1. միջին վերադարձելիություն 2. բարձր ռեսուրսատարություն (դրամական և ժամանակային զգալի ծախսեր) 3. հարցաթերթիկի լրացման ոչ բարձր որակ (հարցազրուցավարից բացի լրացնում է ընտանիքի անդամը) 4. գաղտնիության ցածր մակարդակ 5. երբեմն համաձայնվում են մասնակցել միայն գումարի համար 6. համաձայնվում է մասնակցել ընտանիքների 40%-ը
Ամենօրյա 2	1. գաղտնիության համեմատաբար բարձր մակարդակ 2. ընտանիքի ծախսերի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկությունների ստացում	1. ցածր վերադարձելիություն 2. բարձր ռեսուրսատարություն (դրամական և ժամանակային զգալի ծախսեր) 3. հարցաթերթիկի լրացման ոչ բարձր որակ (հարցազրուցավարից բացի լրացնում է ընտանիքի անդամը) 4. երբեմն համաձայնվում են մասնակցել միայն գումարի համար 5. համաձայնվում է մասնակցել ընտանիքների 40%-ը

Ակնհայտ է, որ **Միանվագ** հարցման առավելությունները գերազանցում են մյուս երկուսի առավելությունները և՛ իրենց կարևորությամբ, և՛ քանակով: Սակայն այն ևս զերծ չէ թերություններից, որոնց լուծման համար անհրաժեշտ է.

- հնարավորին չափ մանրամասնել ծախսերի կառուցվածքը (ըստ ապրանքախմբերի),
- շատ ժամանակ հատկացնել հարցազրուցավարների հետ աշխատանքին (մինչև հարցումը),
- ընդլայնել հարցաթերթիկի առաջաբանը,
- առանձին փոքր հարց կազմել անկանխիկ գործառնությունների վերաբերյալ, քանի որ համաձայն հարցման արդյունքների՝ անկանխիկ գործառնություններ ընդհանրապես չէին կատարվել,
- գյուղական վայրերում հարցում անցկացնելու համար հարցաթերթիկում ավելացնել որոշ կետեր՝ հաշվի առնելով գյուղաբնակների եկամուտների, ծախսերի և ակտիվների կառուցվածքի առանձնահատկությունները (մասնավորապես, սեփական արտադրության ապրանքների սպառման բարձր տեսակարար կշիռը, ակտիվների յուրահատուկ կառուցվածքը՝ կապված կենդանիների և հողակտորի տնօրինման հետ և այլն):

5. Ընտրանքի մեծության որոշում և սխալի գնահատում

Հարցումներ կատարելիս կարևորագույն խնդիր է ընտրանքի մեծության որոշումը: Ըստ տնտեսական վիճակագրության տեսության՝ ընտրանքի մեծությունը որոշվում է՝ ելնելով ուսումնասիրվող երևույթի միջին արժեքից սխալի թույլատրելի մեծությունից, որը հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով.

$$e = t \sqrt{\left(1 - \frac{n}{N}\right) \frac{s^2}{n}},$$

որտեղ՝

e-*սխալի* թույլատրելի մակարդակն է,

N-*ընտանիքների թիվը* (գլխավոր համախմբություն),

n-*ընտրված ընտանիքների թիվը* (ընտրանքի մեծություն),

t-*տ*՝ վիճակագրի աղյուսակային մեծությունը՝ տրված վստահելի միջակայքին համապատասխանող (95% վստահելի միջակայքի համար *t*=1.96),

s-*ը*՝ ուսումնասիրվող մեծության ստանդարտ շեղման գնահատականը (հիմք են հանդիսացել բնակչության եկամուտների և ծախսերի ստանդարտ շեղումները՝ ստացված նախորդ հետազոտություններից):

Բանաձևից երևում է, որ որքան մեծ լինի ուսումնասիրվող երևույթի ստանդարտ շեղումը, այնքան մեծ կլինի սխալի *e* մեծությունը: Ընդհանրապես, հարմարության համար վերոնշյալ բանաձևով սխալը որոշելուց հետո, այն հաշվարկվում է որպես տոկոս՝ ուսումնասիրվող երևույթի միջին մեծությունից:

Հաշվարկների ընթացքում օգտագործվել են ՀՀ ԿԲ կողմից իրականացված փորձնական հարցման և ՀՀ վիճակագրության, պետական ռեգիստրի և վերլուծության նախարարության կողմից 1998թ. հուլիսից 1999թ. հունիս իրականացված՝ 3600 ընտանիքների հետազոտության արդյունքում ստացված՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող միջին եկամուտների և ծախսերի ստանդարտ շեղումները: Որպես ընտանիքների *N* թիվ՝ օգտագործվել է ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից գնահատված մեծությունը, որը 2001 թ. մարդահամարի արդյունքում կճշգրտվի (նշենք, որ այդ ցուցանիշի փոփոխման արդյունքում *e* մեծությունը չնչին փոփոխություն կկրի. այսպես՝ հաշվարկների ընթացքում բնակչության թիվը 3.8 մլն մարդ, թե՛ 2 մլն մարդ ընդունելու դեպքում *e* մեծությունը փոփոխվում է միայն 0.02 %-ով): Պայմանականորեն ընդունելով ընտրանքի մեծությունները 500 և 2000 մարդ, ներկայացնենք ստացված արդյունքները.

*Մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների և ծախսերի միջին արժեքներից
շեղման մեծությունը՝ կախված ընտրանքի մեծությունից*

Ըստ ՀՀ ԿԲ հարցման		
	500 ընտանիք	2000 ընտանիք
Ծախսեր	8.6%	4.3%
Եկամուտներ	11.1%	5.6%

Ըստ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության հարցման		
	500 ընտանիք	2000 ընտանիք
Ծախսեր	7.7%	3.9%
Եկամուտներ	19.1%	9.8%

* Մեր կողմից իրականացված հարցման արդյունքում ստացված՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի և եկամուտների միջին մեծությունները և ստանդարտ շեղումները ներկայացված են նյութում (համապատասխանաբար՝ աղյուսակներ 5-ում և 8-ում): Իսկ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից հաշվարկված միջին մեծությունները և ստանդարտ շեղումները ներկայացնել չենք կարող, քանի որ չիրապարակված լինելու պատճառով այդ տեղեկատվությունը տրամադրվել է միայն հաշվարկների ընթացքում կիրառելու պայմանով:

Աղյուսակում ներկայացված թվերն ունեն հետևյալ իմաստը (բացատրվում են հետևյալ կերպ). օրինակ՝ 8.6 % նշանակում է՝ եթե եռամսյակի համար ընտրանքի մեծությունը (*n*) 500 ընտանիք է (որը տարվա համար 2000 ընտանիք է), ապա մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի միջին մեծությունը կշեղվի 33 ԿԲ հարցման արդյունքում ստացված միջինից $\pm 8.6 \%$ (95 % հավանականությամբ):

Փաստորեն, համաձայն 33 ԿԲ անցկացրած հարցման արդյունքների՝ տարեկան 2000 ընտանիք հետազոտելու դեպքում բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի միջին արժեքը կլինի հետևյալ միջակայքում.

$$20050.4 \pm (20050.4 \times 4.31 : 100)$$

Այսպես՝ 95 % հավանականությամբ՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող ծախսերի միջին արժեքը կլինի 20914.6 դրամից 19186.3 դրամի սահմաններում:

Իսկ մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների համար.

$$14881.4 \pm (14881.4 \times 5.56 : 100)$$

Այսինքն՝ 95% հավանականությամբ, մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների միջին արժեքը կլինի 15708.8 դրամից 14054.0 դրամի սահմաններում:

Ըստ աղյուսակի տվյալների՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող եկամուտների միջին մակարդակից շեղումը զգալիորեն գերազանցում է ծախսերի շեղման մեծությունը, ինչը պայմանավորված է եկամուտների ցրվածության բարձր մակարդակով, այսինքն՝ եկամուտների ստանդարտ շեղումը և՛ ըստ 33 ԿԲ, և՛ ըստ 33 ազգային վիճակագրական ծառայության հարցման՝ բավականին մեծ է ծախսերի ստանդարտ շեղումից: